

อิทธิพลที่ส่งผลต่อสถาปัตยกรรมย่านเมืองเก่าภูเก็ต

นางสาว ปรีชญัน สายสาครเรศ

สถาบันวิทยบริการ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาสถาปัตยกรรมศาสตรมหา
บัณฑิต

สาขาวิชาสถาปัตยกรรม ภาควิชาสถาปัตยกรรมศาสตร์
คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ปีการศึกษา 2547

ISBN 974-17-5979-7

ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

THE INFLUENCES ON THE ARCHITECTURE OF PHUKET OLD TOWN

Miss Preeyachanan Saisakares

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements

for the Degree of Master of Architecture in Architecture

Department of Architecture

Faculty of Architecture

Chulalongkorn University

Academic Year 2004

ISBN 974-17-5979-7

นางสาว ปรีชญัน สายสาครเรศ : อิทธิพลที่ส่งผลต่อสถาปัตยกรรมย่านเมืองเก่าภูเก็ต. (THE INFLUENCES ON THE ARCHITECTURE OF PHUKET OLD TOWN) อ. ที่ปรึกษา : รองศาสตราจารย์ ดร. สันติ ฉันทวิลาสวงศ์, จำนวน 111 หน้า ISBN 974-17-5979-7.

การศึกษาอิทธิพลที่ส่งผลต่อสถาปัตยกรรมย่านเมืองเก่าภูเก็ต มีที่มาจากความขัดแย้งระหว่างประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรมกับคำนิยามของสถาปัตยกรรม กรณีศึกษา คือ ตึกแถวของชาวจีนฮกเกี้ยนในย่านเมืองเก่าภูเก็ต ซึ่งเป็นสถาปัตยกรรมจีนผสมตะวันตกที่สร้างสมัยรัชกาลที่ 5

ตึกแถวซึ่งเป็นสถาปัตยกรรมจีนผสมตะวันตกในย่านเมืองเก่าภูเก็ต ได้รับการถ่ายทอดลักษณะทางสถาปัตยกรรมมาจากตึกแถวของชาวจีนในเมืองจอร์จทาวน์ (George Town) รัฐปีนัง ประเทศมาเลเซีย ซึ่งได้รับอิทธิพลจากสถาปัตยกรรมอังกฤษ เนื่องจากรัฐปีนังเคยเป็นเมืองขึ้นของประเทศอังกฤษ การถ่ายทอดลักษณะทางสถาปัตยกรรมระหว่างย่านเมืองเก่าภูเก็ต และเมืองจอร์จทาวน์ เป็นผลมาจากความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มชาวจีนของทั้งสองเมือง

ต่อมามีผู้ให้คำนิยามตึกแถวที่สร้างในย่านเมืองเก่าภูเก็ตว่าเป็น สถาปัตยกรรมจีนผสมโปรตุเกส หรือ Sino – Portuguese Architecture อีกทั้งมีความพยายามในการสร้างประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรมของตึกแถวในย่านเมืองเก่าภูเก็ตให้สัมพันธ์กับคำนิยามดังกล่าว อันเป็นผลให้เกิดความสับสนต่อการศึกษาประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรมในย่านเมืองเก่าภูเก็ต ทั้งยังทำให้เกิดความขัดแย้งทางประวัติศาสตร์อีกด้วย

เพื่อให้เกิดความชัดเจนจึงได้ศึกษาสืบค้นประวัติศาสตร์เกี่ยวกับพัฒนาการของคนกลุ่มต่างๆ ที่เข้ามาตั้งถิ่นฐานบนเกาะภูเก็ต จนกระทั่งเกิดชุมชนชาวจีนฮกเกี้ยนในย่านเมืองเก่าภูเก็ต อีกทั้งยังศึกษาประวัติศาสตร์ของชาวตะวันตกชาติต่างๆ ที่เข้ามาตั้งถิ่นฐาน หรือเข้ามามีความสัมพันธ์กับเกาะภูเก็ต และเมืองท่าบนคาบสมุทรมาลายูเพื่อสรุปอิทธิพลของสถาปัตยกรรมตะวันตกที่ส่งผลต่อตึกแถวในย่านเมืองเก่าภูเก็ต จากนั้นได้ศึกษาลักษณะทางกายภาพ และวิเคราะห์อิทธิพลต่างๆ ที่ส่งผลต่อสถาปัตยกรรมย่านเมืองเก่าภูเก็ต

ผลจากการศึกษาโดยอาศัยความสัมพันธ์ทางประวัติศาสตร์ในด้านต่างๆ สามารถชี้ชัดถึงที่มาทางประวัติศาสตร์ของตึกแถวในย่านเมืองเก่าภูเก็ตที่สร้างในสมัยรัชกาลที่ 5 ว่าได้รับอิทธิพลจากสถาปัตยกรรมอังกฤษที่สร้างในปีนัง รวมทั้งคำนิยามสถาปัตยกรรมรูปแบบจีนผสมโปรตุเกสที่ใช้นิยามสถาปัตยกรรมย่านเมืองเก่าภูเก็ตในปัจจุบันไม่มีความเหมาะสมที่จะนำมาใช้ เพราะเป็นคำนิยามที่ไม่ตรงกับประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรม และในกรณีที่ยังใช้คำนิยามนี้ต่อไปจะทำให้เกิดความเข้าใจที่ผิดต่อที่มาทางประวัติศาสตร์ของสถาปัตยกรรมย่านเมืองเก่าภูเก็ตได้

ภาควิชา	สถาปัตยกรรม	ลายมือชื่อนิสิต.....
สาขาวิชา	สถาปัตยกรรม	ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา.....
ปีการศึกษา	2547	

4574154825: MAJOR ARCHITECTURE

KEYWORD: PHUKET / SHOPHOUSE / SINO – PORTUGUESE

MISS PREEYACHANAN SAISAKARES: THE INFLUENCES ON THE ARCHITECTURE OF PHUKET OLD TOWN. THESIS ADVISOR: ASSOC. PROF. DR. SANTI CHANTAVILASVONG, PH.D., 111 pp. ISBN 974-17-5979-7.

The study of the influences on the architecture of Phuket Old Town is based on the conflict between architectural history and the definition of architecture. Therefore, this case study of Chinese Hokkien shophouses, a mixed of Chinese and western – style architecture built during the reign of King Rama V in Phuket Old Town, was conducted.

The Chinese Hokkien shophouses in Phuket Old Town have been influenced by the Chinese shophouses in George Town, Penang, Malaysia. Due to the fact that Penang was a former British Colony, these shophouses in George Town came under the influence of British Colonial architecture. The transfer of architectural characteristics between Phuket Old Town and George Town results from the relationship of the Chinese people in both towns.

Later, the architecture of Phuket Old Town was defined as being Sino – Portuguese architecture. A lot of effort has gone into shophouses in Phuket Old Town into the above – mentioned definition, as a result of placing confusion over the study of the architectural history of Phuket Old Town as well as historical conflict.

In this regard, the study of the development of the groups of emigrants to Phuket Island from the time of their settlement until the establishment of the Chinese Hokkien community in Phuket Old Town was conducted. Consequently, the study of the history of western countries, and their contact with Phuket Island, and also their contact with the Malay Peninsular, was conducted. Furthermore, the study of the physical characteristics of shophouses influenced by western – style architecture in Phuket Old Town, George Town, and other towns in the Malay Peninsular, was conducted to analyze the influences on shophouses in Phuket Old Town.

The results of the study of the influences on the architecture of Phuket Old Town was conducted by finding out various historical relationships which provided historical proof of the architectural influences on shophouses in Phuket Old Town built during the reign of King Rama V, was influenced from British Colonial Architecture in Penang.

Defining shophouses in Phuket Old Town as Sino – Portuguese is completely inappropriate, because such shophouses do not conform to conventional architectural history. To continue to use this definition, Sino – Portuguese would be a mistake for the historical studies of the architecture of Phuket Old Town in the future.

Department	Architecture	Student's.....
Field of study	Architecture	Advisor's.....
Academic year	2004	

กิตติกรรมประกาศ

ในการศึกษาเพื่อวิทยานิพนธ์นี้ ต้องใช้ความพยายาม และความอดทนอย่างมากในการทำความเข้าใจ และเปิดใจรับข้อมูลทางประวัติศาสตร์ ข้าพเจ้าขอขอบพระคุณอย่างที่สุด รองศาสตราจารย์ ดร. สันติ ฉันทวิลาสวงศ์ อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ที่ให้คำปรึกษา ให้คำแนะนำ ให้ความช่วยเหลือในการหาข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อวิทยานิพนธ์ ให้กำลังใจ และเสียสละเวลาอันมีค่าในการตรวจอ่านวิทยานิพนธ์ตลอดระยะเวลาที่ทำการศึกษาค้นคว้า

ข้าพเจ้าขอขอบพระคุณคณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ อันได้แก่ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ พรชัย เลาหชัย รองศาสตราจารย์ ดร. วีระ สัจกุล ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ปิ่นรัชฎ์ กาญจนนัฐติ รองศาสตราจารย์ วิวัฒน์ เตมียพันธ์ ซึ่งกรุณาเสียสละเวลาอันมีค่าเพื่อการสอบวิทยานิพนธ์ และให้คำวิจารณ์ต่างๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อวิทยานิพนธ์

ข้าพเจ้าขอขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์ เลอสม สถาปิตานนท์ ที่กรุณาให้คำแนะนำ และให้กำลังใจตลอดระยะเวลาที่ศึกษาในคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย รวมทั้งขอขอบพระคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ม.ล. ปิยลดา ทวีปรั้งชีพร ที่ให้กำลังใจ และกรุณาให้ยืมหนังสือเพื่อใช้ประกอบการเขียนวิทยานิพนธ์ ซึ่งเป็นประโยชน์อย่างมาก และทำให้วิทยานิพนธ์นี้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ข้าพเจ้าขอขอบพระคุณครอบครัว และเพื่อนๆ ของข้าพเจ้า ที่สนับสนุนในด้านการศึกษา ให้คำปรึกษา และให้กำลังใจ รวมทั้งผู้ที่ให้ความช่วยเหลือด้านต่างๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อการศึกษาวินิพนธ์ ซึ่งข้าพเจ้ามิได้กล่าวถึงอีกจำนวนมาก ท่านทั้งหมดที่กล่าวมา ต่างเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้การศึกษาวินิพนธ์นี้สำเร็จลุล่วงในที่สุด และข้าพเจ้าหวังเป็นอย่างยิ่งว่าวิทยานิพนธ์นี้จะเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาวินิพนธ์สถาปัตยกรรมต่อไป

ปริญญ์ สหายสาธิต

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ.....	ช
สารบัญภาพ.....	ฅ
สารบัญตาราง.....	ฉ
บทที่ 1 บทนำ.....	1
1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	4
3. ขอบเขตของการศึกษา.....	4
4. วิธีดำเนินการศึกษา.....	5
4.1 วิธีดำเนินการศึกษาภายในประเทศ.....	5
4.2 วิธีดำเนินการศึกษาภายนอกประเทศ.....	5
5. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	6
บทที่ 2 ทบทวนวรรณกรรม.....	7
บทที่ 3 พัฒนาการของกลุ่มคนบนเกาะภูเก็ตและการเกิดเมืองเก่าภูเก็ต.....	18
1. กลุ่มคนที่เป็นบรรพบุรุษบนเกาะภูเก็ต.....	23
2. กลุ่มคนที่เข้ามาบนเกาะภูเก็ตภายหลังกลุ่มบรรพบุรุษ.....	24
3. เกาะภูเก็ต สมัยศรีวิชัยและสมัยสุโขทัย.....	24
4. เกาะภูเก็ตสมัยอยุธยา.....	25
5. เกาะภูเก็ตสมัยธนบุรี ช่วงวิกฤติของการปกครอง.....	27
6. เกาะภูเก็ตสมัยรัตนโกสินทร์ ก่อนเกิดสงครามกับพม่าใน พ.ศ. 2352.....	28
7. เกาะภูเก็ตสมัยรัตนโกสินทร์ ภายหลังสงครามใน พ.ศ. 2352.....	30
8. ความสัมพันธ์ของชาวตะวันตกบนเกาะภูเก็ต.....	31
9. การตั้งถิ่นฐานของกลุ่มคนเชื้อชาติต่างๆ กับสถาปัตยกรรมบนเกาะภูเก็ต.....	32
บทที่ 4 บทบาทของโปรตุเกส ฮอลันดา และอังกฤษ ที่มีต่อสถาปัตยกรรมเมืองท่าบนคาบสมุทรมลายู.....	37
1. กลุ่มคนที่อาศัยบนคาบสมุทรมลายูก่อนการเข้ามาของชาติตะวันตก.....	39
2. โปรตุเกส ชาวตะวันตกชาติแรกที่เข้ามาสู่คาบสมุทรมลายู.....	40
3. ชาวฮอลันดา ชาติตะวันตกที่เข้ามาแทรกแซงอำนาจโปรตุเกสบนคาบสมุทรมลายู.....	46
4. อังกฤษ ชาวตะวันตกที่มีบทบาทสำคัญบนคาบสมุทรมลายู.....	50
5. ความสัมพันธ์ของชาติตะวันตกบนคาบสมุทรมลายู.....	57
บทที่ 5 สถาปัตยกรรมย่านเมืองเก่าภูเก็ต.....	59
1. การตั้งถิ่นฐานของชาวจีนบนเกาะภูเก็ต.....	60
2. ถนนในย่านเมืองเก่าภูเก็ต.....	69
3. ตึกแถวในย่านเมืองเก่าภูเก็ต.....	76
3.1 ทางเดินเท้ากว้าง 5 ฟุต.....	84

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
3.2 ศาลเจ้าที่ด้านหน้าตึกแถว	86
3.3 หน้าบ้านชั้นล่าง	87
3.4 หน้าบ้านชั้นบน	88
3.5 ห้องรับแขก	89
3.6 ห้องนั่งเล่น	90
3.7 ช่องแสงกลางตึกแถว	91
3.8 ห้องน้ำ ส้วม	93
3.9 ครุฑ และห้องอาหาร	94
3.10 บันได	96
3.11 ชั้นบน	97
3.12 ระเบียง	97
3.13 หลังคา	98
4. ตึกฝรั่งในย่านเมืองเก่าภูเก็ต	98
5. บทสรุปอิทธิพลที่ส่งผลต่อสถาปัตยกรรมเมืองเก่าภูเก็ต	101
บทที่ 6 บทสรุปของการศึกษาและข้อเสนอแนะ	104
1. การเกิดสถาปัตยกรรมย่านเมืองเก่าภูเก็ต	104
2. อิทธิพลตะวันตกที่ส่งผลต่อสถาปัตยกรรมย่านเมืองเก่าภูเก็ต	105
3. ประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรมกับคำนิยามของสถาปัตยกรรม	105
4. ผลกระทบจากการใช้คำนิยามที่ไม่สัมพันธ์กับประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรม	106
5. ข้อเสนอแนะ	107
รายการอ้างอิง	108
ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์	111

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สารบัญภาพ

	หน้า
ภาพที่ 1 ตึกแถวในย่านเมืองเก่าภูเก็ต	9
ภาพที่ 2 ตึกแถวในเมืองจอร์จทาวน์	9
ภาพที่ 3 ตึกฝรั่งในย่านเมืองเก่าภูเก็ต	10
ภาพที่ 4 คฤหาสน์ในเมืองจอร์จทาวน์	10
ภาพที่ 5 แสดงตำแหน่งเมืองที่ถูกกล่าวถึงในวิทยานิพนธ์.....	17
ภาพที่ 6 แสดงแผนที่เกาะภูเก็ต	19
ภาพที่ 7 ที่พักอาศัยของชาวเลบนเกาะภูเก็ต	23
ภาพที่ 8 ที่พักอาศัยของชาวสยามบนเกาะภูเก็ต	25
ภาพที่ 9 ที่พักอาศัยของชาวมุสลิมบนเกาะภูเก็ต	26
ภาพที่ 10 ที่พักอาศัยของชาวจีนบนเกาะภูเก็ต	27
ภาพที่ 11 แผนที่แสดงการตั้งถิ่นฐานของคนกลุ่มต่าง ๆ บนเกาะภูเก็ต ก่อนปี พ.ศ. 2352.....	34
ภาพที่ 12 แผนที่แสดงการตั้งถิ่นฐานของคนกลุ่มต่าง ๆ บนเกาะภูเก็ต หลังปี พ.ศ. 2370	35
ภาพที่ 13 แสดงคาบสมุทรมลายูและบอร์เนียว	37
ภาพที่ 14 แผนที่คาบสมุทรมลายู	38
ภาพที่ 15 ตึกแถวของชาวเปรานากัน ในเมืองมะละกา	40
ภาพที่ 16 Porta De Santiago Gate ในเมืองมะละกา	41
ภาพที่ 17 St. Paul's Church ในเมืองมะละกา	42
ภาพที่ 19 แผนที่แสดงการจำกัดอาณาเขตปกครองของชาวโปรตุเกสบนคาบสมุทรมลายู.....	44
ภาพที่ 20 St. Paul's Church ในเมืองมาเก๊า	46
ภาพที่ 21 Dutch Stadthuys Governor ในเมืองมะละกา	47
ภาพที่ 22 Christ Church ในเมืองมะละกา	48
ภาพที่ 23 ตึกแถวของชาวเปรานากันสมัยที่ชาวฮอลันดาปกครองเมืองมะละกา	48
ภาพที่ 24 แผนที่แสดงการจำกัดอาณาเขตปกครองของชาวฮอลันดาบนคาบสมุทรมลายู.....	49
ภาพที่ 25 Cathedral of the Assumption ในเมืองจอร์จทาวน์	51
ภาพที่ 26 Town Hall ในเมืองจอร์จทาวน์.....	51
ภาพที่ 27 ถนนในเมืองจอร์จทาวน์	52
ภาพที่ 28 ตึกแถวในเมืองจอร์จทาวน์.....	52
ภาพที่ 29 ลวดลายชั้นบนของตึกแถวในเมืองจอร์จทาวน์.....	53
ภาพที่ 30 ตึกแถวของชาวเปรานากันสมัยที่ชาวอังกฤษปกครองเมืองมะละกา	54
ภาพที่ 31 ลวดลายชั้นบนของตึกแถวของชาวเปรานากันในเมืองมะละกา	54
ภาพที่ 32 ถนนในเมืองเก่าสิงคโปร์.....	55
ภาพที่ 33 ลวดลายชั้นบนของตึกแถวในเมืองเก่าสิงคโปร์.....	55
ภาพที่ 34 แผนที่แสดงการจำกัดอาณาเขตปกครองของชาวฮอลันดาบนคาบสมุทรมลายู.....	56
ภาพที่ 36 ตึกแถวในย่านเมืองเก่าภูเก็ต 3 แบบ	64
(จากซ้ายไปขวา แบบจีน แบบจีนผสมตะวันตก แบบสมัยใหม่).....	64
ภาพที่ 37 ผนังตึกแถวในย่านเมืองเก่าภูเก็ต.....	65

สารบัญภาพ (ต่อ)

	หน้า
ภาพที่ 38 ผังตึกแถวในเมืองจอร์จทาวน์	66
ภาพที่ 39 ภาพ Isometric ตึกแถวในย่านเมืองเก่าภูเก็ต.....	67
ภาพที่ 40 ภาพ Isometric ตึกแถวในเมืองจอร์จทาวน์	67
ภาพที่ 41 ลวดลายชั้นบนของตึกแถวแบบจีน ในย่านเมืองเก่าภูเก็ต	68
ภาพที่ 42 ลวดลายชั้นบนของตึกแถวแบบจีนผสมตะวันตก ในย่านเมืองเก่าภูเก็ต	68
ภาพที่ 43 แสดงแผนที่ย่านเมืองเก่าภูเก็ต	70
ภาพที่ 44 ถนนกลาง ประมาณปี พ.ศ. 2472	71
ภาพที่ 45 ถนนกระบี่ ประมาณปี พ.ศ. 2472	72
ภาพที่ 46 ถนนพังงา ประมาณปี พ.ศ. 2472	72
ภาพที่ 48 ถนนเยาวราช ปี พ.ศ. 2546	74
ภาพที่ 49 ตึกแถวในซอยรมณีย์	75
ภาพที่ 50 ตึกแถวในย่านเมืองเก่าภูเก็ต	77
ภาพที่ 51 แสดงการก่อผนังตึกแถว	78
ภาพที่ 52 หลุมฐานรากตึกแถว	79
ภาพที่ 53 หินที่ใช้รองเป็นฐานรากตึกแถว	79
ภาพที่ 54 แสดงโครงสร้างฐานรากและพื้นชั้นล่างของตึกแถว	80
ภาพที่ 55 แสดงรายละเอียดค้ำยันน้ำภายในตึกแถว	80
ภาพที่ 56 แสดงโครงสร้างพื้นชั้นบนของตึกแถว	81
ภาพที่ 57 แสดงโครงสร้างหลังคาของตึกแถว	82
ภาพที่ 58 โครงสร้างหลังคาจากมุงมอมภายในตึกแถว	82
ภาพที่ 59 ลวดลายที่ปรากฏด้านนอกของตึกแถว	83
ภาพที่ 60 ทางเดินเท้ากว้าง 5 ฟุต ด้านหน้าของตึกแถว.....	86
ภาพที่ 61 ศาลเจ้าที่ด้านหน้าตึกแถว.....	86
ภาพที่ 63 ชุมชนต่างชั้นบนบริเวณด้านหน้าตึกแถวย่านเมืองเก่าภูเก็ต	88
ภาพที่ 64 ลวดลายปูนปั้นที่ปรากฏด้านหน้าตึกแถวย่านเมืองเก่าภูเก็ต	89
ภาพที่ 65 ลวดลายหัวเสาแบบต่างๆ ของตึกแถวย่านเมืองเก่าภูเก็ต	89
ภาพที่ 66 แท่นบูชาเทพเจ้าและบรรพบุรุษ.....	90
ภาพที่ 67 ห้องนั่งเล่น.....	91
ภาพที่ 68 บริเวณช่องแสงกลางตึกแถว.....	92
ภาพที่ 69 ห้องน้ำที่สร้างขึ้นใหม่บริเวณช่องแสงกลางตึกแถว	94
ภาพที่ 70 เตาประกอบอาหารในตึกแถว	95
ภาพที่ 71 กระจับปี่พื้นครัว.....	95
ภาพที่ 72 ส่วนรับประทานอาหารข้างในครัว	96
ภาพที่ 73 บันไดภายในตึกแถว	96
ภาพที่ 74 ห้องนอนชั้นบนด้านหน้าตึกแถว	97
ภาพที่ 75 กระจับปี่หลังคาตึกแถว.....	98

สารบัญภาพ (ต่อ)

	หน้า
ภาพที่ 76 ตึกฝรั่งหลังที่หนึ่งบนเกาะภูเก็ต	100
ภาพที่ 77 ตึกฝรั่งหลังที่สองบนเกาะภูเก็ต	100

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สารบัญตาราง

	หน้า
ตารางที่ 1 แสดงกลุ่มคนที่มีความสัมพันธ์กับเกาะภูเก็ตก่อนปี พ.ศ. 2352	33
ตารางที่ 2 แสดงกลุ่มคนที่มีความสัมพันธ์กับเกาะภูเก็ตภายหลังปี พ.ศ. 2370	35
ตารางที่ 3 แสดงความสัมพันธ์ของชาวตะวันตกภายในเกาะภูเก็ต.....	36
ตารางที่ 5 แสดงช่วงเวลาและเมืองบนคาบสมุทรมลายูที่ชาติตะวันตกเข้ามาตั้งถิ่นฐาน.....	57
ตารางที่ 6 แสดงสถาปัตยกรรมที่ชาวตะวันตกสร้างบริเวณเมืองท่าบนคาบสมุทรมลายู	58
ตารางที่ 8 แสดงอิทธิพลแวดล้อมที่ทำให้เกิดสถาปัตยกรรมในเมืองเก่าภูเก็ต	104
ตารางที่ 9 แสดงความสัมพันธ์ระหว่างประวัติศาสตร์กับคำนิยามสถาปัตยกรรม	105

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 1

บทนำ

1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

วัฒนธรรมของกลุ่มคนเชื้อชาติใด ย่อมเริ่มต้นที่การตั้งถิ่นฐานของกลุ่มคนเชื้อชาตินั้น สำหรับเกาะภูเก็ตที่มีทรัพยากรธรรมชาติอันอุดมสมบูรณ์ กลายเป็นเป้าหมายในการตั้งถิ่นฐานของคนหลากหลายกลุ่ม ตั้งแต่สมัยอดีต เช่น ชาวเล ชาวสยาม ชาวมุสลิม ชาวจีน เป็นต้น แต่ละกลุ่มต่างมีวัฒนธรรม และสถาปัตยกรรมที่เป็นเอกลักษณ์ของกลุ่มตน

หนึ่งในความหลากหลายของสถาปัตยกรรมที่ถูกสร้างบนเกาะภูเก็ต ซึ่งมีลักษณะโดดเด่นและทำให้ภูเก็ตเป็นที่รู้จักมากขึ้น คือ ตึกแถวของชาวจีนฮกเกี้ยนในย่านเมืองเก่าภูเก็ต เนื่องจากมีลักษณะเป็นสถาปัตยกรรมจีนผสมตะวันตก ซึ่งลักษณะดังกล่าวเริ่มปรากฏและเป็นที่ยอมรับแก่ตึกแถวในประเทศไทย ตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 4 คือในช่วง พ.ศ. 2394 – 2411 ดังที่ว่า

“..... ในรัชกาลที่ 4 นั้นเอง ไทยได้มีการติดต่อกับชาติตะวันตกอย่างจริงจังมากขึ้น พร้อมทั้งลดความสัมพันธ์กับจีนลง ซึ่งเป็นผลให้ลายประดับแบบตะวันตก เช่น ลายหัวเสา ลายปูนปั้นโค้งเหนือหน้าต่างประตู เป็นต้น ถูกถ่ายทอดปะปนเข้ามาในลักษณะของห้องแถวแบบจีนเดิม .....”¹

สำหรับย่านเมืองเก่าภูเก็ตเริ่มปรากฏความนิยมในการสร้างตึกแถวที่มีลักษณะสถาปัตยกรรมจีนผสมตะวันตกอย่างมาก โดยเฉพาะระหว่างปี พ.ศ. 2444 – 2456 ซึ่งเป็นช่วงที่พระยารัษฎานุประดิษฐ์มหิศรภักดีดำรงตำแหน่งข้าหลวงเทศาภิบาลมณฑลภูเก็ต ในขณะนั้นภูเก็ตเป็นเมืองท่าค้าขายที่มีชื่อเสียงเมืองหนึ่ง บริเวณคาบสมุทรลาลู และมีความสัมพันธ์กับเมืองท่าอื่น ๆ คือ เมืองจอร์จทาวน์ (George Town) เกาะปีนัง เมืองมะละกา และประเทศสิงคโปร์ แต่ความสัมพันธ์ส่วนใหญ่จะเกิดระหว่างเกาะภูเก็ตกับเกาะปีนังมากที่สุด เนื่องจากกระยะทางในการเดินทางใกล้กันมากที่สุดนั่นเอง ลักษณะพิเศษที่ปรากฏแก่ตึกแถวในย่านเมืองเก่าภูเก็ตจึงเกิดจากการรับเอารูปแบบสถาปัตยกรรมมาจากเมืองจอร์จทาวน์ ที่เกาะปีนัง ดังเหตุผลที่ว่า

“..... คติใหม่ของชาวจีน และชาวต่างชาติที่เข้ามาอยู่ในภูเก็ต ซึ่งไม่ “ถือ” หรือ “เชื่อ” อย่างชาวพื้นเมืองยุคกลางบางคลี ล้วนเกิดในสมัยที่โครงสร้างของกลุ่มชนภูเก็ตเปลี่ยนแปลง ด้วยระยะนั้นได้มีบรรดาสถาปนิกรุ่นใหม่ที่มีความเชื่อต่างจากชาวพื้นเมืองจากปีนังเข้ามาสู่เมืองภูเก็ต ซึ่งโครงสร้างส่วนใหญ่เป็นตึกก่ออิฐ หรือเทคอนกรีตแบบยุโรป มีหน้าต่าง มีเฉลียง มีการตกแต่งลวดลายตามกรอบหน้าต่าง

¹ สันติ ฉันทวิลาสวงศ์, “ความเข้าใจบางประการจากการศึกษาสถาปัตยกรรมห้องแถว,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารบัณฑิต แผนกวิชาสถาปัตยกรรม บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2521), หน้า 26.

ประตู หัวเสา ปูพื้นด้วยกระเบื้องลาย หลังคามุงด้วยกระเบื้องดินเผา ล้วนเป็นสิ่งถาวร
ต่างกับบ้านแบบพื้นเมือง ....”²

รูปแบบทางสถาปัตยกรรมของ “ตึกแถว” ในเมืองเก่าภูเก็ตที่ถ่ายทอดมาจากเมือง George Town ที่เกาะปีนังนั้น มีการศึกษาว่าได้รับอิทธิพลจากสถาปัตยกรรม 3 รูปแบบ ได้แก่ อิทธิพลสถาปัตยกรรมจีน อิทธิพลสถาปัตยกรรมแบบโคโรเนียล และอิทธิพลสถาปัตยกรรมยุโรป – อินเดีย มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

“.... อิทธิพลสถาปัตยกรรมจีน (Chinese Influence) ได้รับมาจากชาวจีนซึ่งอพยพ
ที่มาตั้งถิ่นฐานในปีนัง และถ่ายทอดมายังภูเก็ต ลักษณะเด่นของสถาปัตยกรรมจีน คือ
ลักษณะห้องแถวแคบยาว ชั้นล่างให้ทำการค้า ชั้นบนเป็นที่อยู่อาศัย มีการเว้นช่องเปิด
ช่องแสงในอาคาร การใช้วัสดุและการตกแต่งแบบจีน เช่น กระเบื้องดินเผา, กระเบื้อง
พื้น, การตกแต่งหลังคา และประตูหน้าต่าง เป็นต้น

อิทธิพลสถาปัตยกรรมแบบโคโรเนียล (Colonial Influence) สำหรับอาคารในปีนัง นายช่างซึ่งออกแบบอาคารเหล่านี้เป็นช่างฝีมือจากสิงคโปร์ ซึ่งเป็นช่างของ
สถาปนิกชาวอังกฤษในสมัยที่สิงคโปร์เป็นอาณานิคมภายใต้การปกครองของอังกฤษ
ดังนั้นการออกแบบจึงได้ดัดแปลงจากเดิมในอังกฤษโดยยังคงรักษาลักษณะบางอย่าง
ไว้ เช่น การตกแต่งประดับด้านหน้าอาคาร หน้าต่างโค้ง การใช้ลวดลายปูนปั้น และหัว
เสาแบบคลาสสิก เป็นต้น

อิทธิพลสถาปัตยกรรมยุโรป – อินเดีย (European – India Influence) เป็น
สถาปัตยกรรมที่ออกแบบโดยสถาปนิกชาวอังกฤษในอินเดีย เมื่อตกอยู่ภายใต้การ
ปกครองของอังกฤษ มีการดัดแปลงให้เข้ากับสภาพภูมิอากาศของประเทศอินเดีย เช่น
หน้าต่างบานเกล็ดไม้ปรับได้ เป็นลักษณะเด่นที่เห็นได้ชัด แบบอย่างนี้ได้ถ่ายทอดมา
ใช้กันอย่างแพร่หลายในมาเลเซีย และจอร์จทาวน์ ปีนัง ภูเก็ตจึงได้รับอิทธิพลดังกล่าว
นี้ด้วย ....”³

สถาปัตยกรรมในเมืองเก่าภูเก็ตที่มีลักษณะจีนผสมตะวันตก มิได้มีเพียง ตึกแถว หากแต่ยังมี ตึก
ฝรั่ง ของเศรษฐีชาวจีนที่สร้างในช่วงสมัยเดียวกันอีกหลายหลัง ซึ่งสร้างตามกันในกลุ่มของเศรษฐีชาวจีนใน
ภูเก็ตเพราะกระแสนิยม ซึ่งได้รับอิทธิพลมาจาก เมืองจอร์จทาวน์ ที่เกาะปีนัง เช่นกัน สำหรับตึกฝรั่งหลังแรก
ในย่านเมืองเก่าภูเก็ต ชาวจีนรุ่นที่ 4 ผู้ครอบครองในปัจจุบันเล่าให้ฟังว่า

“..... พระพิทักษ์ชินประชา คุณปู่ของผมต้องการสร้างคฤหาสน์หลังนี้ให้เจ้าสาวที่จะ
มาจากปีนัง เนื่องจากคุณปู่เป็นเศรษฐีจึงต้องดำเนินการอย่างสมเกียรติของเจ้าสาว
ถึงกับนำช่างฝีมือชาวจีนมาจากปีนังเลยทีเดียว เพราะช่างฝีมือจากปีนังนี้มีความ

² สุทธิวงศ์ พงศ์ไพบูลย์, “คติความเชื่อถิ่นภูเก็ต วัฒนธรรมที่ส่งผลอย่างลึกซึ้งและท้าทาย,” ใน รายงานการสัมมนาประวัติศาสตร์ถาวร
(ภูเก็ต: องค์การบริหารส่วนจังหวัด, 2528), หน้า 240 – 241.

³ อันส์ เดทเลฟ คัมมัยเยอร์ และพรใจ ศิริรัตน์, “โครงการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมและพัฒนาเมืองภูเก็ต,” รายงานการวิจัยเอกสารหมายเลข 8
(กรุงเทพมหานคร: แผนกการวางแผนพัฒนาชุมชนและท้องถิ่น สถาบันเทคโนโลยีแห่งเอเชีย, 2527), หน้า 8.

ชำนาญในการสร้างสถาปัตยกรรมที่ผสมผสานลักษณะตะวันตก เพราะได้รับการถ่ายทอดจากชาวอังกฤษสมัยที่ป็นเมืองขึ้นของประเทศอังกฤษ ....”⁴

แต่เดิมนั้นชาวจีนในภูเก็ตเรียก “ตึกแถว” ในย่านเมืองเก่าภูเก็ตนี้ว่า ตึกแถว หรือ เตี้ยมฉู้ ในภาษาจีนฮกเกี้ยน และเรียก “ตึกฝรั่ง” ในเมืองเก่าภูเก็ตนี้ว่า คฤหาสน์ หรือ อังม้อหลาว มาในระยะหลังมีค่านิยมที่ใช้เรียกสถาปัตยกรรมทั้งสองประเภทรวมกัน คือ Sino – Portuguese Architecture หรือ สถาปัตยกรรมจีนผสมโปรตุเกส ซึ่งผู้ครอบครองตึกแถวในย่านเมืองเก่าภูเก็ตต่างยืนยันว่าค่านิยม “Sino – Portuguese” มิได้มีมาแต่แรก เริ่มมานิยมใช้กันประมาณ ปี พ.ศ. 2520 ซึ่งผู้ที่เริ่มใช้เป็นสถาปนิกชาวไทย แต่มิได้มีการยืนยันแน่นอนว่าเป็นสถาปนิกท่านใด ค่านิยมนี้เกิดขึ้นเนื่องจากความต้องการสร้างค่านิยมที่มีความเฉพาะให้แก่สถาปัตยกรรมที่มีความเป็นเอกลักษณ์ ซึ่งคำว่า “Sino - Portuguese” เอง มีการอ้างถึงในเอกสารหลายครั้งแต่ก็ยังคงมีความสับสนอยู่มาก บ้างก็ว่าคำนี้เป็นคำที่ใช้เรียกเฉพาะในไทย ดังข้อความตอนหนึ่งของงานวิจัยเรื่อง “โครงการศึกษาความเป็นไปได้ในการปรับปรุงย่านเมืองเก่าในถนนบางสายให้มีสภาพแวดล้อมที่สวยงาม คือ ถนนถลาง” ที่ว่า

“..... คำว่า “ซิโนโปรตุเกส” น่าจะเป็นคำที่ใช้เฉพาะในประเทศไทยที่เรียกสถาปัตยกรรมที่มีลักษณะดังกล่าว เพราะในประเทศแถบเอเชีย อื่นๆ โดยเฉพาะในมาเลเซีย และสิงคโปร์ จะใช้คำว่า “Shophouse Rafflesia” “Peranakan” หรือ “Chinese Baroque” .....”⁵

ในระยะหลังมานี้ ค่านิยม “Sino - Portuguese” ถูกนำมาใช้ในการอธิบายลักษณะของสถาปัตยกรรมบนคาบสมุทรมาเลย์ ดังเช่นว่า

“..... ‘Sino – Portuguese’ หรือ ‘Chino – Portuguese’ คำนี้บัญญัติขึ้นครั้งแรกเพื่อใช้เรียกอาคารบ้านเรือนในมาเลเซีย โดยเฉพาะที่เกาะปีนัง และสิงคโปร์ในยุคล่าอาณานิคม โดยมากมักเป็นอาคารกึ่งพาณิชย์กึ่งบ้านพักอาศัย (Shop – House) ซึ่งเมืองท่าสำคัญทางภาคใต้ของสยาม อาทิ สงขลาและภูเก็ตก็ยังมีอยู่ในรัศมีของอิทธิพล ‘ซิโน – โปรตุเกส’ แผ่ครอบคลุมมาถึงด้วย .....”⁶

จากการศึกษาข้อมูลเบื้องต้นพบประเด็นความสงสัยในความขัดแย้งระหว่างประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรมกับค่านิยมของสถาปัตยกรรมย่านเมืองเก่าภูเก็ต เนื่องจากค่านิยม “Sino – Portuguese” ที่ถูกนำมากำหนดใช้กับสถาปัตยกรรมย่านเมืองเก่าภูเก็ต ทำให้มีผู้ที่ยพยายามจะเชื่อมโยงประวัติศาสตร์

⁴ สัมภาษณ์ นายประชา ตันตะวะณิช, บุคคลสำคัญทางวัฒนธรรมภูเก็ต บุตรขุนจีนสถานพิทักษ์, 15 ตุลาคม 2546.

⁵ พระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง, “โครงการศึกษาความเป็นไปได้ในการปรับปรุงย่านเมืองเก่าในถนนบางสายให้มีสภาพแวดล้อมที่สวยงาม คือ ถนนถลาง,” รายงานฉบับสมบูรณ์เสนอต่อสำนักงานเทศบาลเมืองภูเก็ต (กรุงเทพมหานคร: คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง, 2540), หน้า 1.

⁶ เพ็ญญา สุขตะตะ, เยี่ยมเรือนเยื่อนอดีต (กรุงเทพมหานคร: ร่วมด้วยช่วยกัน, 2543), หน้า 23.

สถาปัตยกรรมให้สอดคล้องกับคำนิยามนี้ ส่งผลให้ประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรมย่านเมืองเก่าภูเก็ตเกิดความขัดแย้งกันเอง ซึ่งเป็นผลเสียถ้าหากผู้ที่ไม่ใช่อ้างอิงมีความเข้าใจที่ผิด ดังนั้นการศึกษาอิทธิพลที่ส่งผลต่อสถาปัตยกรรมย่านเมืองเก่าภูเก็ตจะเป็นการสืบค้น เพื่อหาคำตอบอันเกิดจากความสงสัยในประเด็นความขัดแย้งดังกล่าว

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- 2.1 เพื่อตอบข้อสงสัยอันเกิดจากความขัดแย้งระหว่างประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรมกับคำนิยามสถาปัตยกรรมของตึกแถวในย่านเมืองเก่าภูเก็ต ที่มีลักษณะเงินผสมตะวันตก ซึ่งสร้างในช่วงปี พ.ศ. 2444 – 2456 โดยอาศัยข้อมูลทางประวัติศาสตร์ การเมืองการปกครอง เศรษฐกิจ และสังคม เป็นส่วนสนับสนุนการศึกษา
- 2.2 เพื่อศึกษาลักษณะทางกายภาพของตึกแถวในย่านเมืองเก่าภูเก็ต ซึ่งเป็นสถาปัตยกรรมที่มีความเป็นเอกลักษณ์
- 2.3 เพื่อกำหนดแนวคิดในการนำคำนิยามไปใช้ อันจะเกิดประโยชน์ต่อการศึกษาประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรมและการอ้างอิงต่อไป

3. ขอบเขตของการศึกษา

- 3.1 ศึกษาประวัติศาสตร์ภูเก็ต การตั้งถิ่นฐานของคนกลุ่มต่างๆ การเมืองการปกครอง และเศรษฐกิจ เพื่อสืบค้นอิทธิพลจากภายในเกาะภูเก็ต ที่ส่งผลต่อตึกแถวในย่านเมืองเก่าภูเก็ต ซึ่งสร้างขึ้นระหว่างปี พ.ศ. 2444 – 2456
- 3.2 ศึกษาประวัติศาสตร์บริเวณคาบสมุทรมลายู ในช่วงระยะเวลาที่ชาติตะวันตกเข้ามามีอิทธิพล และเข้ามาตั้งถิ่นฐาน เพื่อสืบค้นอิทธิพลจากภายนอกเกาะภูเก็ตที่ส่งผลต่อตึกแถวในย่านเมืองเก่าภูเก็ต ซึ่งสร้างขึ้นระหว่างปี พ.ศ. 2444 – 2456
- 3.3 ศึกษาลักษณะทางกายภาพของตึกแถวในย่านเมืองเก่าภูเก็ต ที่เป็นสถาปัตยกรรมเงินผสมตะวันตก โดยศึกษาตึกแถวที่ตั้งอยู่บนถนนกลาง ถนนกระบี่ ถนนพังงา ถนนตีบูก ถนนเยาวราช ถนนภูเก็ต ถนนระนอง ถนนรัชฎา ถนนสตูล รวมถึงถนนสายอื่นๆ ที่มีตึกแถวในยุคเดียวกัน

ในการศึกษาจะไม่ระบุจำนวนตึกแถวที่ใช้เป็นกรณีศึกษา เพราะไม่สามารถคาดการณ์ได้ว่าตัวแปรที่เกิดขึ้นส่งผลให้ตึกแถวในย่านเมืองเก่าภูเก็ตเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางใด ณ ปัจจุบัน ดังนั้นการเก็บรวบรวมข้อมูลที่พบขณะสำรวจภาคสนามจะเป็นคำตอบของกรณีศึกษา ก่อนนำข้อมูลทั้งหมดมาทำการวิเคราะห์

4. วิธีดำเนินการศึกษา

4.1 วิธีดำเนินการศึกษาภายในประเทศ

เริ่มต้นจากการรวบรวมข้อมูลทางเอกสารที่ปรากฏว่ามีความสัมพันธ์กับย่านเมืองเก่าภูเก็ต เกี่ยวกับวิถีชีวิต สถาปัตยกรรม ผังเมือง รวมไปถึงการอนุรักษ์เมืองจากหนังสือทั้งในประเทศ และต่างประเทศ เอกสารราชการของหน่วยงานต่างๆ ทั้งส่วนกลาง และส่วนภูมิภาค เอกสารจากสำนักศิลปวัฒนธรรม สถาบันราชภัฏภูเก็ต บทความในนิตยสาร และในวารสาร สื่ออิเล็กทรอนิกส์ เพื่อเป็นข้อมูลพื้นฐานในการศึกษา วิเคราะห์ประเด็นอื่นๆ ต่อไป

จากนั้นอาศัยข้อมูลพื้นฐานจากเอกสาร และความผูกพันส่วนตัวของผู้เขียนวิทยานิพนธ์ที่มีบรรพบุรุษเป็นชาวจีนนอกเกียนในเมืองเก่าภูเก็ต กำหนดถนนที่จะดำเนินการสำรวจตึกแถว และเริ่มดำเนินการ โดยขั้นตอนที่หนึ่ง คือ การถ่ายภาพด้านหน้าของตึกแถวทุกคูหาที่ยังคงสภาพสมบูรณ์ จากนั้นนำภาพถ่ายมาคัดแยกตามยุคสมัยที่มีผู้ทำวิจัยไว้เท่าที่สามารถสืบสอบปี พ.ศ. ที่มีการสร้างตึกแถว เพื่อเลือกทำการศึกษาคูหาที่มีลักษณะใกล้เคียงกับตึกแถวที่สร้างระหว่าง ปี พ.ศ. 2444 – 2456 มากที่สุด

ขั้นตอนที่สอง คือ การสำรวจภายในตึกแถวโดยใช้แปลนของตึกแถวจากงานวิจัย เรื่อง “โครงการศึกษาความเป็นไปได้ในการปรับปรุงย่านเมืองเก่าในถนนบางสายให้มีสภาพแวดล้อมที่สวยงาม คือ ถนนกลาง” เป็นส่วนประกอบในการสำรวจ โดยเริ่มต้นที่ตึกแถว ซึ่งผู้เขียนวิทยานิพนธ์รู้จักผู้ครอบครองเป็นส่วนตัว รวมไปถึงตึกแถวคูหาอื่นๆ ที่ผู้ครอบครองอนุญาตให้ทำการสัมภาษณ์ได้

ขั้นตอนที่สาม คือ การศึกษาระบบโครงสร้าง และเทคนิควิธีการก่อสร้าง ด้วยการสัมภาษณ์ช่างจีนในเมืองเก่าภูเก็ตที่คาดคะเนว่าอายุมากพอที่จะเห็นตึกแถวรุ่นแรกๆ ในย่านเมืองเก่าภูเก็ต ซึ่งช่างจีนที่ทำการสัมภาษณ์นี้เป็นญาติ หรือมีความสนิทสนมกับผู้เขียนวิทยานิพนธ์ กรณีเลือกสัมภาษณ์ช่างจีน เพราะตึกแถวที่ปรากฏในย่านเมืองเก่าภูเก็ตเป็นสถาปัตยกรรมของชาวจีน

นอกจากนี้ในระหว่างการสำรวจพบว่ามีตึกแถวบางคูหาอยู่ในระหว่างการรื้อถอน และการบูรณะซ่อมแซม ทำให้มีโอกาสได้เห็นโครงสร้างแบบดั้งเดิมของตึกแถวด้วย

4.2 วิธีดำเนินการศึกษาภายนอกประเทศ

เมื่อได้ข้อมูลจากภายในประเทศครบถ้วน จึงเริ่มศึกษาข้อมูลภายนอกประเทศด้วยการขอรับทุนการศึกษา โครงการ Asean University Network (AUN) ไปศึกษาيلمมหาวิทยาลัย Universiti Sains Malaysia ที่รัฐปีนัง ประเทศมาเลเซีย เป็นเวลา 1 ภาคการศึกษา

ขั้นตอนที่หนึ่งเริ่มเก็บข้อมูลโดยศึกษาสถานที่สำคัญต่างๆ บนเกาะปีนัง จากแผนที่ สอบถามอาจารย์ และเจ้าหน้าที่มหาวิทยาลัย พิพิธภัณฑต่างๆ ของปีนัง ห้องสมุด และร้านหนังสือเพื่อรวบรวมข้อมูลที่ปรากฏความสัมพันธ์กับภูเก็ต จากนั้นที่สถานที่ที่สามารถติดต่อผู้เขียนหนังสือเหล่านั้นทั้งที่อยู่ และอีเมลล์ เพื่อติดต่อขอสัมภาษณ์ รวมทั้งทำความเข้าใจกับเครือข่ายชาวภูเก็ตที่อาศัยอยู่ที่ปีนังเพื่อทำการสัมภาษณ์ โดยเริ่มต้น

ที่สถานกงสุลไทย และวัดไทยในปีนัง ด้วยการสืบสอบจากแผนที่เกาะปีนัง และสัมภาษณ์ชาวจีนลูกหลานพระพิทักษ์ชินประชาที่อาศัยอยู่ที่ปีนัง จากคำแนะนำของเครือญาติที่ภูเก็ต

ขั้นตอนที่สองเริ่มดำเนินการสำรวจเมืองจอร์จทาวน์ แต่การสำรวจในเมืองจอร์จทาวน์พบอุปสรรคเรื่องภาษา ทำให้ไม่สามารถสื่อสารกับผู้ครอบครองตึกแถวที่เป็นชาวจีนในเมืองจอร์จทาวน์ได้มากนัก ดังนั้นในการสำรวจส่วนใหญ่เป็นเพียงการสำรวจภายนอกของสถาปัตยกรรมต่างๆ เท่านั้น การสำรวจภายในทำการสำรวจได้เพียงตึกแถวที่ปรับเปลี่ยนสภาพเป็นศูนย์รวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับการอนุรักษ์เมืองจอร์จทาวน์ คือ “Penang Heritage Trust” สถานที่แสดงงานศิลปะ หรือร้านอาหาร เป็นต้น การสำรวจในแต่ละครั้งจะเลือกไปในเวลาที่แตกต่างกัน เพื่อจะได้ศึกษาวิถีชีวิตในบริบทที่แตกต่างกันออกไป

เมื่อดำเนินการศึกษาจนสรุปว่าได้ข้อมูลจากปีนังครบถ้วนเท่าที่ต้องการ จึงเริ่มสำรวจในเมืองมะละกา และเมืองอื่นๆ ในประเทศมาเลเซีย รวมทั้งประเทศสิงคโปร์ จากเวลาที่มีจำกัด ทำให้กำหนดการเดินทางส่วนใหญ่ คือ ช่วงที่มีงานเทศกาลสำคัญของชาวจีน เพราะจะมีโอกาสได้เห็นวิถีชีวิต และวัฒนธรรมอื่นๆ นอกเหนือไปจากสถาปัตยกรรม วิธีดำเนินการจะเป็นลักษณะใกล้เคียงกับที่ปฏิบัติในย่านเมืองเก่าภูเก็ต และที่ปีนัง ในแต่ละเมืองจะเริ่มตั้งแต่พิพิธภัณฑสถานของเมืองนั้นๆ เป็นแห่งแรก เพื่อศึกษาข้อมูล และสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ของพิพิธภัณฑสถาน จากนั้นจึงเริ่มดำเนินการสำรวจเมือง

เมื่อจบภาคการศึกษาที่มหาวิทยาลัย Universiti Sains Malaysia ได้นำข้อมูลพื้นฐานทั้งหมดกลับมาเสนออาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ก่อนจะดำเนินการสรุปประเด็นสำคัญเพื่อโยนไปสู่ขั้นตอนการวิเคราะห์ในลำดับสุดท้าย หากเกิดประเด็นสงสัยเพิ่มขึ้นก็จะติดต่อกลับไปยังฐานข้อมูลข้างต้นเพื่อสอบถามด้วยจดหมาย และอีเมล

5. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

- 5.1 เพื่อให้ความสัมพันธ์ระหว่างประวัติศาสตร์กับค่านิยมของสถาปัตยกรรมในเมืองเก่าภูเก็ตเป็นไปอย่างสมเหตุสมผลอันจะเป็นประโยชน์สำหรับการต่อยอดการศึกษาสถาปัตยกรรมด้านอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องต่อไป
- 5.2 เพื่อจะได้นำลักษณะที่ปรากฏแก่สถาปัตยกรรมที่ทำการศึกษาไปปรับใช้ในงานออกแบบสถาปัตยกรรม ที่จะเกิดต่อไปได้อย่างเหมาะสม รวมทั้งเป็นแนวทางในการพัฒนาสถาปัตยกรรมอื่นๆ ที่มีลักษณะใกล้เคียงกันด้วย
- 5.3 เพื่อนำรากเหง้าแห่งวิถีชีวิตที่ปรากฏภายในสถาปัตยกรรมบริเวณเมืองเก่าภูเก็ต ไปเป็นส่วนสนับสนุนกระบวนการคิดค้นแนวทางเพื่อการอนุรักษ์ และพัฒนาวิถีชีวิตของเมืองเก่าต่อไป

บทที่ 2

ทบทวนวรรณกรรม

ย่านเมืองเก่าภูเก็ตมีเริ่มมีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักในสมัยรัชกาลที่ 3 จากการเข้ามาตั้งถิ่นฐาน และประกอบอาชีพค้าขายของชาวจีนฮกเกี้ยน เพราะเป็นช่วงที่การเดินทางเรือค้าขายระหว่างเมืองท่าต่างๆ บริเวณคาบสมุทรมาลายูเป็นที่นิยม การค้าขายครั้งนั้นส่งผลให้ชุมชนบริเวณเมืองท่ามีความเจริญ และเป็นปัจจัยของการหลั่งไหลเข้ามาตั้งถิ่นฐานบริเวณเมืองท่าโดยเฉพาะกลุ่มชาวจีน ดังนั้นบริเวณใกล้กับท่าเรือในแต่ละเมืองเป็นที่ขนถ่ายสินค้า และมีกิจกรรมการค้าขายอย่างคึกคัก จึงเป็นเป้าหมายของการตั้งถิ่นฐาน ดึกแถวได้ถูกสร้างขึ้นเพื่อรองรับการอยู่อาศัย เนื่องจากลักษณะของที่พักอาศัยชั้นเดียวที่มีอยู่เดิมไม่เพียงพอต่อจำนวนคนตั้งเหตุผลที่ว่า

“..... ห้องแถวเป็นการใช้ที่ดินอย่างประหยัดอีกประเภทหนึ่ง โดยซ้อนชั้นอาคารมากมายขึ้นไปทางสูง เพื่อเพิ่มประโยชน์การใช้งานที่ขนาดพื้นที่ดินจำกัด (high – rise high density) .....”¹

ดึกแถวในย่านเมืองเก่าภูเก็ตที่สร้างในรัชกาลที่ 3 มีลักษณะการใช้พื้นที่แบบกึ่งร้านค้ากึ่งที่พักอาศัย อีกทั้งมีความแตกต่างจากสถาปัตยกรรมอื่นๆ ที่ปรากฏบนเกาะภูเก็ตช่วงก่อนหน้า เนื่องจากดึกแถวในเมืองเก่าภูเก็ตก่อสร้างด้วยวัสดุที่คงทนถาวร ส่วนสถาปัตยกรรมอื่นๆ บนเกาะภูเก็ตนั้นก่อสร้างด้วยไม้เกือบทั้งหมด ดังที่ว่า

“..... ที่พักอาศัยในเมืองเก่าภูเก็ต เป็นการสร้างแบบก่ออิฐถือปูน ผู้ครอบครองส่วนใหญ่จะเป็นเศรษฐี หรือผู้มีการศึกษาดี และมีฐานะทางสังคม เช่น เจ้าเมือง เป็นต้น ส่วนที่พักอาศัยนอกเมืองเก่าภูเก็ตนั้น เป็นเรือนไม้ ซึ่งผู้ครอบครองเป็นชาวบ้านทั่วไป หรือคนงานในเมืองแร่ เป็นต้น บ้างก็สร้างด้วยดิน เป็นที่พักอาศัยของชาวจีน .....”²

ดึกแถวในย่านเมืองเก่าภูเก็ต เป็นดึกแถว 2 ชั้น ด้านหน้าแคบและมีความยาวมาก แต่ช่วงความยาวจะเว้นพื้นที่เป็นช่องแสงภายในเพื่อรับแสงสว่างจากธรรมชาติ และเพื่อการระบายอากาศ ในงานวิจัยเรื่อง “โครงการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมและพัฒนาเมืองภูเก็ต (Towards a conservation and development plan for Phuket)” ที่ศึกษาเกี่ยวกับการวางแผนชุมชนและท้องถิ่น เพื่อวิเคราะห์แนวโน้มนโยบายเบื้องต้น และมาตรการในการปฏิบัติ เพื่อนำมาเป็นแนวทางในการพัฒนาเมืองภูเก็ต จากแนวความคิดหลักสำคัญที่ว่า “การพัฒนาเมืองควรจะต้องควบคู่ไปพร้อมกับการอนุรักษ์เมือง” อธิบายลักษณะของดึกแถวในย่านเมืองเก่าภูเก็ตว่า

¹ สันติ จันทวิลาสวงศ์, “ความเข้าใจบางประการจากการศึกษาสถาปัตยกรรมห้องแถว,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต แผนกวิชาสถาปัตยกรรม บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2521), หน้า 26.

² สัมภาษณ์ นายประสิทธิ์ ชินการณ, บุคคลสำคัญทางประวัติศาสตร์ภูเก็ต, 19 ตุลาคม 2546.

“..... อาคารตึกแถวเก่าเหล่านี้ ส่วนใหญ่เป็นอาคาร 2 ชั้น มีเป็นส่วนน้อยที่สูงถึง 3 ชั้น ความสูงวัดจากระดับพื้นถึงเชิงชายหลังคาโดยเฉลี่ยประมาณ 9 เมตร สำหรับอาคารสองชั้น และ 13 เมตร สำหรับอาคารสามชั้น ความกว้างประมาณ 3.50 – 8 เมตร ลึกประมาณ 20 – 60 เมตร ขึ้นอยู่กับความลึกของที่ดิน มีช่องแสงเป็นระยะตามความลึกของอาคาร มีจำนวนชั้นอยู่กับการแบ่งช่วงอาคารของผู้ออกแบบ ระบบการก่อสร้างมีทั้งระบบเสา – คาน และกำแพงรับน้ำหนัก กำแพงจึงหนามาก อย่างน้อยประมาณ 37.5 เซนติเมตร สำหรับกำแพงของชั้นล่าง และ 22.5 เซนติเมตรสำหรับกำแพงของชั้นถัดขึ้นไป .....”³

ตึกแถวในย่านเมืองเก่าภูเก็ตเป็นสถาปัตยกรรมจีนผสมตะวันตก ซึ่งพบที่มีความคล้ายกับตึกแถวในเมืองจอร์จทาวน์ ที่เกาะปีนังอย่างมาก วิทยานิพนธ์เรื่อง “ภูเก็ต – การศึกษาในด้านอนุรักษ์สถาปัตยกรรมโดยการผังเมือง” ซึ่งดำเนินการศึกษาเพื่อหาแนวทางที่เหมาะสมในการดำเนินการอนุรักษ์อาคาร กลุ่มอาคาร และสภาพแวดล้อมทางกายภาพบริเวณย่านเมืองเก่าภูเก็ตในด้านต่างๆ คือ ด้านผังเมือง ด้านภูมิทัศน์ชุมชน ด้านสถาปัตยกรรม ด้านประวัติศาสตร์ ด้านโบราณคดี และด้านความเป็นอยู่ของผู้ที่อาศัยอยู่ในย่านเมืองภูเก็ต ได้มีการศึกษาเปรียบเทียบภาพถ่ายของ “ตึกแถว” และสถาปัตยกรรมอื่นๆ ที่ภูเก็ต และปีนัง ทั้งยังมีการอธิบายจากการเปรียบเทียบว่า

“..... จากหลักฐานภาพถ่ายเปรียบเทียบสถาปัตยกรรมภูเก็ต – ปีนัง พบว่าสถาปัตยกรรมห้องแถวมีลักษณะคล้ายคลึงกันในความเป็นห้องแถวสองชั้นก่ออิฐฉาบปูน หลังคามุงกระเบื้องดินเผา หนักจั่วไปทางด้านสะกัด การเจาะช่องหน้าต่าง หัวเสา และรอยต่อระหว่างชั้น และเหมือนกันอย่างยิ่งในการยื่นอาคารชั้นบนมาเป็นส่วนปกคลุมกันแดดกันฝนให้กับระเบียงทางเดินชั้นล่าง .....”⁴

จากวิทยานิพนธ์ข้างต้น มีการแบ่งลักษณะของตึกแถวตามช่วงเวลาการสร้าง คือช่วงแรกเป็นแบบจีนแท้ และช่วงหลังที่มีการติดต่อกับปีนังมากเป็นแบบผสมตะวันตก กล่าวคือ

“..... อาคารห้องแถวแบบจีนแท้ นั้น จากการสัมภาษณ์และเทียบเคียงแล้วคาดว่าอย่างน้อยที่สุดจะต้องมีอายุประมาณ 95 – 100 ปี และมากกว่า อาคารห้องแถวแบบปีนังคาดว่าสร้างในช่วงที่มีการติดต่อกับปีนังมากในช่วงปี พ.ศ. 2440 – 2445 ซึ่งในรุ่นแรกรับอิทธิพลปีนังมาได้แต่ได้ดัดแปลง ซึ่งสังเกตได้จากลวดบัวรายละเอียด ในภายหลังจึงได้มีการดัดแปลงขึ้น .....”⁵

ทั้งนี้ลักษณะของตึกแถวที่พบว่าต่างกัน คือ ตึกแถวแบบจีน และ ตึกแถวแบบปีนัง นั้นเกิดจากช่วงเวลาการสร้างตึกแถวที่ชาวเมืองมีความนิยมที่แตกต่างกัน ในช่วงแรกที่มีการสร้างตึกแถวแบบจีน จะ

³ อันส์ เดทเลฟ คัมมีย์เยอร์ และพรใจ คีร์ริตัน, “โครงการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมและพัฒนาเมืองภูเก็ต,” รายงานการวิจัยเอกสารหมายเลข 8 (กรุงเทพมหานคร: แผนกการวางแผนพัฒนาชุมชนและท้องถิ่น สถาบันเทคโนโลยีแห่งเอเชีย, 2527), หน้า 8.

⁴ ดุษฎี ทายตะคุ, “ภูเก็ต – การศึกษาในด้านอนุรักษ์สถาปัตยกรรมโดยการผังเมือง,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2522), หน้า 94.

⁵ เรื่องเดียวกัน หน้า 85.

ไม่มีการประดับตกแต่งด้านหน้าของตึกแถวด้วยลวดลายใดๆ ทั้งสิ้น แต่ภายหลังเมื่อชาวตะวันตกเข้ามามีอำนาจบนคาบสมุทรมลายูจึงเกิดการผสมผสานลักษณะสถาปัตยกรรมตะวันตกเข้ามาเป็นองค์ประกอบของตึกแถวเพื่อแสดงความทันสมัย ดังนั้นในช่วงเวลาดังกล่าวจึงเป็นช่วงเวลาที่เกิดตึกแถวแบบป็นั้นเอง

การถ่ายทอดลักษณะทางสถาปัตยกรรมต่อกันระหว่างภูเก็ต กับปีนังสืบเนื่องมาจากความสัมพันธ์ระหว่างเมืองในระดับชนชั้นปกครอง และชาวเมืองทั่วไปโดยการทำการค้า ซึ่งนอกเหนือจาก ตึกแถว ยังมี ตึกฝรั่ง ซึ่งเป็น สถาปัตยกรรมในย่านเมืองเก่าภูเก็ตเช่นกัน ตึกฝรั่งที่ว่านี้มีการนำช่างก่อสร้างมาจากปีนัง และสร้างด้วยรูปแบบเดียวกับตึกฝรั่งที่ปีนัง อีกทั้งเป็นตึกฝรั่งของเศรษฐีชาวจีนที่อยู่ในย่านเมืองเก่าภูเก็ต ผู้ที่ประสบความสำเร็จจากการทำการค้าระหว่างเมืองท่ากับเมืองท่า และต้องการจะยกระดับฐานะของตนให้ดีกว่าชาวเมืองคนอื่นๆ ด้วยการมีที่พักอาศัยที่ใหญ่ และงดงามกว่าตึกแถวที่ถือว่าทันสมัยมากที่สุดในช่วงเวลาดังกล่าว

ภาพที่ 1 ตึกแถวในย่านเมืองเก่าภูเก็ต⁶

ภาพที่ 2 ตึกแถวในเมืองจอร์จทาวน์⁷

⁶ กรมศิลปากร, "ถลาง ภูเก็ต และชายฝั่งทะเลอันดามัน: โบราณคดี ประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์ และเศรษฐกิจ," 14 มีนาคม 2532, หน้า 147.

⁷ Nell Knor Jin Keong, Glimpses of Old Penang (Selangor: Star Publication (M) Bhd., 2002), p. 99.

ภาพที่ 3 ตึกฝรั่งในย่านเมืองเก่าภูเก็ต⁸

ภาพที่ 4 คฤหาสน์ในเมืองจอร์จทาวน์⁹

ใน “Phuket – Penang: The relationship more than 200 years” อธิบายว่าความสัมพันธ์ระหว่าง 2 เมืองเกิดขึ้นตั้งแต่ปลายสมัยอยุธยา เนื่องจากการเดินเรือค้าขายของกัปตันฟรานซิส ไลท์ พ่อค้าชาวอังกฤษที่เดินเรือค้าขายสินค้าระหว่างประเทศอินเดียกับคาบสมุทรมลายู ความสัมพันธ์นี้แน่นแฟ้นมากขึ้นในช่วงรัตนโกสินทร์ตอนต้น จากความสัมพันธ์ระหว่างเจ้าเมืองกลาง และกัปตันฟรานซิส ไลท์ จะเห็นได้จากจดหมายของท่านผู้หญิงจีน ภรรยาเจ้าเมืองกลางที่เขียนถึงกัปตันฟรานซิส ไลท์ เพื่อขอให้ส่งความช่วยเหลือแก่ชาวเมืองกลาง ภายหลังทำสงครามกับกองทัพพม่าในปี พ.ศ. 2328 ข้อความในจดหมายได้เปรียบเทียบความสัมพันธ์ระหว่างปีนังกับภูเก็ต ว่า ปีนัง คือ เกาะหมาก ส่วน ภูเก็ต คือ เกาะพลุ ฉะนั้นเมื่อหมากและพลุเป็นสิ่งที่คู่กัน ปีนังและภูเก็ต จึงเป็นเหมือน เมืองพี่เมืองน้องกัน จดหมายฉบับนี้ คุณอ้วน สุรกุล อดีตผู้ว่าราชการจังหวัดภูเก็ตได้พบต้นฉบับ ที่มหาวิทยาลัยลอนดอนในปี พ.ศ. 2502 ตั้งข้อความตอนหนึ่งที่ว่า

---

⁸ กระทรวงมหาดไทย, กระทรวงศึกษาธิการ, กรมศิลปากร, “วัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์ และภูมิปัญญา จังหวัดภูเก็ต,” 2544, หน้า 153.

⁹ Koo Su Nin, Streets of George Town: Penang (Penang : Janus Print & Resources, 2001), p. 63.

“..... In 1785, Lady Chan asked Captain Francis Light for a help and she mentioned that it was much easier for her to contact Capt. Francis Light in Penang. She also referred to Penang as it was the Betelnut Island and Phuket as Betel leave Island .....”¹⁰

และสมัยรัตนโกสินทร์ยังปรากฏความสัมพันธ์อันเกิดจากการทำธุรกิจการค้าระหว่างภูเก็ตกับปีนังของครอบครัวชาวจีนฮกเกี้ยนในย่านเมืองเก่าภูเก็ตหลายครอบครัว งานวิจัยเรื่อง “The Development of Phuket Baba Business and Their Pattern of Business: From Chin Teik to nganthawee Brother Co., Ltd.” ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่าง 2 เมือง คือ ย่านเมืองเก่าภูเก็ต และเมืองจอร์จทาวน์ อันเกิดจากการค้าขายโดยใช้กรณีศึกษา คือ ธุรกิจของ “ครอบครัวงานทิว” ซึ่งเริ่มต้นจากการตั้งถิ่นฐานที่ภูเก็ต และได้ทำธุรกิจเหมืองแร่ระหว่างภูเก็ตกับปีนัง

ประเด็นที่น่าสนใจของงานวิจัยข้างต้นคือ การถ่ายทอดวัฒนธรรมทางภาษาของชาวจีนฮกเกี้ยนในภูเก็ต กล่าวคือ ลักษณะของการออกเสียงของชาวจีนฮกเกี้ยนในภูเก็ตต่างจากการออกเสียงของชาวจีนฮกเกี้ยนในประเทศจีน เนื่องจากภาษาจีนฮกเกี้ยนที่พูดกันในภูเก็ต ได้ผสมผสานภาษาจีนฮกเกี้ยนจากปีนังจากเมืองมะละกา จากสิงคโปร์ จากประเทศจีน รวมทั้งจากภาษาท้องถิ่นของภูเก็ตเข้าด้วยกัน การผสมผสานนั้น ส่วนหนึ่งเนื่องมาจากการทำธุรกิจเหมืองแร่ แสดงให้เห็นความสัมพันธ์ที่แนบแน่นระหว่างภูเก็ตกับปีนังซึ่งไม่ได้ปรากฏแต่ในรูปแบบสถาปัตยกรรมเท่านั้น¹¹

คุณค่า และความสำคัญของ ตึกแถว ตึกฝรั่ง และ เมือง ของย่านเมืองเก่าภูเก็ต เป็นผลให้มีผู้ดำเนินการศึกษาเกี่ยวกับเมืองเก่าภูเก็ตในหลายกรอบความคิด ซึ่งแต่ละกรอบความคิดต่างมีการอ้างอิงถึงที่มาอันส่งผลต่อสถาปัตยกรรม ทุกผลงานต่างมีวัตถุประสงค์ที่จะปลุกจิตสำนึกให้เกิดความสนใจ และใส่ใจสถาปัตยกรรมอันเป็นร่องรอยแห่งอารยธรรมที่มีคุณค่านี้ ซึ่งแต่ละผลงานต่างให้คำนิยามของตึกแถว และตึกฝรั่งในย่านเมืองเก่าภูเก็ตแตกต่างกันตามข้อมูลทางประวัติศาสตร์ และความเข้าใจส่วนตัวของผู้ดำเนินการศึกษานั้นๆ ดังเช่น วิทยานิพนธ์เรื่อง “ภูเก็ต – การศึกษาในด้านอนุรักษ์สถาปัตยกรรมโดยการผังเมือง” อธิบายว่า

“..... ลักษณะห้องแถวในปีนัง และของภูเก็ตนั่น แสดงให้เห็นถึงอิทธิพลของสถาปัตยกรรมของอังกฤษที่ปีนังที่มีต่อสถาปัตยกรรมในภูเก็ตอย่างจะเป็นอื่นไปมิได้ รูปแบบสถาปัตยกรรมในบริเวณที่ศึกษานั้น สามารถยืนยันได้ว่าเป็นสถาปัตยกรรมรูปแบบจีนผสมอังกฤษ ซึ่งแบบสถาปัตยกรรมอังกฤษนั้นเป็นอังกฤษเรอโนซองส์ ที่ได้รับการดัดแปลงให้เข้ากับภูมิประเทศ ภูมิอากาศ และความเป็นอยู่ของคนในอาณานิคมของอังกฤษ จึงเรียกแบบสถาปัตยกรรมอังกฤษนี้ว่า โคโรเนียลสไตล์ และอาจ

10

Pranee Sakulpipatana, “Phuket – Penang: The relationship more than 200 years,” Paper presented at Shared Histories Conference, Penang, Malaysia, 30 July – 3 August 2003.

11

Suleemarn Naruemol Wongsuphap, “The Development of Phuket Baba Business and Their Pattern of Business: From Chin Teik to nganthawee Brother Co., Ltd.,” Paper presented at Shared Histories Conference, Penang, Malaysia, 30 July – 3 August 2003.

เรียกแบบสถาปัตยกรรมที่เกิดขึ้นได้ว่า ชิโน – โคโรเนียลสไตล์ แม้ว่าภูเก็ต หรือถลาง
ไม่เคยเป็นเมืองในอาณานิคมของอังกฤษเลยก็ตาม .....”¹²

งานวิจัยเรื่อง “โครงการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมและพัฒนาเมืองภูเก็ต (Towards a conservation and development plan for Phuket)” เป็นงานวิจัยที่เสนอรูปแบบสถาปัตยกรรมในย่านเมืองเก่าภูเก็ตว่าเป็นสถาปัตยกรรมแบบจีนผสมยุโรป ที่เกิดจากการถ่ายทอดทางวัฒนธรรมสมัยรัชกาลที่ 4 และสมัยรัชกาลที่ 5 ระหว่างภูเก็ต และป็นัง จากความสัมพันธ์ระหว่างเครือญาติ ดังที่ว่า

“..... เนื่องจากในประวัติศาสตร์ภูเก็ตมีการติดต่อค้าขายกับหลายๆ ประเทศ จึงทำให้ได้รับอิทธิพลทั้งผสมผสานกัน ที่เห็นได้ชัดคือ สถาปัตยกรรม ย่านการค้าใจกลางชุมชนเมืองภูเก็ต ประกอบไปด้วยกลุ่มอาคารร้านค้าที่มีคุณค่าในด้านสถาปัตยกรรมแบบผสม จีน – ยุโรป อันสืบเนื่องมาจากการถ่ายทอดวัฒนธรรมระหว่าง ภูเก็ตและป็นัง ด้วยในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 4 และพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 5 ความสะดวกในการค้าขายติดต่อและความใกล้ชิดของวงศ์ญาติ ระหว่างภูเก็ตกับป็นังมีมากกว่ากรุงเทพฯ จึงได้เกิดการนำ สถาปนิก ช่างก่อสร้าง แบบอย่างสถาปัตยกรรม และวัสดุในป็นังมาสร้างที่ภูเก็ต .....”¹³

การสัมมนาทางวิชาการเรื่อง “ประวัติศาสตร์ถลาง” ในโอกาสงานฉลอง 200 ปี วีรสตรีเมืองถลาง เป็นการสัมมนาเพื่อหาแนวทางในการกำหนดทิศทางของการศึกษาประวัติศาสตร์ภูเก็ต มีการแลกเปลี่ยนทัศนคติในมิติที่คลุมเครือของประวัติศาสตร์ภูเก็ต เพื่อให้คนรุ่นปัจจุบัน และรุ่นต่อไป มีความเข้าใจ และตระหนักถึงมรดกอันมีคุณค่าในมิติต่างๆ ของภูเก็ต กล่าวถึงสถาปัตยกรรมในย่านเมืองเก่าภูเก็ตว่า เกิดจากความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดระหว่างชาวจีนในภูเก็ต และป็นัง ในช่วงที่การค้าขายบริเวณเมืองท่ามีความเจริญอย่างมาก ทำให้ชาวเมืองในภูเก็ตเปิดใจรับลักษณะตะวันตกเข้ามาผสมผสานกับสถาปัตยกรรมท้องถิ่น อีกทั้งลักษณะของตึกแถวที่รับมาจากป็นังนี้ ถูกสร้างขึ้นที่เมืองเก่าภูเก็ตเป็นแห่งแรกในประเทศไทย ดังที่ว่า

“..... สถาปัตยกรรมแบบศิลปะ จีนผสมโปรตุเกส (Sino – Portuguese) ที่เกิดขึ้นเมื่อประมาณ 150 ปี มาแล้วก็ดี ที่มีในภูเก็ตดาษดื่นกว่า และมีมาก่อนกว่าเมืองอื่นๆ ในภาคใต้ก็เพราะความเชื่อ และคติใหม่ของชาวจีน และชาวต่างชาติที่เข้ามาอยู่ในภูเก็ต ซึ่งไม่ “ถือ” และ “เชื่อ” อย่างชาวพื้นเมือง .....”¹⁴

¹² คุชฎี ทายตะกู, “ภูเก็ต – การศึกษาในด้านอนุรักษ์สถาปัตยกรรมโดยการผังเมือง,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารบัณฑิต แผนกวิชาผังเมือง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2522), หน้า 94.

¹³ อันส์ เดทเลฟ คัมมัยเยอร์ และพรใจ ศิริรัตน์, “โครงการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมและพัฒนาเมืองภูเก็ต,” รายงานการวิจัยเอกสารหมายเลข 8 (กรุงเทพมหานคร: แผนการวางแผนพัฒนาชุมชนและท้องถิ่น สถาบันเทคโนโลยีแห่งเอเชีย, 2527), หน้า 6 – 7.

¹⁴ สุทธิรงค์ พงศ์ไพบูลย์, “คติความเชื่อถิ่นภูเก็ต วัฒนธรรมที่ส่งผลอย่างลึกซึ้งและท้าทาย,” ใน รายงานการสัมมนาประวัติศาสตร์ถลาง (ภูเก็ต: องค์การบริหารส่วนจังหวัด, 2528), หน้า 240 – 241.

ในงานวิจัยเรื่อง “โครงการศึกษาความเป็นไปได้ในการปรับปรุงย่านเมืองเก่าในถนนบางสายให้มีสภาพแวดล้อมที่สวยงาม คือ ถนนกลาง” ซึ่งมุ่งประเด็นการศึกษาเกี่ยวกับการอนุรักษ์อาคารทางสถาปัตยกรรม โดยเลือกถนนกลางเป็นกรณีศึกษาเนื่องจากเป็นถนนที่ยังคงมีตึกแถวที่อยู่ในสภาพสมบูรณ์มากที่สุด และมากกว่าตึกแถวในถนนสายอื่นๆ ในย่านเมืองเก่าภูเก็ต มีการศึกษาเปรียบเทียบโดยยกเอากรณีศึกษาในประเทศสิงคโปร์ ประเทศญี่ปุ่น และสหรัฐอเมริกา เป็นตัวอย่างเพื่อพิจารณาแนวทางที่เหมาะสมต่อการอนุรักษ์ในย่านเมืองเก่าภูเก็ต อธิบายถึงตึกแถวในย่านเมืองเก่าภูเก็ตว่าเป็นตึกแถวที่มีอายุประมาณ 80 – 120 ปี ในประเทศไทยมีคำนิยามเรียกเฉพาะว่า สถาปัตยกรรมรูปแบบ “Sino – Portuguese” ส่วนในประเทศอื่นๆ นั้นมีคำนิยามเรียกที่ต่างๆ กันตามที่มาทางประวัติศาสตร์ตั้งที่ว่า

“..... สถาปัตยกรรมดังกล่าวปรากฏอยู่ในรูปของตึกแถว ในรูปแบบที่เรียกกันว่า ชิโน – โปรตุเกส (Sino – Portuguese Style) ซึ่งเป็นลักษณะสถาปัตยกรรมที่ได้รับอิทธิพลมาจากปิ่นัง และสิงคโปร์ เมื่อประมาณ 80 – 120 ปี มาแล้ว .....

..... คำว่า “ชิโนโปรตุเกส” น่าจะเป็นคำที่ใช้เฉพาะในประเทศไทยที่เรียกสถาปัตยกรรมที่มีลักษณะดังกล่าว แต่ในประเทศแถบเอเชียอาคเนย์อื่นๆ โดยเฉพาะใน มาเลเซีย และสิงคโปร์ จะใช้คำว่า “Shophouse Rafflesia” .....

..... อีกคำหนึ่งที่มีมักจะใช้กันในมาเลเซีย และสิงคโปร์ คือ Peranakan (เปรานากัน) หรือ Nyonya dan Baba (ญอนญาและบาบา) ซึ่งเป็นลักษณะของวัฒนธรรมที่เป็นลูกผสมระหว่างจีนกับมาเลเซีย กับลักษณะอาณานิคมของอังกฤษ .....”¹⁵

หรือหนังสือ “ภูเก็ต”¹⁶ ซึ่งเป็นหนังสือที่รวบรวมสถาปัตยกรรมที่ได้รับอิทธิพลจากชาติตะวันตกที่สร้างในย่านเมืองเก่าภูเก็ต ทั้งตึกแถว และตึกฝรั่งอธิบายว่า มีใช้เฉพาะวิธีการก่อสร้าง หรือรูปแบบทางสถาปัตยกรรมเท่านั้นที่ได้รับการถ่ายทอดมาจากปิ่นังเนื่องจากความสัมพันธ์ที่มีต่อกันระหว่างทั้ง 2 เมือง หากแต่องค์ประกอบอื่นๆ เช่น กระเบื้องปูพื้น เป็นต้น เป็นวัสดุที่ผลิตขึ้นในประเทศอิตาลี ที่นำเข้ามาโดยผ่านปิ่นังซึ่งเป็นเมืองท่าศูนย์กลางการค้าบริเวณคาบสมุทรมาลายูในช่วงเวลาหนึ่ง ในหนังสือยังอธิบายเกี่ยวกับลวดลายปูนปั้นที่ปรากฏบนผนังภายนอกของตึกแถวในย่านเมืองเก่าภูเก็ตเป็นลวดลายที่เกิดจากการผสมผสานระหว่างสถาปัตยกรรมจีนกับสถาปัตยกรรมตะวันตก ซึ่งถูกปรับเปลี่ยนตามความถนัดของช่างฝีมือชาวจีน เช่น ลวดลายใบไม้ ลวดลายเถาวัลย์ของตะวันตก และลวดลายสัตว์ในนิยายของจีน เป็นต้น

ทั้งนี้ไม่ว่าตึกแถว หรือตึกฝรั่งในย่านเมืองเก่าภูเก็ตจะมีองค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมที่เกิดจากอิทธิพลใดก็ตาม สถาปัตยกรรมที่มีลักษณะจีนผสมตะวันตกนี้ มีคำนิยาม คือ สถาปัตยกรรมรูปแบบ ชิโนโปรตุเกสสไตล์ เท่านั้น

¹⁵ พระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง, “โครงการศึกษาความเป็นไปได้ในการปรับปรุงย่านเมืองเก่าในถนนบางสายให้มีสภาพแวดล้อมที่สวยงาม คือ ถนนกลาง,” รายงานฉบับสมบูรณ์เสนอต่อสำนักงานเทศบาลเมืองภูเก็ต (กรุงเทพมหานคร: คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง, 2540), หน้า 29.

¹⁶ Sompop Rochanaphan, Phuket 1985 (Bangkok: Siriwatana, 1985), p. 124.

นอกจากการศึกษามิติต่างๆ ที่เกี่ยวกับสถาปัตยกรรมในเมืองเก่าภูเก็ต ยังมีความพยายามจากหน่วยงานราชการ จัดงาน “ย้อนอดีตเมืองภูเก็ต” ขึ้นทุกปี เพื่อให้การท่องเที่ยวเข้ามามีส่วนทำให้เมืองเก่าภูเก็ตเป็นที่รู้จักทั่วไปมากขึ้นทั้งทางด้านวัฒนธรรม และทางด้านสถาปัตยกรรม ทั้งยังมีการจัดพิมพ์เอกสารเพื่อแจกผู้มาร่วมงาน ซึ่งอธิบายเกี่ยวกับความเป็นมาของสถาปัตยกรรมในเมืองเก่าภูเก็ตที่มีลักษณะพิเศษ กล่าวคือ

“..... อาคารที่ก่อสร้างในเมืองเก่าภูเก็ตมีความแตกต่างจากอาคารพื้นเมืองอย่างชัดเจนกล่าวคือ เป็นอาคารก่ออิฐถือปูน ผนังหนา มีเสาคานขนาดใหญ่ ส่วนใหญ่สูง 2 ชั้น ลวดลายมีการผสมผสานระหว่างศิลปะสถาปัตยกรรมของจีนและยุโรป มีชื่อเรียกต่างกัน เช่น ในสิงคโปร์ และมาเลเซีย เรียก “Shophouse Rafflesia” “Peranakan” หรือ “Chinese Baroque” ส่วนในมาเก๊า และไทยเรียก “Sino Portuguese” อาคารส่วนใหญ่จะเป็นตึกแถว และคฤหาสน์ .....”¹⁷

“..... ตึกเก่าที่ตั้งตระหง่านบนถนนสายเหล่านี้ ฟังงา กระบี่ ตึกกลาง และเขาวราช เป็นอาคารแถวที่ร้านค้าที่มีรูปแบบศิลปะผสมผสานกันอย่างหลากหลาย ระหว่างอาคารทรงตะวันตก และลวดลายปูนปั้นแบบจีนผสมอินเดีย ซึ่งเรียกโดยรวมว่า ศิลปะแบบซิโน – โปรตุเกส (Sino – Portuguese) .....

..... ก่อนหน้าที่ชาวโปรตุเกสจะมาตั้งถิ่นฐานในราชอาณาจักรสยามได้เคยเข้ายึดครองคาบสมุทรมลายู และเกาะมาเก๊ามาก่อน ไม่ว่ากาลเวลาจะผ่านไปกี่ศตวรรษ จนกระทั่งเกาะมาเก๊าของจีนและมาเลเซียต้องตกเป็นของอังกฤษในสมัยต่อมาแล้วก็ตาม สิ่งหนึ่งที่เรายังคงเห็นร่องรอย “อารยธรรม” ที่ชาวโปรตุเกสเคยสถาปนาฝากไว้ให้แก่ชาวพื้นเมืองเอเชีย ก็คือลักษณะสถาปัตยกรรมที่เราเรียกว่า ‘ซิโน – โปรตุเกส’ หรือ ‘จีน – โปรตุเกส’ หรือ ‘ซิโน – โปรตุเกส’¹⁸

บทความเรื่อง “ซิโน – โปรตุเกส เอกลักษณะแห่งเคหะสถานร่วมสมัยของภูเก็ต” ที่เกิดจากความต้องการวิไลหา ร่องรอยอารยธรรมอันมีคุณค่าในอดีต ด้วยมุ่งหวังให้คนรุ่นลูกหลานหวงแหนมรดกที่บรรพบุรุษทิ้งไว้ให้จนถึงปัจจุบันก่อนที่จะเสื่อมสลายลงตามระยะเวลา อธิบายเกี่ยวกับสถาปัตยกรรมย่านเมืองเก่าภูเก็ตว่า มีที่มาจากสถาปัตยกรรม “จีนผสมโปรตุเกส” ในช่วงที่มีการล่าอาณานิคมของชาติตะวันตกบริเวณคาบสมุทรมลายู โปรตุเกสได้เข้ามาครอบครองเมืองมะละกา และได้นำรูปแบบสถาปัตยกรรมของตนมาผสมเข้ากับสถาปัตยกรรมจีนในเมืองมะละกาอันเป็นที่มาของสถาปัตยกรรมย่านเมืองเก่าภูเก็ต กล่าวคือ

“..... ซิโน – โปรตุเกส (Sino – Portuguese) สถาปัตยกรรมร่วมสมัยอันทรงคุณค่า เป็นผลงานชิ้นสำคัญที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว สามารถถ่ายทอดเรื่องราวของบริบททางสังคมในอดีตของ เมืองภูเก็ต ได้เป็นอย่างดี

17 เทศบาลเมืองภูเก็ต, “เอกสารเผยแพร่ทางวิชาการ งานย้อนอดีตเมืองภูเก็ตครั้งที่ 5,” 20 – 22 ธันวาคม 2545.

18 เพ็ญภา สุธดตะ, เยี่ยมเรือนเยือนอดีต (กรุงเทพมหานคร: ร่วมด้วยช่วยกัน, 2543), หน้า 23.

ซิโน – โปรตุเกส ถือกำเนิดขึ้นในดินแดนแหลมมลายูในยุคสมัยแห่งจักรวรรดินิยมของตะวันตกเมื่อประมาณปีพุทธศักราช 2054 โดยชาวโปรตุเกส ซึ่งในช่วงเวลาเดียวกันนี้เองได้ปรากฏว่ามีชาวจีนเดินทางเข้ามาพำนักอาศัยตั้งถิ่นฐานอยู่ในดินแดนแถบนี้แล้วในก่อนหน้านี้ เพื่อทำการค้าขายกับชาวมาเลย์ ซึ่งเป็นชาวพื้นเมือง ..... ในช่วงเวลาที่โปรตุเกสอาศัยอยู่นั้นได้ดำเนินการสร้างเคหสถานที่พักอาศัยไว้ด้วยการออกแบบสถาปัตยกรรมตามความรู้และประสบการณ์ของตน จึงทำให้ผลงานสถาปัตยกรรมนั้นมีรูปแบบแนวตะวันตก และในขณะเดียวกันนี้เองได้ให้ช่างชาวจีนนำแบบแปลนของเคหสถานที่ได้ไปดำเนินการก่อสร้าง แต่ด้วยความรู้และประสบการณ์ ประกอบกับความเชื่อที่สืบเนื่องมาจากบริบททางสังคมจีนของช่างชาวจีน จึงทำให้ผลงานการก่อสร้างอาคารบ้านเรือนเพี้ยนไปจากในแบบแปลนที่โปรตุเกสได้วางไว้ โดยช่างชาวจีนได้ตกแต่งลวดลายสัญลักษณ์รวมถึงลักษณะรูปแบบบางส่วนของตัวอาคารตามคติความเชื่อของจีน เกิดการผสมผสานกันระหว่างสถาปัตยกรรมโปรตุเกส และจีน เป็นเอกลักษณ์ขึ้นเฉพาะตัวท่ามกลางสังคมของกลุ่มชน 3 เชื้อชาติ อันได้แก่ โปรตุเกส จีน และมาเลย์ ในดินแดนแหลมมลายูตั้งแต่บัดนั้นเป็นต้นมา .....

¹⁹

ความสับสนเริ่มปรากฏมากขึ้นเมื่อบทความ “คฤหาสน์และตึกเก่า ภาพสะท้อนนาอารยธรรมบนเกาะภูเก็ต” ได้กล่าวถึงที่มาของคำว่า ‘Sino – Portuguese’ ว่าเป็นคำที่ใช้เรียกสถาปัตยกรรมที่เกาะปีนัง และสิงคโปร์ ซึ่งขัดแย้งกับงานวิจัยเรื่องอื่นๆ ในประเทศไทย ทั้งยังขัดแย้งกับงานวิจัยที่นักวิชาการศึกษาเกี่ยวกับสถาปัตยกรรมในประเทศมาเลเซีย และประเทศสิงคโปร์ ข้อความที่กล่าวถึงคำนิยาม “Sino – Portuguese” มีรายละเอียดคือ

‘Sino – Portuguese’ หรือ ‘Chino – Portuguese’ คำนี้บัญญัติขึ้นครั้งแรกเพื่อใช้เรียกอาคารบ้านเรือนในมาเลเซีย โดยเฉพาะที่เกาะปีนัง และสิงคโปร์ในยุคล่าอาณานิคม โดยมากมักเป็นอาคารกึ่งพาณิชย์กึ่งบ้านพักอาศัย (Shop – House) ซึ่งเมืองท่าสำคัญทางภาคใต้ของสยาม อาทิ สงขลาและภูเก็ตก็ยังอยู่ในรัศมีของอิทธิพล ‘ซิโน – โปรตุเกส’ แผ่ครอบคลุมมาถึงด้วย .....

²⁰

จะเห็นว่าการทบทวนวรรณกรรมเกี่ยวกับสถาปัตยกรรมย่านเมืองเก่าภูเก็ตจากข้อมูลต่างๆ ก่อให้เกิดความสับสนเกี่ยวกับที่มาทางประวัติศาสตร์ของสถาปัตยกรรมในเมืองเก่าภูเก็ตไม่ว่าจะเป็นตึกแถวหรือตึกฝรั่ง ว่าแท้จริงแล้วมีที่มาจากอิทธิพลของสถาปัตยกรรมอังกฤษ หรือสถาปัตยกรรมโปรตุเกส

¹⁹ จักรพงษ์ บุณยชัยเรีเยอร์, “ซิโน – โปรตุเกส เอกลักษณ์แห่งเคหสถานร่วมสมัยของภูเก็ต,” ศิลปวัฒนธรรม ปีที่ 26, ฉบับที่ 2, ธันวาคม 2547: หน้า 68 – 70.

²⁰ เพ็ญญา สุขดตะ, “คฤหาสน์และตึกเก่า ภาพสะท้อนนาอารยธรรมบนเกาะภูเก็ต,” ใน เพื่อความเข้าใจในแผ่นดินภูเก็ต, สุตารา สุข ฉายา, บรรณาธิการ (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สารคดี, 2543), หน้า 86.

เหล่านี้เป็นผลให้เกิดความพยายามในการสืบสอบที่มาของคำนิยาม “Sino – Portuguese” จาก ข้อมูลทางประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับ ภูเก็ต ปีนัง เมืองมะละกา สิงคโปร์ และมาเก๊า ทั้งจากหนังสือ และจาก หน่วยงานทางราชการ และได้พบว่า “Sino – Portuguese” ใช้ครั้งแรกที่มาเก๊า (Macao) เมืองที่อยู่ทาง ตะวันตกเฉียงใต้ของประเทศจีน เมื่อปี พ.ศ. 2430 ในฐานะ “ร่างสนธิสัญญาเกี่ยวกับบทบาทและอำนาจ ทางการค้าที่ประเทศโปรตุเกสจะพึงมีในมาเก๊า” (ผู้เขียน) เนื่องจากมาเก๊าอยู่ภายใต้การปกครองของกษัตริย์ จีน ซึ่งอำนาจของกษัตริย์จีนขัดขวางการสร้างอำนาจของรัฐบาลโปรตุเกส เมื่อรัฐบาลโปรตุเกสไม่สามารถยึด มาเก๊าเป็นเมืองขึ้นได้ ทำให้รัฐบาลโปรตุเกสมีความพยายามในการทำสนธิสัญญาต่างๆ อันจะเป็นผลให้ชาว โปรตุเกสได้ผลประโยชน์จากมาเก๊า เพราะมาเก๊าเป็นเกาะที่มีสภาพทางภูมิศาสตร์ และมีทรัพยากรที่ เหมาะสมกับการเป็นเมืองท่าสำคัญ ร่างสนธิสัญญาดังกล่าวจึงถูกกำหนดขึ้น ดังที่ว่า

“..... In 1887, Portugal forced the Qing government to sign “the Sino – Portuguese Draft Minutes” and “the Beijing Treaty”, in which Portugal succeeded in introducing the article on “perpetual occupation and government on Macao by Portugal”. .....”²¹

และคำนิยาม “Sino – Portuguese” เป็นที่รู้จักทั่วไปในปี พ.ศ. 2471 เมื่อกลายมาเป็น “สนธิสัญญาสัมพันธภาพและการค้าระหว่างจีนและโปรตุเกส” (ผู้เขียน) จุดประสงค์หลักของสนธิสัญญานี้ คือ การแบ่งอาณาเขตการปกครองระหว่างรัฐบาลจีน และรัฐบาลโปรตุเกสในมาเก๊า เพื่อผลประโยชน์ของชาว โปรตุเกสในการครอบครองเมืองท่าของประเทศจีน ดังข้อความตอนหนึ่งที่ว่า

“..... In 1928, the Kuomintang government and the Portuguese government concluded the “Sino – Portuguese Friendship and Trade Treaty”. Making only a few provisions concerning tariff principles and matters relating to business affairs, the treaty failed to mention the question with regard to Macao’s position. Consequently, the situation of Portuguese occupation and government of Macao remained unchanged. ....”²²

ในขั้นต้นพบว่าคำนิยาม “Sino – Portuguese” เป็นเพียงคำในสนธิสัญญาระหว่าง 2 ประเทศ คือ ประเทศจีน และประเทศโปรตุเกส มิได้มีส่วนที่เกี่ยวข้องกับสถาปัตยกรรมแต่ประการใด จากการทบทวน วรรณกรรมข้างต้นจะเห็นว่าการศึกษาเรื่อง “อิทธิพลที่ส่งผลต่อสถาปัตยกรรมย่านเมืองเก่าภูเก็ต” มีความสำคัญต่อทิศทางการศึกษาประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรมในย่านเมืองเก่าภูเก็ต อีกทั้งจะเป็น ประโยชน์ต่อการศึกษาในประเด็นอื่นๆ ทางด้านสถาปัตยกรรมต่อไป

21

Ministry of Foreign Affairs of the People’s Republic of China, “The Origin of the Macao Question and Sino – Portuguese Negotiations for the Settlement of the Question,” (<http://www.fmprc.gov.cn/eng/lizg/3566/t17777.htm>, 15 November 2000), 2 Chaoyangmen Nandajie, Chaoyang District, Beijing, 100701, China, Tel. 861065961114 (27 May 2004)

22

เรื่องเดียวกัน.

ภาพที่ 5 แสดงตำแหน่งเมืองที่ถูกกล่าวถึงในวิทยานิพนธ์

บทที่ 3

พัฒนาการของกลุ่มคนบนเกาะภูเก็ตและการเกิดเมืองเก่าภูเก็ต

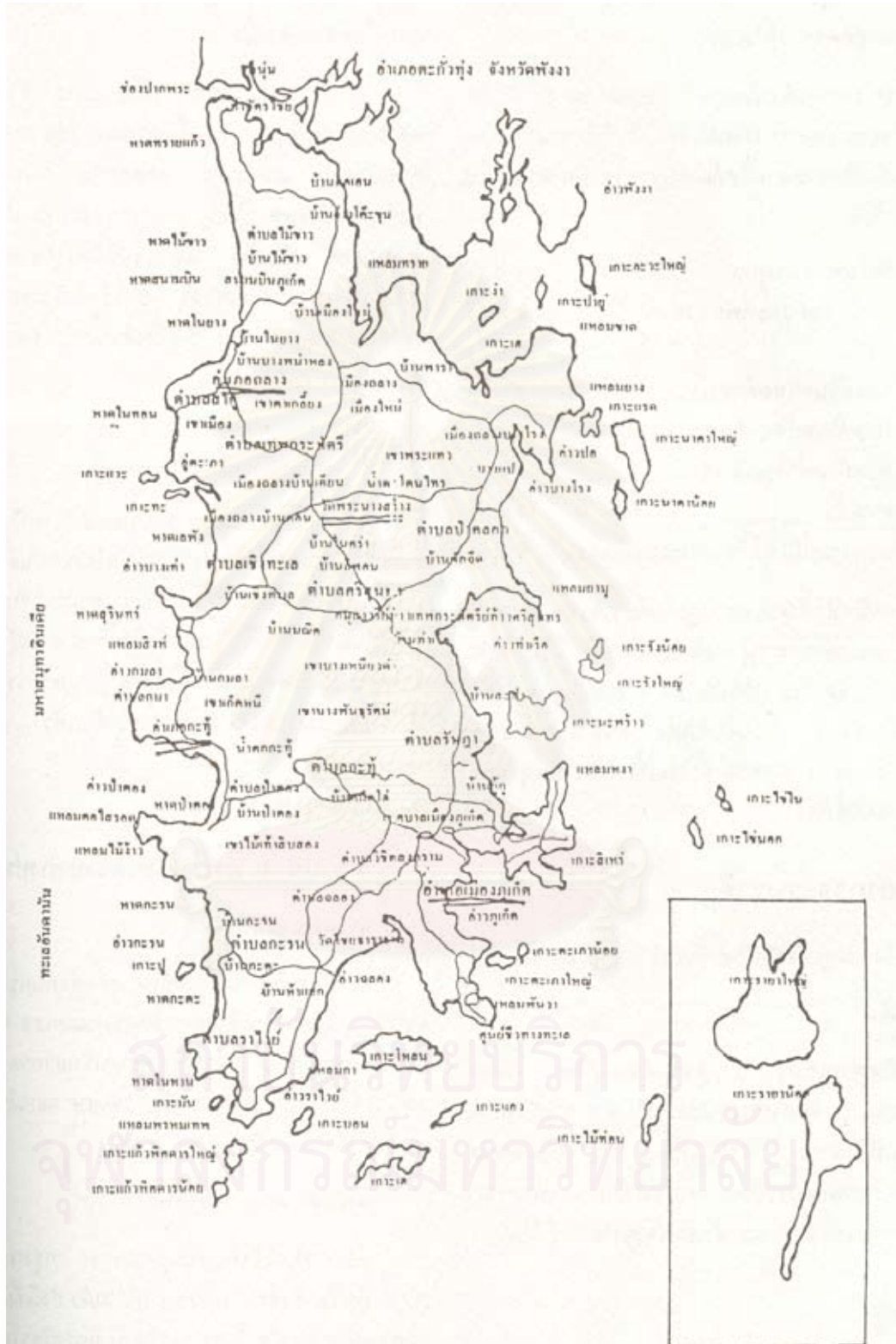
เกาะภูเก็ตมีความสำคัญ เพราะเป็นพื้นที่ที่มีทรัพยากรธรรมชาติอุดมสมบูรณ์ มีสภาพภูมิศาสตร์ที่อยู่ในเส้นทางการค้าทางทะเลระหว่างทวีปยุโรปกับทวีปเอเชีย และมีความเหมาะสมสำหรับการจอดพักเรือ ลักษณะดังกล่าวทำให้เกาะภูเก็ตเป็นที่รวมของกลุ่มคนหลายเชื้อชาติตั้งแต่สมัยอดีต

สภาพทางภูมิศาสตร์ของเกาะภูเก็ตส่วนที่กว้างที่สุดมีระยะทางประมาณ 21.3 กิโลเมตร ส่วนที่ยาวที่สุดมีระยะทางประมาณ 48.7 กิโลเมตร มีพื้นที่ทั้งหมดประมาณ 570 ตารางกิโลเมตร พื้นที่ส่วนที่เป็นเกาะสำคัญบริเวณรอบเกาะภูเก็ตนั้นมีพื้นที่รวมกันประมาณ 534 ตารางกิโลเมตร ส่วนที่เป็นเกาะเล็กๆ โดยรอบนั้นมีพื้นที่รวมกันประมาณ 27 ตารางกิโลเมตร มีพื้นที่สูงต่ำสลับกันไป ส่วนมากเป็นพื้นที่ภูเขาตั้งอยู่แนวเหนือจรดใต้ โดยเฉพาะพื้นที่ทางบริเวณด้านตะวันตกของเกาะภูเก็ตประกอบด้วยเทือกเขาเป็นแนวยาว และพื้นที่ภูเขานี้คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 40 ของพื้นที่เกาะทั้งหมด พื้นที่ราบลุ่มและพื้นที่เนินเขาส่วนมากจะอยู่บริเวณตอนเหนือและตะวันออกเฉียงเหนือของเกาะคิดเป็นสัดส่วนประมาณร้อยละ 15 ของพื้นที่เกาะทั้งหมด และพื้นที่ราบลุ่มบริเวณตอนกลางของเกาะคิดเป็นร้อยละ 30 ของพื้นที่เกาะทั้งหมด ส่วนพื้นที่ที่เหลือเป็นพื้นที่ลุ่มน้ำท่วมถึงเป็นพื้นที่แนวยาวบริเวณชายฝั่งทะเลตอนเหนือจนถึงบริเวณตะวันออกเฉียงใต้ พื้นที่บริเวณชายฝั่งส่วนต่างๆ รอบเกาะภูเก็ตนั้นมีลักษณะพื้นที่เป็นอ่าวที่ถูกโอบล้อมด้วยภูเขา มีความเหมาะสมในการเป็นที่จอดพักเรือ ปัจจุบันการปกครองบนเกาะภูเก็ตแบ่งออกเป็น 3 อำเภอ ได้แก่ อำเภอถลาง อำเภอกะทู้ และอำเภอเมือง อาณาเขตของเกาะภูเก็ตนั้น

ทิศเหนือ	คือเขตอำเภอถลาง	ติดช่องแคบปากพระจังหวัดพังงา *
ทิศใต้	คือเขตอำเภอเมือง	ติดทะเลอันดามัน มหาสมุทรอินเดีย
ทิศตะวันออก	คือเขตอำเภอถลางและอำเภอเมือง	ติดทะเลอันดามันด้านจังหวัดกระบี่
ทิศตะวันตก	คือเขตอำเภอถลาง อำเภอเมือง และอำเภอกะทู้	ติดทะเลอันดามัน มหาสมุทรอินเดีย

เกาะภูเก็ตเป็นพื้นที่ที่มีสภาพอากาศร้อนชื้น อีกทั้งมีฝนตกตลอดทั้งปี เนื่องจากอิทธิพลของลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ที่พัดมาจากมหาสมุทรอินเดีย และอิทธิพลของลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือที่พัดมาจากอ่าวไทย ลมมรสุมดังกล่าวส่งผลให้ภายในเกาะภูเก็ตมีเพียงแค่ 2 ฤดู คือ ฤดูร้อน กับฤดูฝน

* ช่องแคบปากพระเป็นช่องแคบที่มีน้ำทะเลลึก อยู่ระหว่างเกาะภูเก็ตและจังหวัดพังงา มีระยะห่างระหว่างกันประมาณ 490 เมตร ในปี พ.ศ. 2508 มีการสร้างสะพานคอนกรีตเชื่อมต่อพื้นที่สองส่วนนี้ 1 สะพาน คือ สะพานสารสิน และต่อมาภายหลังมีการสร้างเพิ่มอีก 1 สะพาน คือ สะพานท้าวเทพกระษัตรี

ภาพที่ 6 แสดงแผนที่เกาะภูเก็ต 29

29 กรมศิลปากร, "กลาง ภูเก็ต และชายฝั่งทะเลอันดามัน: โบราณคดี ประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์ และเศรษฐกิจ," 14 มีนาคม 2532, หน้า 101.

นักวิชาการได้วิเคราะห์หลักฐานทางประวัติศาสตร์ และสันนิษฐานว่ามีความเป็นไปได้ที่เกาะภูเก็ต เคยเชื่อมต่อกับแผ่นดินใหญ่ โดยเป็นแหลมที่ยื่นออกไปในทะเล แต่เพราะการเปลี่ยนแปลงทางธรรมชาติของเปลือกโลกทำให้พื้นที่ที่เป็นแหลมยื่นออกไปในทะเลเคลื่อนตัวออกจากแผ่นดินใหญ่ กลายสภาพเป็นเกาะ ภูเก็ตในที่สุด ซึ่งเป็นกรณีที่ต้องทำการศึกษาทางธรณีวิทยาต่อไป

ในสมัยอดีตเมืองที่มีความสำคัญบนเกาะภูเก็ตมีอยู่ 2 เมือง เป็นเมืองที่เกิดในช่วงเวลาที่แตกต่างกัน คือ เมืองกลาง ซึ่งเกิดจากชุมชนของบรรพบุรุษที่ตั้งถิ่นฐานอยู่ ตอนเหนือ ของเกาะภูเก็ต และขยายตัวจากชุมชนเป็นเมือง อีกทั้งเมืองกลางเป็นเมืองที่เกิดขึ้นก่อนเมืองภูเก็ต เมืองกลางเริ่มถูกลดความสำคัญลงในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น ภายหลังจากการพ่ายแพ้สงครามต่อกองทัพทหารพม่าในปี พ.ศ. 2352 ส่วน เมืองภูเก็ต เกิดจากชุมชนของบรรพบุรุษที่ตั้งถิ่นฐานอยู่ ตอนใต้ ของเกาะภูเก็ต

การศึกษาประวัติศาสตร์ของเกาะภูเก็ตอาจเกิดความสับสนได้ เนื่องจากกลุ่มคนที่เข้ามายังเกาะ ภูเก็ตมักจะมีชื่อเรียกชื่อเกาะตามชื่อเมืองที่ตนเองเข้ามาปฏิบัติสัมพันธด้วย นอกจากนั้นที่มาของชื่อเมืองทั้ง เมืองกลาง และ เมืองภูเก็ต ยังมีการถกเถียงกันระหว่างนักวิชาการ และนักประวัติศาสตร์ รวมทั้งเมืองภูเก็ตเองยังมีความสับสนอันเกิดจากการสะกดด้วย ภูเก็ต และ ภูเก็ต ดังจะอธิบายต่อไป

เมืองกลางเปลี่ยนสภาพจากชุมชนเป็นเมืองประมาณปี พ.ศ. 2277 ในรัชกาลสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ ในช่วงสุดท้ายของสมัยอยุธยา ชนชั้นปกครองของเมืองกลางเป็นข้าราชการบริพารของพระมหากษัตริย์ แต่เดิมเป็นชุมชนขนาดเล็ก ที่สุดท้ายได้มีการพัฒนาโดยขยายเป็นเมือง การศึกษาประวัติศาสตร์ของเมืองกลางจากหลักฐานพบว่า ที่มาของชื่อเมืองนั้นประกอบเข้าด้วยบริบทแวดล้อมแตกต่างกันหลายประการ เช่น ที่ว่า

“..... ตามหลักฐานเก่าชื่อว่า อุจุงซีลิ่ง แปลว่าแหลมที่ถูกตัดขาด (เป็น) มุมฉาก ในภาษามลายู Ujungsilang (64/687, 610) สอดคล้องกับหลักฐานธรณีวิทยา รายงานการสัมมนาประวัติศาสตร์กลาง พ.ศ. 2528 (62/5) นายวิโรจน์ ดาวฤกษ์ ผู้ร่วมสัมมนา อาจารย์ภาควิชาธรณีวิทยา คณะวิทยาศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (62/5) กล่าวถึงเกาะที่เคยเป็นแหลมแห่งนี้ว่าเกิดจากรอยเคลื่อนของคลองมะรุ่ย (Klong Marui Fault) พาดผ่าน ทำให้พื้นที่ของแหลมถูกดันลงข้างใต้ ส่วนของแหลมที่บางที่สุดถูกกระบวนการกัดเซาะของน้ำทะเลจนขาดจากแผ่นดินใหญ่กลายเป็นเกาะไปในที่สุด อุจุงซีลิ่ง อุจุงซีลิ่ง จังซีลิ่ง จังซีลอน ฯลฯ เป็นคำเรียกชื่อเกาะตามภาษาความเข้าใจของผู้พบเห็นมายาวนาน เปลี่ยนเป็นเรียก กลาง เมื่อมีการตั้งบ้านเมืองชื่อเดียวกันของชาวอยุธยา .....”³⁰

“..... ชาวไทยังมีอยู่ในแถบชายฝั่งตะวันตกของแหลมมลายู และอาศัยบนเกาะที่กระจัดกระจายอยู่ในทะเลอันดามัน ต่อมาพวกมอญก็แผ่ขยายลงมาจากพะโค (Pegu)

³⁰ ปัญญา ศรีนาค, กลาง ภูเก็ต และบ้านเมืองฝั่งทะเลตะวันตก (กรุงเทพมหานคร: มติชน, 2546), หน้า 3.

มาอยู่บริเวณนี้ สายหนึ่งของพวกนี้ได้แก่ เซลัง (Selung หรือ Salon) (พม่าเรียกชาวเล ว่า ฉलग ไทยเพี้ยนมาเป็นกลาง) .....”³¹

“..... กลางไม่ได้เป็นคำในภาษาไทยมาแต่เดิม เป็นคำในภาษามลายูเขียนตาม Bahasa Melayu ว่า Talang อ่านว่า ทาลัง (64/633) แปลว่าหมู่บ้านเล็กๆ, นายหน้า ซึ่งตรงตามหน้าที่ของเจ้าเมืองกลาง เพราะทำหน้าที่เป็นผู้แทนพระองค์ในการค้าขาย กับต่างประเทศอยู่ ณ ภูมิภาคนั้น และกลางคงเป็นชุมชนที่ไม่ใหญ่โตนัก .....”³²

หรือแม้กระทั่งจดหมายเหตุของชาติตะวันตกคือฝรั่งเศสก็ยังมีส่วนที่เขียนอ้างอิงชื่อเมืองกลางดังเช่นว่า

“..... การแปลจากภาษาฝรั่งเศส ซึ่งรู้จักเมืองกลางในขณะนั้นในชื่อ จังซีลอน (Junk ceylon) ส่วนทางราชการใช้ว่า เมืองกลาง .....”³³

ส่วนเมืองภูเก็ตเป็นเมืองที่เกิดจากชุมชนขนาดเล็กเกิดภายหลังเมืองกลางจากสาเหตุที่ว่า

“..... เมื่อเกิดเมืองกลางขึ้นด้านเหนือของเกาะใน พ.ศ. 2277 ชุมชนภูเก็ต ก็ยังคงอยู่ เป็นชุมชนประมงเหมือนเดิม จนกระทั่งมีความต้องการแร่ดีบุกขึ้นในเศรษฐกิจโลกจึง เกิดการเปลี่ยนแปลงของชุมชนภูเก็ต .....”³⁴

เมืองภูเก็ตอยู่บริเวณตอนใต้ของเกาะภูเก็ตเป็นที่รู้จักทั่วไปเพราะบริเวณใกล้เคียงกับเมืองภูเก็ตมี แหล่งแร่ดีบุกเป็นจำนวนมาก สร้างรายได้ให้แก่สยามประเทศเป็นมูลค่ามหาศาล เป็นเมืองซึ่งทำให้อิทธิพล ต่างๆ ภายในเกาะภูเก็ตกลับฟื้นตัวอีกครั้งภายหลังแพ่งสงครามกองทัพทหารของประเทศพม่าในสมัย รัตนโกสินทร์เมื่อปี พ.ศ. 2352 เริ่มมีชื่อเสียงในสมัยอยุธยาตอนปลายจากการค้นพบแหล่งแร่ดีบุกใหม่ซึ่งทำ รายได้ให้แก่อาณาจักรจำนวนมาก พระมหากษัตริย์ทรงพระราชทานรางวัลแก่ผู้ที่ค้นพบแหล่งแร่ครั้งนั้นให้ ดำรงตำแหน่งเจ้าเมืองภูเก็ต ปกครองเมืองภูเก็ตเรื่อยมา เป็นจุดเริ่มต้นของการเกิดเมือง 2 เมืองบนเกาะภูเก็ต คือ เมืองกลาง และเมืองภูเก็ต รายละเอียดอีกประการหนึ่งเกี่ยวกับชุมชนแห่งนี้คือ

31 กรมศิลปากร, “กลาง ภูเก็ต และชายฝั่งทะเลอันดามัน: โบราณคดี ประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์ และเศรษฐกิจ,” 14 มีนาคม 2532, หน้า 116.

32 ปัญญา ศรีนาค, กลาง ภูเก็ต และบ้านเมืองฝั่งทะเลตะวันตก (กรุงเทพมหานคร: มติชน, 2546), หน้า 25.

33 กระทรวงมหาดไทย, กระทรวงศึกษาธิการ, กรมศิลปากร, “วัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์ และภูมิปัญญา จังหวัด ภูเก็ต,” 2544, หน้า 50.

34 ปัญญา ศรีนาค, กลาง ภูเก็ต และบ้านเมืองฝั่งทะเลตะวันตก (กรุงเทพมหานคร: มติชน, 2546), หน้า 182.

“..... พงศาวดารเมืองกลางเขียนเมื่อ พ.ศ. 2384 ระบุชื่อเจ้าเมืองภูเก็ตเพียง 3 คน ซึ่งหมายความว่าตั้งแต่ยก ชุมชนภูเก็ต ขึ้นเป็น เมืองภูเก็ต ซึ่งไม่รู้ว่ามีปีใด แต่เชื่อว่าหลัง พ.ศ. 2328 จนถึง พ.ศ. 2384 มีเจ้าเมือง 3 คน.....”³⁵

อีกทั้งสมัยรัตนโกสินทร์ช่วงปลายรัชกาลที่ 3 และมีความเจริญเรื่อยมาจากการทำการค้าแร่ดีบุก กระทั่งเมืองภูเก็ตเจริญมากกว่าเมืองกลาง ทำยที่สุดเมืองกลางจึงถูกยุบรวมกับเมืองภูเก็ต ในส่วนของเมืองภูเก็ตเองก็ยังคงมีความสับสนในเรื่องการเขียนคำว่า ภูเก็ต หรือ ภูเก็ต กลุ่มที่ยืนยันว่าควรจะใช้ ภูเก็ต สืบเนื่องมาจากการตีความเรื่องความหมายดังที่ว่า

“..... คำภาษาทมิฬ เข้ามามีบทบาทอยู่ในชื่อบ้านนามเมืองของเรา และชื่อ มณิคราม นี่เป็นตัวอย่าง ชื่อบ้านมณิครายังคงมีอยู่ในจังหวัดภูเก็ตจนทุกวันนี้ แต่ชื่อใหม่คือ ภูเก็ตนั้น น่าจะมีผู้แปลมาจากภาษาทมิฬ ที่หมายถึงเมืองแก้วมาเป็นรูปภาษาสันสกฤตว่า ภูเก็ต ซึ่ง ภู หมายถึงเมือง เก็จ แปลว่าแก้ว ภูเก็ต จึงแปลว่าเมืองแก้ว ตรงกับ “มณิคราม” ของทมิฬ และอาจจะเป็นไปได้ว่าหากคำนี้ต่อหลังจากขบวนการล่าอาณานิคมเปลี่ยนไปเป็นภูเก็ต.....”³⁶

ส่วนที่เห็นว่าควรจะใช้ ภูเก็ต สืบเนื่องมาจากเมืองภูเก็ตเป็นที่ตั้งถิ่นฐานของคนกลุ่มหนึ่ง คือ

“..... พวก โอริง ภูเก็ต (Orang Bukit) แปลว่าคนเขา (โอริง – คน, ภูเก็ต - เขา) .....”³⁷

ซึ่งน่าจะเป็นไปได้ที่ชาวภูเก็ตเหล่านี้ได้ตั้งถิ่นฐานเป็นชุมชนและพัฒนาเรื่อยมาจนกลายเป็นเมืองในที่สุด อีกทั้งรัชกาลที่ 6 ทรงดำเนินการสืบสอบถึงที่มาของเมืองภูเก็ตนี้และทรงเห็นตรงกันว่าน่าจะมีรากศัพท์จากคำว่าภูเก็ต ที่มีความหมายว่าภูเขา เขียนเป็นคำภาษาอังกฤษว่า Bukit จึงควรยกเลิกการใช้คำ ภูเก็ต และเปลี่ยนมาใช้ ภูเก็ต เป็นสากล

“..... 2450 หนังสือราชกิจจานุเบกษาเปลี่ยนตัวสะกด ภูเก็ต เป็น ภูเก็ต .....”³⁸

ในเรื่องนี้กลุ่มผู้สนใจเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ยังคงดำเนินการสืบสอบกันต่อไป แต่อย่างไรก็ตามเพื่อมิให้เกิดความสับสนในการศึกษานี้จะอธิบายคำที่สะกดว่า ภูเก็ต และ ภูเก็ต ด้วยคำว่า ภูเก็ต ตลอดทั้งวิทยานิพนธ์

³⁵ ปัญญา ศรีนาค, กลาง ภูเก็ต และบ้านเมืองฝั่งทะเลตะวันตก, หน้า 182.

³⁶ ประสิทธิ์ ชิดณรงค์, “ร่องรอยทมิฬบนแผ่นดินภูเก็ต,” ใน กลุ่มผู้สนใจประวัติศาสตร์เมืองภูเก็ต, 1 มิถุนายน 2542. (เอกสารไม่ตีพิมพ์เผยแพร่)

³⁷ เขมชาติ เทพไชย, พูลศรี รัตนศิริ, และรินนา รัตนพงศ์, “ชาวเล,” สารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคใต้ 5 (2542): 2033.

³⁸ ปัญญา ศรีนาค, กลาง ภูเก็ต และบ้านเมืองฝั่งทะเลตะวันตก, หน้า 182.

1. กลุ่มคนที่เป็นบรรพบุรุษบนเกาะภูเก็ต

ในสมัยอดีตการตั้งถิ่นฐานของกลุ่มคนแต่ละเชื้อชาติบนเกาะภูเก็ตเป็นไปอย่างกระจัดกระจาย นักวิชาการได้ดำเนินการศึกษาว่ากลุ่มคนที่สันนิษฐานว่าเป็นบรรพบุรุษที่อาศัยบนเกาะภูเก็ตมีอยู่ 2 กลุ่มด้วยกัน คือ ชาวซาไก (Sakai) หรือเงาะป่า นักวิชาการเรียกว่ากลุ่ม เซมิง และ ชาวเล

บรรพบุรุษทั้ง 2 กลุ่มมีการตั้งถิ่นฐาน และการดำรงชีพที่แตกต่างกันกล่าวคือ ชาวซาไกตั้งถิ่นฐานอยู่บริเวณตอนเหนือของเกาะภูเก็ตใกล้กับอ่าวพังงา ชาวซาไกเป็นกลุ่มคนที่รักความสงบ ที่พักอาศัยของชาวซาไกอยู่ตามป่าและภูเขา ชาวซาไกอาศัยอยู่บริเวณตอนเหนือของเกาะภูเก็ต จนกระทั่งมีคนกลุ่มต่างๆ เข้ามาตั้งถิ่นฐาน และสร้างชุมชนบนเกาะภูเก็ต เมื่อชุมชนต่างๆ บนเกาะภูเก็ตเริ่มขยายตัวเป็นเมือง ชาวซาไกจึงอพยพออกจากเกาะภูเก็ตไปตั้งถิ่นฐานใหม่บริเวณ จังหวัดตรัง จังหวัดพัทลุง จังหวัดสตูล จังหวัดยะลา และ จังหวัดนราธิวาส ปัจจุบันชาวซาไกยังคงดำรงชีวิตแบบดั้งเดิม (Primitive)³⁹

ชาวเลเป็นกลุ่มคนที่ดำรงชีวิตแบบร่อนเร่ ทำมาหากินอยู่ในทะเล เมื่อมีลมมรสุมในทะเลจะอพยพขึ้นมาสร้างที่พักอาศัยบนชายฝั่ง และเมื่อหมดลมมรสุมก็จะกลับไปอยู่ในทะเลเช่นเดิม ชาวเลเคลื่อนย้ายไปตามหมู่เกาะต่างๆ เพื่อแสวงหาที่ตั้งถิ่นฐาน กลุ่มชาวเลเริ่มต้นเดินทางจากหมู่เกาะต่างๆ ของประเทศอินโดนีเซีย มายังคาบสมุทรมลายู และชายฝั่งทะเลด้านตะวันตกของประเทศไทย ไปจนถึงหมู่เกาะที่อยู่ทางตอนใต้ของประเทศพม่า ชาวเลแบ่งออกเป็น 2 กลุ่มใหญ่ที่มีความสำคัญ คือ กลุ่มอุรักลาไวย์ (Urak Lawol) และกลุ่มมอเกลิน (Moklen) ในทะเลอันดามันบริเวณที่กลุ่มอุรักลาไวย์ตั้งถิ่นฐานอยู่ได้แก่ เกาะลังกาวี ประเทศมาเลเซีย เกาะอาดัง จังหวัดสตูล เกาะตาลิบงจังหวัดตรัง เกาะลันตา และเกาะพีพีดอน จังหวัดกระบี่ หาดราไวย์ และเกาะสิเหร่ จังหวัดภูเก็ต ส่วนบริเวณที่กลุ่มมอเกลินตั้งถิ่นฐานอยู่ได้แก่ ท้ายเหมือง ตะกั่วป่า และหมู่เกาะสุรินทร์ จังหวัดพังงา แหลมหลา จังหวัดภูเก็ต⁴⁰

ภาพที่ 7 ที่พักอาศัยของชาวเลบนเกาะภูเก็ต⁴¹

³⁹ เขมชาติ เทพไชย, พูลศรี รัตนศิริ, และรินนภา รัตนพงศ์, "ชาวเล," สารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคใต้ 5 (2542) 2032 – 2033.

⁴⁰ เรื่องเดียวกัน.

⁴¹ เรื่องเดียวกัน.

2. กลุ่มคนที่เข้ามาบนเกาะภูเก็ตภายหลังกลุ่มบรรพบุรุษ

จากซากวัตถุโบราณที่ถูกค้นพบบนเกาะภูเก็ต และบริเวณใกล้เคียง พบร่องรอยการตั้งถิ่นฐานของชาวอินเดีย บริเวณคลองท่อม และเกาะคอเขา อำเภอตะกั่วป่า จังหวัดพังงา ซึ่งมีอายุประมาณพุทธศตวรรษที่ 7 – 8 อย่างไรก็ตามศูนย์กลางชุมชนของชาวอินเดีย ชาวเปอร์เซีย และชาวจีนในช่วงเวลานั้นไม่ได้อยู่ที่เกาะภูเก็ต เนื่องจากศาสตราจารย์ สแกเลียโอคอนเนอรี ศึกษาพบเทวรูปที่เป็นศิลปะมะหุราที่มีความเก่าแก่ที่สุดในประเทศไทยที่จังหวัดนครศรีธรรมราช นักวิชาการจึงสันนิษฐานว่าชาวอินเดียใช้เส้นทางบริเวณอ่าวพังงา เดินทางไปยังจังหวัดนครศรีธรรมราช⁴²

ส่วน ชาวจีน นั้น นักวิชาการพบว่าเข้ามาบนเกาะภูเก็ตช่วงใกล้เคียงกับชาวอินเดีย จากการศึกษาพบหลักฐานเครื่องถ้วยชามในสมัยราชวงศ์ถัง การตั้งถิ่นฐานของชาวจีนบนเกาะภูเก็ตในช่วงแรกยังไม่ปรากฏหลักฐานของชุมชนขนาดใหญ่ เนื่องจากชาวจีนมีจุดมุ่งหมายในการเดินเรือค้าขายสินค้ามากกว่าจุดมุ่งหมายในการตั้งถิ่นฐาน

3. เกาะภูเก็ต สมัยศรีวิชัยและสมัยสุโขทัย

สมัยศรีวิชัยในระหว่างปี พ.ศ. 1250 – 1300 มีการค้นพบเส้นทางเดินเรือจากทวีปยุโรปมายังทวีปเอเชียทำให้กลุ่มคนเชื้อชาติต่างๆ สนใจในการเดินเรือเพื่อค้าขายมากขึ้น ในระหว่างเส้นทางการเดินเรือนักเดินเรือจะต้องจอดพักเรือเพื่อซ่อมแซม เติมน้ำดื่ม หรือหลบลมมรสุม สภาพทางภูมิศาสตร์ของเกาะภูเก็ตที่เป็นอ่าวมีภูเขาโอบล้อมมีความเหมาะสมในการเป็นที่จอดพักเรือ อีกทั้งเกาะภูเก็ตมีทรัพยากรธรรมชาติอุดมสมบูรณ์ทำให้นักเดินเรือบางส่วนตั้งถิ่นฐานเป็นชาวเมืองบนเกาะภูเก็ต นักเดินเรือที่มาตั้งถิ่นฐานบนเกาะภูเก็ตส่วนมาจะเป็นชาวอินเดีย

เกาะภูเก็ตมีเมืองศูนย์กลางบนเกาะคือเมืองตะกั่วป่ากลาง ซึ่งตามหลักฐานทางประวัติศาสตร์เมืองตะกั่วป่ากลางเป็นเมืองหนึ่งภายใต้การปกครองของอาณาจักรศรีวิชัยนคร (จังหวัดนครศรีธรรมราช) และเป็นเมืองหนึ่งในเมืองสิบสองนักษัตร อาณาจักรศรีวิชัยครอบคลุมพื้นที่เกาะสุมาตรา เกาะชวา และคาบสมุทรมลายู ภาษาที่ใช้พูดในสมัยศรีวิชัย ได้แก่ ภาษามลายู และภาษาไทย ส่วนภาษาที่ใช้ในการปกครอง ได้แก่ภาษาสันสกฤต

จนมาถึงสมัยสุโขทัยเมืองกลางยังคงเป็นเมืองหนึ่งในเมืองสิบสองนักษัตร และอยู่ภายใต้การปกครองของนครศรีธรรมราช ชาวเมืองบนเกาะภูเก็ตมีหน้าที่จัดหาแร่ดีบุกส่งไปรวบรวมที่นครศรีธรรมราช เพื่อจัดส่งเป็นเครื่องบรรณาการให้อาณาจักรสุโขทัยนำไปหล่อพระพุทธรูป

⁴²

ศรีศักดิ์ วัลลิโภคม, “โบราณคดีกลางและชุมชนแนวลุ่มใกล้เคียง,” ใน รายงานการสัมมนาประวัติศาสตร์กลาง (กรุงเทพมหานคร: เรือนแก้วการพิมพ์ 2528), หน้า 229 – 230.

และในสมัยพ่อขุนรามคำแหงมหาราชมีการจัดส่งเครื่องบรรณาการไปถวายพระเจ้าหงวนลีโจ้ว ฮองเต้ (กุบไลข่าน) ในระหว่างปี พ.ศ. 1835 – 1899 รวมทั้งหมด 7 ครั้ง การส่งเครื่องบรรณาการไปยัง ประเทศจีนสันนิษฐานว่ามีชาวจีนอาศัยเรือเครื่องบรรณาการมายังสยามประเทศด้วย⁴³

4. เกาะภูเก็ตสมัยอยุธยา

ในสมัยอยุธยาเป็นสมัยที่อำนาจการปกครองแผ่ขยายจากอาณาจักรอยุธยาไปถึงบริเวณคาบสมุทรมลายู พระมหากษัตริย์แห่งอาณาจักรอยุธยามีพระราชประสงค์ในการควบคุมอำนาจการปกครองให้เป็นไปโดยรัดกุม เพื่อถ่วงดุลอำนาจของเมืองต่าง ๆ ดังนั้นพระมหากษัตริย์ทรงแต่งตั้งผู้แทนเพื่อควบคุมดูแลความเรียบร้อย บุคคลสำคัญของเมืองกลางในสมัยอยุธยามี 2 ท่าน คือ จอมเฒ่า และ จอมร้าง⁴⁴

สมัยสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวท้ายสระ จอมเฒ่าเป็นผู้สำเร็จราชการหัวเมืองชายทะเลฝั่งตะวันตก ระหว่างปี พ.ศ. 2253 – 2276 จอมเฒ่าได้นำผู้ติดตามมาจากอาณาจักรอยุธยา และสร้างเมืองบนเกาะภูเก็ต โดยมีศูนย์กลางการปกครองที่บ้านบางคลี จอมเฒ่าบรรดาศักดิ์เป็น พระสุรินทรราชา หรือ พระยาสุรินทรราชา จางวางกรมคชบาลซ้าย เมื่อจอมเฒ่าถึงแก่อนิจกรรม จอมร้างน้องชายของจอมเฒ่าได้รับแต่งตั้งให้เป็นผู้สำเร็จราชการหัวเมืองชายทะเลฝั่งตะวันตก และเจ้าเมืองกลางในระหว่างปี พ.ศ. 2276 – 2287

ภาพที่ 8 ที่พักอาศัยของชาวสยามบนเกาะภูเก็ต⁴⁵

⁴³ เพ็ญศรี ตึก, รวมบทความประวัติศาสตร์ (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ศักดิ์โสภา, 2531), หน้า 5.

⁴⁴ ปัญญา ศรีนาค, กลาง ภูเก็ต และบ้านเมืองฝั่งทะเลตะวันตก (กรุงเทพมหานคร: มติชน, 2546), หน้า 27.

⁴⁵ กระทรวงมหาดไทย, กระทรวงศึกษาธิการ, กรมศิลปากร, "วัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์ และภูมิปัญญา จังหวัดภูเก็ต," 2544, หน้า 142.

ปี พ.ศ. 2273 เกิดการแย่งชิงอำนาจระหว่างชนชั้นปกครองภายในเมืองไทรบุรี ที่เป็นเมืองภายใต้การปกครองของอาณาจักรอยุธยา เจ้าหญิงมาเรีย ซึ่งเป็นพระธิดาของสุลต่านเมืองไทรบุรีหลบหนีออกจากเมืองไทรบุรี มาตั้งเมืองกลาง สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวท้ายสระทรงพระราชทานเจ้าหญิงมาเรียให้เป็นภรรยาของจอมร้างที่ขณะนั้นดำรงตำแหน่งมหาดเล็ก เมื่อจอมร้างดำรงตำแหน่งเป็นผู้สำเร็จราชการหัวเมืองชายทะเลฝั่งตะวันตกแล้ว เจ้าหญิงมาเรียเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญต่อการสร้างเมืองกลางอย่างมาก เพราะเจ้าหญิงมาเรียเป็นผู้ที่มีอำนาจ และมีทรัพย์สินที่นำมาจากเมืองไทรบุรีจำนวนมาก จอมร้างกับเจ้าหญิงมาเรียมีบุตรร่วมกัน 5 คน คือ จัน (สมรสกับพระยาหลวงภักดีภูธร ผู้ดำรงตำแหน่งเจ้าเมืองกลาง ระหว่างปี พ.ศ. 2300 – 2303 และได้รับพระราชทานตำแหน่งเป็นคุณหญิงจัน) มุก อาต (ดำรงตำแหน่งเจ้าเมืองกลาง ระหว่างปี พ.ศ. 2309 – 2310) เรือง และฟาติมา แต่จอมร้างนับถือศาสนาพุทธทำให้บุตร 3 คน คือ จัน มุก และเรือง สังกัดวังหน้าตามจอมร้างผู้เป็นบิดา ส่วนเจ้าหญิงมาเรียนับถือศาสนาอิสลามทำให้บุตร 2 คน คือ อาต และฟาติมาสังกัดเมืองกลางตามเจ้าหญิงมาเรียผู้เป็นมารดา

ปี พ.ศ. 2276 หลังจากที่จอมร้างดำรงตำแหน่งเป็นผู้สำเร็จราชการหัวเมืองชายทะเลฝั่งตะวันตก ได้มีกลุ่มโจรสลัดชาวมลายูที่เรียกตนเองว่า ชาวบูกิส (Bugis) ออกปล้น และฆ่าชาวเมืองบริเวณชายทะเลฝั่งตะวันตก ชาวบูกิสตามหลักฐานทางประวัติศาสตร์ของไทยเรียกว่า แขกมกกะสัน ตามชื่อเมืองหลวงเก่าที่ชาวบูกิสตั้งถิ่นฐานอยู่ คือ เมืองมากัสซาร์ (Maggassar) ปัจจุบันอยู่ที่จังหวัดอุjungปันดัง บนเกาะสุลาเวสี ประเทศอินโดนีเซีย เพื่อการปราบปรามชาวบูกิสจอมร้างได้รวบรวมกำลังคนจากกลุ่มชาวเมืองกลาง และกลุ่มชาวเมืองไทรบุรีที่ให้ความเคารพเจ้าหญิงมาเรียผู้เป็นภรรยาของจอมร้าง เมื่อการปราบปรามพวกบูกิสเสร็จสิ้น จอมร้างได้ชักชวนชาวเมืองบางส่วนของเมืองไทรบุรีตั้งถิ่นฐานอยู่บนเกาะภูเก็ต ชาวเมืองไทรบุรีนับถือศาสนาอิสลาม เมื่อตั้งถิ่นฐานบนเกาะภูเก็ตทำให้เกิดศาสนาอิสลามบนเกาะภูเก็ตเป็นครั้งแรก

ภาพที่ 9 ที่พักอาศัยของชาวมุสลิมบนเกาะภูเก็ต⁴⁶

⁴⁶ กรมศิลปากร, "กลาง ภูเก็ต และชายฝั่งทะเลอันดามัน: โบราณคดี ประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์ และเศรษฐกิจ," 14 มีนาคม 2532, หน้า 194.

หลังจากที่จอมร้างถึงแก่อนิจกรรม ผู้ที่ได้รับแต่งตั้งเป็นเจ้าเมืองกลางลำดับต่อๆ มาส่วนใหญ่จะเป็นผู้ที่สืบเชื้อสายมาจากชนชั้นปกครองภายในเมืองกลาง แต่เกิดความระส่ำระสายในกลุ่มชนชั้นปกครอง เนื่องจากมีการแตกสายเครือญาติเพิ่มมากขึ้นส่งผลให้เจ้าเมืองกลางที่ดำรงตำแหน่งต่อจากจอมร้างต้องแก้ไขปัญหาการเมืองการปกครองมิได้สนใจในการทำนุบำรุงเมืองเท่าที่ควร

5. เกาะภูเกิดสมัยธนบุรี ช่วงวิกฤติของการปกครอง

เมื่อพระยาถลางภักดีภุช ผู้ดำรงตำแหน่งเจ้าเมืองกลางในสมัยอยุธยาถึงแก่อนิจกรรม คุณหญิงจันสมรสครั้งที่ 2 กับพระยาถลางพิมลผู้ดำรงตำแหน่งเจ้าเมืองกลาง ระหว่างปี พ.ศ. 2300 – 2312 เป็นผลให้สมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีทรงไม่ไว้วางพระทัยพระยาถลางพิมล เนื่องจากครอบครัวของคุณหญิงจันมีความสนิทสนมกับเจ้าพระยานครศรีธรรมราช สมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีทรงเกรงว่าเจ้าเมืองนครศรีธรรมราชตั้งตนเป็นเอกราชไม่ขึ้นต่ออาณาจักรธนบุรีเช่นที่เคยขึ้นกับอาณาจักรอยุธยา

สมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีทรงนำกองทัพไปรบกับเจ้าพระยานครศรีธรรมราช หลังจากสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีชนะการรบ ทรงเปลี่ยนแปลงผู้ดำรงตำแหน่งเจ้าเมืองกลางโดยทรงย้ายพระยาถลางพิมลไปดำรงตำแหน่งเจ้าเมืองพัทลุง และทรงแต่งตั้งพระยาถลางคางเซ่ง ชาวจีนแต่จิวดำรงตำแหน่งเจ้าเมืองกลางในปี พ.ศ. 2312 เมืองเจ้าเมืองกลางเป็นชาวจีนทำให้มีกลุ่มชาวจีนเข้ามาตั้งถิ่นฐานบนเกาะภูเกิดจำนวนมาก

ภาพที่ 10 ที่พักอาศัยของชาวจีนบนเกาะภูเกิด

ในปี พ.ศ. 2317 หลังจากมีการสอบสวนและพบว่า พระยาถลางคงแข็งเสนอเรื่องยกเมืองถลาง ให้แก่รัฐบาลอังกฤษ พระยาถลางคงแข็งถูกสำเร็จโทษ โดยถูกประหารชีวิต สมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีทรง แต่งตั้งพระยาถลางพิมลกลับมาดำรงตำแหน่งเจ้าเมืองถลางอีกครั้ง คุณหญิงจันได้เลื่อนตำแหน่งเป็นท่าน ผู้หญิงจัน

ในสมัยธนบุรีนี้ผลจากการทำสงครามระหว่างชนชั้นปกครองทำให้เมืองถลางขาดการทำนุบำรุง บ้านเมืองเช่นเดียวกับสมัยอยุธยาตอนปลาย

6. เกาะภูเก็ตสมัยรัตนโกสินทร์ ก่อนเกิดสงครามกับพม่าใน พ.ศ. 2352

ปี พ.ศ. 2325 มีการสถาปนาอาณาจักรรัตนโกสินทร์ขึ้น การเปลี่ยนแปลงดินจากสมัยธนบุรีเป็นสมัย รัตนโกสินทร์ทำให้พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช พระมหากษัตริย์รัชกาลที่ 1 ทรงจัดระบบ การปกครองขึ้นใหม่ สมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชทรงไม่ไว้วางพระทัยครอบครัวของท่านผู้หญิงจัน เช่นเดียวกับที่สมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีทรงเคยไม่ไว้วางพระทัย สมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชทรง ส่งผู้สำเร็จราชการมาปราบปรามเจ้าเมืองต่าง ๆ ทางตอนใต้ ผลจากการปราบปรามของผู้สำเร็จราชการทำให้ พระยาถลางพิมลถึงแก่อนิจกรรม และเมืองถลางขาดผู้ดำรงตำแหน่งเจ้าเมือง

ขณะเดียวกัน ในปี พ.ศ. 2325 คุณเทียนผู้เป็นบุตรของท่านผู้หญิงจันได้ค้นพบแหล่งแร่ดีบุกแห่ง ใหม่ใกล้กับย่านเมืองเก่าภูเก็ต คุณเทียนได้รับพระราชทานรางวัลให้ดำรงตำแหน่งเป็นเจ้าเมืองภูเก็ตคนแรก ทำให้เมืองภูเก็ตเริ่มพัฒนา และเป็นที่รู้จักในกลุ่มคนทั่วไปตั้งแต่นั้นมา

ปี พ.ศ. 2328 ทหารพม่านำกองทัพมายึดเมืองถลาง ท่านผู้หญิงจันรวบรวมกลุ่มคนที่เป็นชาวเมือง ถลางตั้งกองทัพเข้าต่อสู้กองทัพพม่า กลุ่มคนที่เป็นชาวเมืองมี 2 กลุ่มด้วยกัน กลุ่มที่หนึ่ง คือ ชาวเมืองที่สืบ เชื้อสายมาจากชาวเมืองไทรบุรี และพ่อค้านายเหมืองชาวจีน กลุ่มที่สอง คือ กลุ่มชนชั้นปกครองที่เป็นเครือ ญาติกับจอมร้าง ผู้เป็นบิดาของท่านผู้หญิงจัน ในที่สุดกองทัพของท่านผู้หญิงจันต่อสู้จนสามารถรักษาเมือง ถลาง และเกาะภูเก็ตไว้ได้ ท่านผู้หญิงจันได้รับการแต่งตั้งเป็นท้าวเทพกษัตรี

ภายหลังการทำสงครามใน พ.ศ. 2328 สภาพทั่วไปของชาวเมืองถลางอยู่ในสภาวะขาดแคลน เครื่องอุปโภคบริโภค ดังนั้นในช่วงเดือนกันยายน – เดือนตุลาคม พ.ศ. 2329 ท่านผู้หญิงจันเขียนหนังสือส่งไป ขอความช่วยเหลือจากเจ้าเมืองป็นผู้ที่มีความสนิทสนมกับพระยาถลางพิมลสามีของท่านผู้หญิงจัน ดังที่ว่า

“..... ถึงพญาราชกัปตัน ลงวันพฤหัสบดี เดือนสิบเอ็ด ปีมะเมีย อัฐศก ขอให้ท่านช่วย
แต่งผู้หนึ่งผู้ใด ไปช่วยจัดหาซื้อข้าว ณ เมืองไซ ถ้าได้ข้าวแล้วนั้นขอให้ท่านได้ช่วย
แต่งสุหุลูปกำปั่นเอามาใส่ให้ทัน ณ เดือนสิบ .....”⁴⁷

⁴⁷ กรมศิลปากร, “ถลาง ภูเก็ต และชายฝั่งทะเลอันดามัน: โบราณคดี ประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์ และเศรษฐกิจ,” 14 มีนาคม 2532, หน้า 135 -

นอกจากหนังสือที่ท่านผู้หญิงจีนที่เขียนไปขอความช่วยเหลือจากเจ้าเมืองปิ่น ในปีเดียวกันยังมีหนังสือที่เจ้าพระยาสุรินทรราชาผู้ดำรงตำแหน่งผู้สำเร็จราชการหัวเมืองชายทะเลฝั่งตะวันตกเขียนส่งไปขอความช่วยเหลือจากเจ้าเมืองปิ่นด้วยเช่นกัน ดังที่ว่า

“.... ถึงพญาราชกัปตัน ลง ณ วันพุธ ขึ้นสิบสี่ค่ำ เดือนห้า ปีมะเมีย อัฐศก แต่บัดนี้ ชาวเมืองตะกั่วทุ่งบางคลี เป็นเมืองเชิงทรงบ้านเรือนเรียงรายกันอยู่ พม่าเผาข้าว เสียหายเป็นอันมาก ข้าวขัดสน เห็นไม่พอเลี้ยงบ้านเมืองจนได้ข้าวในไร่ พญาราชกัปตันเห็นแก่การแผ่นดินพระเจ้าอยู่หัวสืบไป ให้ช่วยจัดแจงนายเรือแลสุ ปลุกค้า บรรทุกสินค้าและข้าวมาจำหน่าย ณ เมืองตะกั่วทุ่ง บางคลี ฯลฯ”⁴⁸

ในปี พ.ศ. 2352 ซึ่งตรงกับรัชกาลที่ 2 ทหารพม่าได้นำกองทัพมาโจมตีเมืองกลางอีกครั้ง แต่ชาวเมืองกลางยังมีสภาพความเป็นอยู่ที่ยากลำบากหลังจากการทำสงครามปี พ.ศ. 2328 อีกทั้งชาวเมืองกลางไม่มีกำลังสนับสนุนในการรบ ทำให้แพ้สงครามแก่กองทัพทหารพม่าในที่สุด ทหารพม่าได้เผาทำลายบ้านเมืองบนเกาะภูเก็ตจนหมดสิ้น เป็นผลให้ชาวเมืองต้องอพยพย้ายออกจากเกาะภูเก็ตเพื่อไปตั้งถิ่นฐานที่เมืองตะกั่วป่า และชาวเมืองบางส่วนอพยพไปอยู่ที่เกาะปิ่น

ได้มีการจดบันทึกโดยชาวฝรั่งเศสถึงชาวเมืองที่ยังคงเหลืออยู่บนเกาะภูเก็ตภายหลังที่แพ้สงครามแก่ทหารพม่า ดังที่ว่า

“..... เท่าที่เห็นปรากฏว่าชาวเมืองกลางดำเนินชีวิตไปอย่างง่าย ๆ ตั้งแต่เกาะกลาง เริ่มเสื่อม พวกเขาก็ถูกกำหนดให้อยู่ภายใต้การปกครองของเมืองตะกั่วป่า พวกผู้หญิงมีความลำบากอยู่บ้างในการนุ่งห่ม เมื่อเรามาถึงนั้นเห็นพวกเขามีผ้าชิ้นเล็กๆ ปกปิดร่างกายเหนือเอวขึ้นไปหรือไม่มีเลย แต่ที่เป็นเช่นนี้มีร่องรอยว่าเป็นเหตุผลทางเศรษฐกิจ ไม่ใช่ไม่รู้ว่าจะอะไรสวยอะไรงาม เพราะหลังจากนั้นพวกเขาได้แต่งกายดีขึ้นในทันที โดยใช้ผ้าแพรหม่มเพิ่มจากเสื้อผ้าอื่นๆ แพร่นี้เป็นผืนยาวๆ ซึ่งใช้พันรอบเอว แล้วตัวตัวขึ้นไปเหนือบ่าข้างซ้าย และพาดขวางหน้าอก.....”⁴⁹

นอกจากนั้นวิถีชีวิตของชาวเมืองก็เป็นไปดังที่ว่า

“..... ข้อกำหนดที่พวกผู้ชายต้องมีหน้าที่รับใช้บ้านเมืองปีละหลายเดือน พวกผู้หญิงจึงต้องแบกภาระงานหนักต่างๆ ที่พวกผู้ชายต้องทำเอาไว้ ฉะนั้นพวกผู้หญิงเหล่านี้

⁴⁸ กรมศิลปากร, “กลาง ภูเก็ต และชายฝั่งทะเลอันดามัน: โบราณคดี ประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์ และเศรษฐกิจ,” 14 มีนาคม 2532, หน้า 135 -

136.

⁴⁹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 120.

ย่อมจำเป็นอยู่เองที่จะต้องหาเลี้ยงตนเองในขณะที่สามีของตนไม่อยู่ หญิงพวกนี้ต้อง
ทำนา ปลูกผัก และทอผ้า หรือมีฉะนั้นก็ค้าขายในตลาดเล็กๆ ....."⁵⁰

7. เกาะภูเก็ตสมัยรัตนโกสินทร์ ภายหลังสงครามใน พ.ศ. 2352

ในปี พ.ศ. 2370 สมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว พระมหากษัตริย์รัชกาลที่ 3 ผู้ทรงมีพระปรีชา
สามารถทางด้านการค้าขายโดยเฉพาะการค้าขายกับชาวจีน อีกทั้งยังสนพระทัยในการพัฒนากิจการเหมืองแร่
ดีบุก ทรงดำริว่าไม่สมควรทิ้งให้เกาะภูเก็ตที่มีทรัพยากรธรรมชาติอุดมสมบูรณ์ให้กลายเป็นเมืองร้าง จึงทรง
ชักชวนชาวเมืองเดิมที่อพยพออกไปกลับเข้ามาตั้งถิ่นฐานและสร้างเมืองใหม่ โดยเปลี่ยนตำแหน่งที่ตั้งเพื่อเป็น
จุดยุทธศาสตร์ในการทำสงคราม และตั้งชื่อว่าเมืองกลางเมืองใหม่ ในเวลานั้นทรงแต่งตั้งชาวจีนขึ้นเป็นเจ้า
เมืองและขุนนางในระดับต่างๆ เพื่อถ่วงดุลอำนาจของเจ้าเมืองกลางเดิม อีกทั้งยังย้ายที่ตั้งของเมืองมาอยู่ที่
บ้านทุ่งคาด้วย อีกทั้งยังทรงชักชวนชาวจีนที่ทรงทำการค้าขายด้วยเข้ามาตั้งถิ่นฐาน และทำงานในเหมืองแร่
บนเกาะภูเก็ต ชาวจีนกลุ่มแรกๆ เข้ามาตั้งถิ่นฐานที่เมืองกะทู้ และเมื่อมีการขุดพบแหล่งแร่เพิ่มมากขึ้นบริเวณ
ใกล้กับเมืองเก่าภูเก็ตทำให้ชาวจีนรุ่นต่อๆ มาเริ่มเข้ามาตั้งถิ่นฐานบริเวณเมืองเก่าภูเก็ต

ในปี พ.ศ. 2420 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระมหากษัตริย์รัชกาลที่ 4 ทรงออก
กฎหมายเปลี่ยนแปลงการดำรงตำแหน่งเจ้าเมืองภูเก็ต จากการสืบสายสกุลเป็นการแต่งตั้งเจ้าเมืองโดย
พระมหากษัตริย์จากเมืองหลวงเท่านั้น

และในปี พ.ศ. 2433 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระมหากษัตริย์รัชกาลที่ 5 เสด็จ
ประพาสบริเวณคาบสมุทรมลายู ทรงโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้ยกเลิกตำแหน่งเจ้าเมืองกลางโดยการ
สืบสายสกุล และในอีก 4 ปีต่อมาคือปี พ.ศ. 2437 ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าให้มีการจัดตั้งมณฑลภูเก็ต อีกทั้ง
ยังทรงแต่งตั้งให้พระยาทิพโกษา (โต โชติกเสถียร) ดำรงตำแหน่งเป็นข้าหลวงเทศาภิบาลคนแรกของมณฑล
ภูเก็ต มีการแบ่งเขตการปกครองออกเป็นอำเภอ ตำบล และหมู่บ้าน มีการสร้างโรงเรียนและโรงพยาบาล ใน
ระหว่างปี พ.ศ. 2437 – 2441 ⁵¹

ในปี พ.ศ. 2444 ทรงแต่งตั้งพระยารัษฎานุประดิษฐ์มหิศรภักดีเป็นข้าหลวงเทศาภิบาลมณฑลภูเก็ต
ทำให้มีการวางระบบผังเมืองบริเวณย่านเมืองเก่าภูเก็ตอย่างมีแบบแผน เมื่อเมืองภูเก็ตมีความเจริญอย่างสูงสุด
ทั้งในด้านการปกครอง และเศรษฐกิจ เหล่านี้เป็นผลให้เมืองกลางถูกยุบรวมเข้าเป็นอำเภอหนึ่งของเมืองภูเก็ต
ต่อมาปี พ.ศ. 2456 มีการเปลี่ยนแปลงตำแหน่งข้าหลวงเทศาภิบาลมณฑลภูเก็ตเป็นสมุหเทศาภิบาลมณฑล
ภูเก็ต จนถึงช่วงที่เกิดการเปลี่ยนแปลงการปกครองเมื่อปี พ.ศ. 2475 ซึ่งต่อมาปี พ.ศ. 2476 คณะรัฐบาลได้มี
คำสั่งออกโดยกระทรวงมหาดไทยในการเปลี่ยนแปลงตำแหน่งสมุหเทศาภิบาลมณฑลภูเก็ตเป็นตำแหน่งผู้ว่า
ราชการจังหวัดจนถึงปัจจุบัน

⁵⁰ กรมศิลปากร, "ถลาง ภูเก็ต และชายฝั่งทะเลอันดามัน: โบราณคดี ประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์ และเศรษฐกิจ," หน้า 120.

⁵¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 115.

พระยารัษฎานุประดิษฐ์มหิศรภักดี หรือคอซิมบี๊ ณ ระนอง เป็นบุตรชายคนที่ 6 ซึ่งเป็นคนสุดท้ายของพระยารัตนเศรษฐี ผู้เป็นชาวจีนฮกเกี้ยนที่ตั้งถิ่นฐานอยู่ที่เกาะปีนัง มีความรู้ความสามารถจนกระทั่งได้รับพระราชทานตำแหน่งข้าหลวงเทศาภิบาลมณฑลภูเก็ตเป็นเวลาทั้งสิ้น 12 ปี ก่อนที่จะไปเสียชีวิตที่ปีนังเพราะพิษบาดแผลจากการถูกลอบยิง

พระยารัษฎานุประดิษฐ์มหิศรภักดีนำความเจริญรุ่งเรืองมาสู่เกาะภูเก็ตอย่างมาก เป็นผู้วางรากฐานระบบผังเมืองบริเวณย่านเมืองเก่าภูเก็ต โดยเป็นระบบเดียวกับระบบผังเมืองของเมืองจอร์จทาวน์ที่เกาะปีนัง เพราะมีความสนิทสนมอย่างมากกับชาวจีนที่อาศัยอยู่ในปีนัง และชาวจีนในประเทศสิงคโปร์ อีกทั้งยังนำระบบการทำเหมืองแร่ดีบุกโดยใช้เครื่องจักรกลแทนการใช้แรงงาน และนำต้นยางพาราเข้ามาปลูกในพื้นที่บริเวณภาคใต้ของประเทศไทยด้วย

8. ความสัมพันธ์ของชาวตะวันตกบนเกาะภูเก็ต

สำหรับชาวตะวันตกที่เข้ามามีปฏิสัมพันธ์ด้านต่างๆ กับชาวเมืองบนเกาะภูเก็ตนั้น เริ่มตั้งแต่ปี พ.ศ. 2061 ที่สมเด็จพระรามาธิบดีที่ 2 ทรงมีพระราชานุญาตให้ชาวโปรตุเกสเข้ามาตั้งสถานีรับซื้อแร่ดีบุกเป็นครั้งแรก 52 ชาวโปรตุเกสมีความต้องการแร่ดีบุกเพื่อนำไปทำเป็นอาวุธ และปืนใหญ่ สถานีรับซื้อแร่ดีบุกของชาวโปรตุเกสบนเกาะภูเก็ตเป็นเพียงสถาปัตยกรรมที่สร้างขึ้นชั่วคราวในบริเวณใกล้กับแหล่งแร่ดีบุกแต่ละแห่งเท่านั้น

ต่อมาในปี พ.ศ. 2146 สมัยสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ได้มีชาวฮอลันดาได้เข้ามาตั้งสถานีรับซื้อสินค้าที่เมืองปัตตานี และในปี พ.ศ. 2147 ชาวฮอลันดาได้ดำเนินการขยายสถานีรับซื้อสินค้าสถานีย่อยมายังเกาะภูเก็ต 53 สถานีรับซื้อสินค้าของชาวฮอลันดาเป็นเพียงสถาปัตยกรรมที่สร้างขึ้นชั่วคราว เนื่องจากชาวฮอลันดาไม่มีความสนใจที่จะตั้งถิ่นฐานถาวรที่เมืองปัตตานีแล้ว

ในการรับซื้อสินค้าของชาวฮอลันดาไม่มีความเป็นธรรมชาติเอาเปรียบชาวเมืองบนเกาะภูเก็ต สร้างความไม่พอใจให้เกิดแก่ชาวเมืองอย่างมาก มิใช่เฉพาะแต่เมืองกลางเท่านั้น พฤติกรรมของชาวฮอลันดาที่ยังปรากฏที่เมืองอื่นๆ ใกล้เคียงอีกด้วย ท้ายที่สุดชาวเมืองกลางทำการต่อต้านชาวฮอลันดาด้วยการเผาทำลายสถานีการค้าและทรัพย์สินของชาวฮอลันดา อีกทั้งยังฆ่าชาวฮอลันดาบนเกาะภูเก็ตทั้งหมด

ต่อมาในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราชทรงมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีกับชาวฝรั่งเศสส่งผลให้ทรงแต่งตั้งชาวฝรั่งเศส คือ Re` ne` Charbonneau เป็นเจ้าเมืองกลางในปี พ.ศ. 2224 – พ.ศ. 2228 ก่อนจะถูกสมเด็จพระเพทราชาขับส่งให้ประหารชีวิต เพราะทรงไม่พอพระทัยชาวฝรั่งเศสที่เมืองหลวง ชาวฝรั่งเศสท่านนี้เมื่อเข้ามาเป็นเจ้าเมืองกลางในระยะเวลาที่ไม่นานนัก แต่ก็ยังมีการสร้างป้อมปราการตามวิธีของกองทัพฝรั่งเศส ซึ่งเป็นการฝากร่องรอยอารยธรรมไว้ให้แก่เมืองกลางเช่นกัน ลักษณะของป้อมปราการที่ชาวฝรั่งเศสสร้างตามบันทึกของชาวตะวันตกนั้น เป็นดังที่ว่า

52
เรื่องเดียวกัน, หน้า 158.

53
กระทรวงมหาดไทย, กระทรวงศึกษาธิการ, กรมศิลปากร, “วัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์ และภูมิปัญญาจังหวัดภูเก็ต,” 2544, หน้า 48.

“..... มงซิเออร์ เรอเนอ แชร็บบอนโน ผู้ได้รับพระมหากรุณาธิคุณจากสมเด็จพระนารายณ์ให้มารักษาราชการในตำแหน่งเจ้าเมืองกลางระหว่างปี พ.ศ. 2224 – 2228 นั้น สันนิษฐานว่าน่าจะออกมาตั้งเมืองอยู่ที่ทำเลซึ่งตั้งอยู่ระหว่างบ้านดอนกับบ้านเคียนเรียกว่าบ้านดอน เนื่องจากบริเวณแห่งนี้มีพื้นที่ราบกว้างขวางมากและอยู่ประชิดกับลำน้ำใหญ่ที่เรียกว่า คลองบางใหญ่หรือคลองอู่ตะเภา อยู่ริมทะเลฝั่งตะวันออกของเกาะกลาง แชร็บบอนโน ได้สร้างป้อมเล็กๆ ขึ้นไว้ ประกอบด้วยหอคอย 4 หอ ตามที่จดหมายพ่อค้าฝรั่งเศสได้บรรยายไว้ในวันนั้น ป้อมเล็กๆ ที่สร้างด้วยไม้กระดานดังกล่าวนี้ สันนิษฐานว่าคงจะมีอายุยืนยาวมาประมาณ 100 ปี ในสมัยศึกกลาง แต่ก็พอจะรับฟังได้ว่าป้อมที่สร้างด้วยไม้เนื้อแข็งและมีการทนุบำรุงอยู่ไม่ทอดทิ้งนั้นย่อมจะยังสามารถใช้งานได้ดีอยู่เสมอ .....”⁵⁴

เห็นได้ว่าสถาปัตยกรรมที่ชาติตะวันตก คือ ฝรั่งเศสสร้างไว้ก็ใช้ไม้วัสดุหลัก มิได้มีการใช้เทคนิคพิเศษแต่ประการใด เหตุผลประการหนึ่งคือสภาพทางภูมิศาสตร์ของเกาะภูเก็ตสมัยนั้นประกอบกับบริบทแวดล้อมอื่นๆ ทำให้ไม้เป็นวัสดุที่หาได้ง่ายที่สุดเพราะเป็นที่ราบกันดีในหมู่ชาวภูเก็ตเมื่อครั้งอดีตว่าทั้งประเทศไทย และเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เป็นที่ที่มีความร่ำรวยทรัพยากรธรรมชาติโดยเฉพาะทรัพยากรป่าไม้

ในปี พ.ศ. 2305 สมัยสมเด็จพระที่นั่งสุริยามรินทร์ มีชาวอังกฤษ คือ กัปตันฟรานซิส ไลท์ เดินทางเข้ามายังเกาะภูเก็ตเพื่อแสวงหาที่ตั้งสถานีรับซื้อสินค้าของชาวอังกฤษ แต่ยังมีได้เข้ามาตั้งถิ่นฐาน กัปตันฟรานซิส ไลท์ ได้พบกับพระยาถลางพิมล ผู้เป็นเจ้าเมืองกลาง และมีความสนิทสนมกันอย่างมาก และในปี พ.ศ. 2329 ภายหลังจากที่ กัปตันฟรานซิส ไลท์ เป็นเจ้าเมืองบนเกาะปีนังแล้ว ก็ยังให้ความช่วยเหลือชาวเมืองบนเกาะภูเก็ตหลายครั้ง

9. การตั้งถิ่นฐานของกลุ่มคนเชื้อชาติต่าง ๆ กับสถาปัตยกรรมบนเกาะภูเก็ต

จากการศึกษาความสัมพันธ์ของกลุ่มคนเชื้อชาติต่างๆ ที่เข้ามายังเกาะภูเก็ตพบว่าการเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญบนเกาะภูเก็ตเกิดขึ้นในปี พ.ศ. 2352 หลังจากชาวเมืองแพะสงครามแก่ทหารพม่า และทหารพม่าเผาทำลายเมืองบนเกาะภูเก็ตจนหมดสิ้น เมืองกลาง และเกาะภูเก็ตถูกทิ้งร้าง ชาวเมืองอพยพไปตั้งถิ่นฐานนอกเกาะภูเก็ต จนถึงปี พ.ศ. 2370 มีการกลับเข้ามาตั้งถิ่นฐานบนเกาะภูเก็ตอีกครั้ง ดังนั้นกลุ่มคนที่อาศัยอยู่บนเกาะภูเก็ตในอดีตแบ่งออกเป็น 2 ช่วงเวลาดังที่สรุปเป็นตาราง คือ

⁵⁴

กระทรวงมหาดไทย, กระทรวงศึกษาธิการ, กรมศิลปากร, “วัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์ และภูมิปัญญา จังหวัดภูเก็ต,” 2544, หน้า 51 – 52.

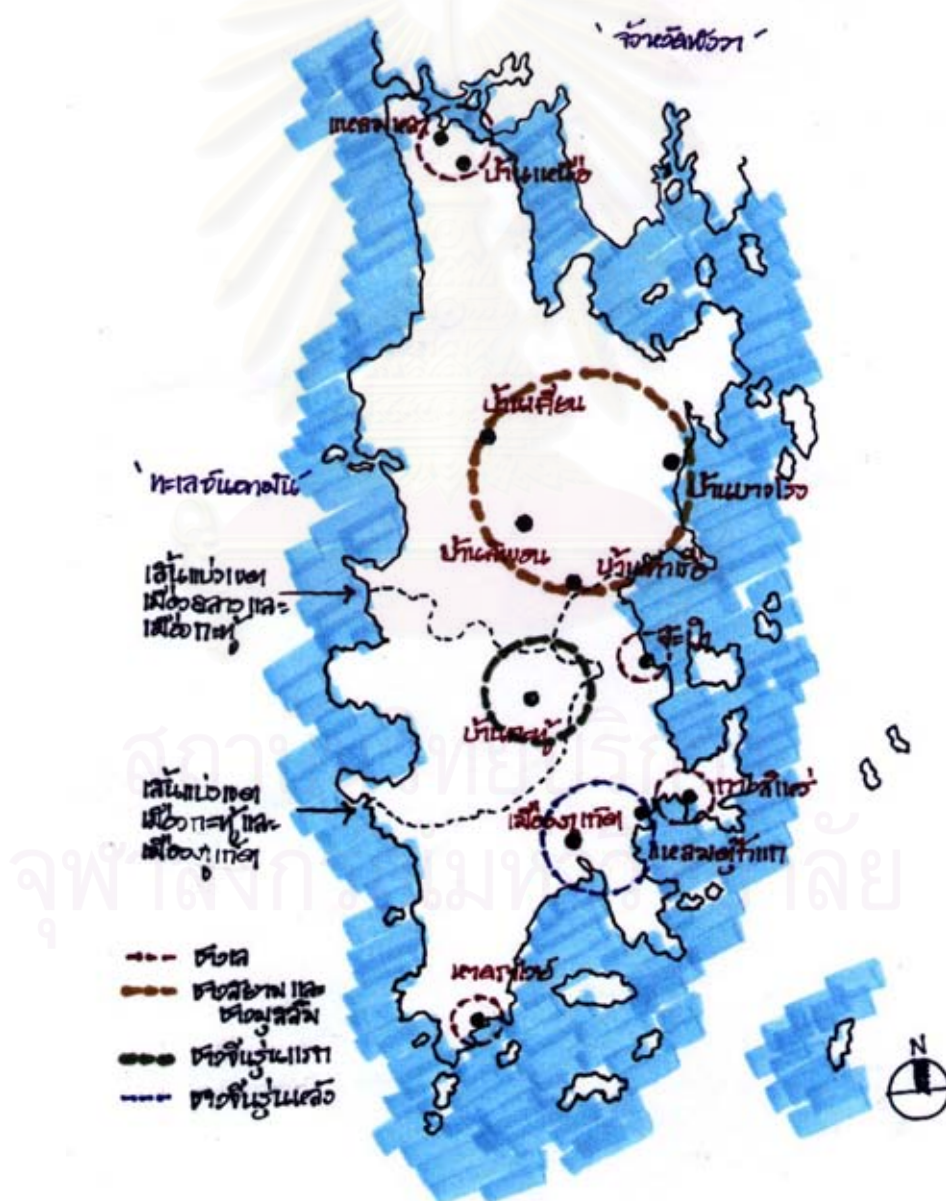
ตารางที่ 1 แสดงกลุ่มคนที่มีความสัมพันธ์กับเกาะภูเก็ตก่อนปี พ.ศ. 2352

กลุ่มคน	ช่วงเวลาที่เข้ามายังเกาะภูเก็ต	ที่ตั้ง	สถาปัตยกรรม
ชาวกู	สมัยก่อนประวัติศาสตร์	-	ถ้ำ และเชิงผา
ชาวเล	สมัยก่อนประวัติศาสตร์	แหลมหลา บ้านเหนือ สะพาน เกาะสิเหร่ แหลมตึกแก หาดราไวย์	อาศัยในเรือกลางทะเล และ สร้างบ้านบนบกเมื่อมีพายุ ใช้วัสดุในการก่อสร้างที่หา ได้จากท้องถิ่น
ชาวอินเดีย	สมัยก่อนประวัติศาสตร์	-	-
ชาวสยาม	สมัยอยุธยา เป็นผู้สำเร็จราชการหัวเมือง ชายทะเลตะวันตก	บ้านเคียน บ้านลิพอน บ้านท่าเรือ บางโรง และตะกั่วป่า	ลักษณะบ้านยกใต้ถุนสูง ใช้ วัสดุในการก่อสร้างที่หาได้ จากท้องถิ่น
ชาวมุสลิม	สมัยอยุธยา มาจากเมืองไทรบุรี และแต่งงาน ตั้งถิ่นฐานกับผู้สำเร็จราชการหัว เมืองชายทะเลตะวันตก	บริเวณเดียวกันกับ ชาวไทยพุทธ	ลักษณะบ้านยกใต้ถุนสูงวาง เสานหิน ใช้วัสดุในการ ก่อสร้างที่หาได้จากท้องถิ่น
ชาวจีน	สมัยก่อนประวัติศาสตร์ และเป็น เจ้าเมืองในสมัยธนบุรี	กะทู้ และตะกั่วป่า	ลักษณะบ้านติดกับพื้นดิน ใช้วัสดุในการก่อสร้างที่หา ได้จากท้องถิ่น

ตารางที่ 2 แสดงกลุ่มคนที่มีความสัมพันธ์กับเกาะภูเก็ตภายหลังปี พ.ศ. 2370

กลุ่มคน	ที่ตั้ง	การประกอบอาชีพ
ชาวเล	บริเวณที่เคยอาศัยอยู่เดิม	ประมง
ชาวเมืองเดิมทั้งชาวสยาม และชาวมุสลิม	ตอนเหนือของเกาะภูเก็ต ใกล้กับบริเวณที่เคยอาศัยอยู่เดิม	เกษตรกรรม
ชาวจีนรุ่นแรก	กะทู้	ทำเหมืองแร่ดีบุก และเกษตรกรรม
ชาวจีนรุ่นหลัง	เมืองเก่าภูเก็ต	ทำเหมืองแร่ดีบุก และค้าขาย

ภาพที่ 12 แผนที่แสดงการตั้งถิ่นฐานของคนกลุ่มต่าง ๆ บนเกาะภูเก็ต หลังปี พ.ศ. 2370

ส่วนชาวตะวันตกที่มีความสัมพันธ์กับเกาะภูเก็ตทั้งชาวโปรตุเกส ชาวฮอลันดา ชาวฝรั่งเศส และ ชาวอังกฤษ เข้ามายังเกาะภูเก็ตก่อน พ.ศ. 2352 ทั้งสิ้น จะเห็นได้จากตารางสรุป คือ

ตารางที่ 3 แสดงความสัมพันธ์ของชาวตะวันตกภายในเกาะภูเก็ต

ประเทศ	ปี พ.ศ.	ช่วงเวลา	ความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้น
โปรตุเกส	2061	พระรามาริบัติที่ 2	ตั้งห้างรับซื้อแร่ดีบุกซึ่งเป็นที่พักอาศัยชั่วคราว เพื่อรับซื้อแร่ดีบุกไปทำอาวุธ และเป็นใหญ่
ฮอลันดา	2147	สมเด็จพระนเรศวรมหาราช	เปิดสถานีการค้าย่อยซึ่งเป็นที่พักอาศัยชั่วคราว เพื่อรับซื้อแร่ดีบุก แต่ค้าขายไม่เป็นธรรมจึงถูกฆ่าตายทั้งหมด
ฝรั่งเศส	2224 – 2228	สมเด็จพระนารายณ์มหาราช	Re` Ne` Charbonneam เป็นเจ้าเมืองกลาง สร้างป้อมขนาดเล็กโดยใช้วัสดุ คือ ไม้ ป้อมนี้ประกอบด้วย หอคอย 4 หอ มีอายุประมาณ 100 ปี
อังกฤษ	2305	สมเด็จพระที่นั่งสุริยามรินทร์	กัปตันฟรานซิส ไลท์ เข้ามายังเมืองต่างๆ เพื่อทำการค้า และได้รู้จักสนิทสนมกับเจ้าเมืองกลาง ไม่ได้สร้างสถาปัตยกรรมใดๆ

จากตารางความสัมพันธ์ของชาติตะวันตกที่เกี่ยวข้องกับเกาะภูเก็ต จะเห็นว่าไม่มีชาวตะวันตกชาติใดที่จะมีอิทธิพลต่อสถาปัตยกรรมย่านเมืองเก่าภูเก็ต จึงต้องดำเนินการศึกษาความสัมพันธ์ของชาติตะวันตก บริเวณคาบสมุทรมาลายู เพื่อสืบค้นอิทธิพลของสถาปัตยกรรมตะวันตกที่ส่งผลต่อสถาปัตยกรรมย่านเมืองเก่าภูเก็ต เพราะย่านเมืองเก่าภูเก็ตมีความสัมพันธ์ทางการค้ากับเมืองท่าต่างๆ บริเวณคาบสมุทรมาลายู โดยเฉพาะเมืองจอร์จทาวน์ (George Town) ที่เกาะปีนัง

บทที่ 4

บทบาทของโปรตุเกส ฮอลันดา และอังกฤษ ที่มีต่อสถาปัตยกรรมเมืองท่าบนคาบสมุทรมาลายู

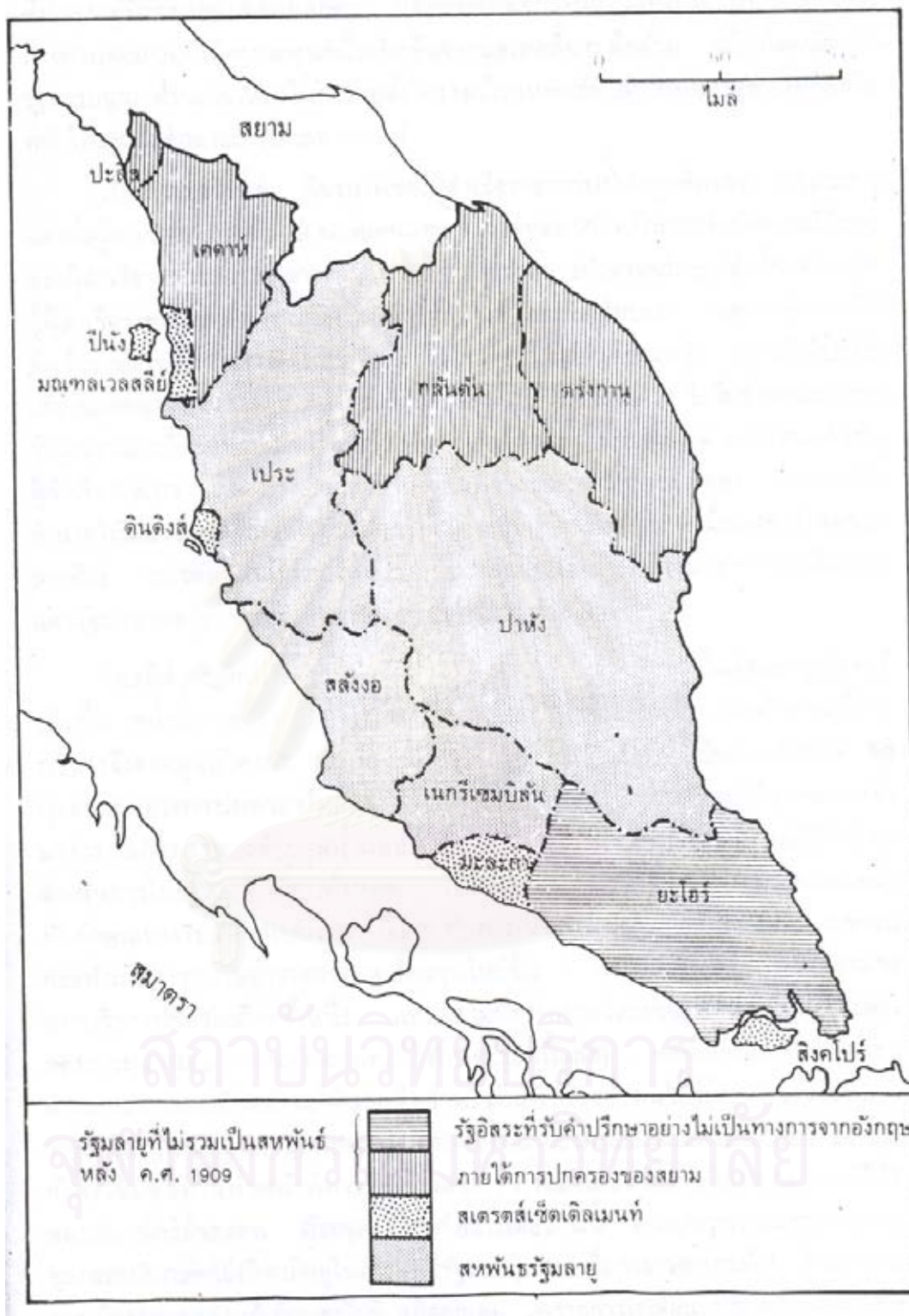
ประเทศมาเลเซียถูกแบ่งออกเป็น 2 ฝั่ง คือ ฝั่งตะวันตก และฝั่งตะวันออก ประเทศมาเลเซียฝั่งตะวันตกเป็นส่วนหนึ่งของคาบสมุทรมาลายู ส่วนประเทศมาเลเซียฝั่งตะวันออกเป็นส่วนหนึ่งของบอร์เนียว คาบสมุทรมาลายูมีบริเวณที่เป็นเมืองท่าสำคัญอยู่ 3 แห่ง ได้แก่ เมืองจอร์จทาวน์ (George Town) รัฐปีนัง เมืองมะละกา และประเทศสิงคโปร์ เนื่องจากคาบสมุทรมาลายูมีสภาพทางภูมิศาสตร์ที่ถูกโอบล้อมด้วยทะเล จึงส่งผลให้กลุ่มคนที่ตั้งถิ่นฐานบนคาบสมุทรมาลายูตั้งแต่สมัยอดีตมีหลายกลุ่ม ซึ่งกลุ่มคนเหล่านี้ผลัดเปลี่ยนอำนาจการปกครองบนคาบสมุทรมาลายูหลายวิธีด้วยกัน เช่น การพัฒนาภายในกลุ่มของตนเองจนมีความสามารถ และมีอำนาจเพียงพอที่จะขยายอิทธิพลเหนือกลุ่มอื่นๆ ด้วยการเป็นพันธมิตรกับประเทศที่มีอำนาจทางเศรษฐกิจ การค้า หรือประเทศที่มีความสามารถทางการรบ เป็นต้น

ภาพที่ 13 แสดงคาบสมุทรมาลายูและบอร์เนียว¹

¹

Morson, Ian, *The Connection Phuket Penang and Adelaide* (BKK : Amarin Printing and Public Company Limited, 1993)

ภาพที่ 14 แผนที่คาบสมุทรมลายู²

² เอน. เจ. ไรอัน, การสร้างชาติมาเลเซียและสิงคโปร์, แปลโดย ม.ร.ว. ประกายทอง สิริสุข (กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, 2526), หน้า

1. กลุ่มคนที่อาศัยบนคาบสมุทรมาลายูก่อนการเข้ามาของชาติตะวันตก

บรรพบุรุษที่เป็นคนกลุ่มแรกบนคาบสมุทรมาลายู คือ กลุ่มคนที่มีเชื้อสายนิกริโต หรือกลุ่มคนที่ถูกเรียกว่าเซมัง และจาคูน (Semang and Jakun) มีชีวิตอยู่ในสมัยยุคหินกลางเมื่อประมาณ 8,500 – 2,500 ปีก่อนพุทธศตวรรษ กลุ่มคนที่มีเชื้อสายนิกริโตจะอาศัยอยู่ตามหินผา และถ้ำในภูเขาหินปูนบนคาบสมุทรมาลายู ต่อมาก็มีกลุ่มคนอื่นอีกเชื้อสายหนึ่งเข้ามาบนคาบสมุทรมาลายู คือ กลุ่มคนเชื้อสายโปรโตมาเลย์ (Proto – Malays) ซึ่งย้ายมาจากบริเวณตอนใต้ของมณฑลยูนนาน ทำให้กลุ่มคนเชื้อสายนิกริโตอพยพไปตั้งถิ่นฐานบริเวณตอนเหนือของคาบสมุทรมาลายู

นอกเหนือจากกลุ่มคนเชื้อสายนิกริโต และกลุ่มคนเชื้อสายโปรโตมาเลย์ ยังมีกลุ่มคนอื่น ๆ ที่เข้ามาบนคาบสมุทรมาลายู เช่น ชาวอินเดีย ชาวอาหรับ ชาวจีน เป็นต้น โดยกลุ่มคนเหล่านี้เข้ามายังคาบสมุทรมาลายูพร้อมกับเรือสินค้า ดังที่ว่า

“..... ตั้งแต่อินเดีย เปอร์เซีย อาหรับ สามารถเดินเรือมาจนถึงเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ได้ประมาณพุทธศตวรรษที่ 3 และจีนสามารถเดินทางมาถึงเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ประมาณพุทธศตวรรษที่ 5 ได้เช่นกัน คาบสมุทรมาลายูจึงเป็นจุดศูนย์กลางที่เส้นทางเดินเรือจากฝ่ายตะวันตกอันได้แก่ อินเดีย เปอร์เซีย อาหรับ และฝ่ายตะวันออกอันได้แก่ จีน จำเป็นต้องผ่านและแวะพัก อาจจะเพื่อขนถ่ายสินค้าหรือจัดหาเสบียงอาหาร ซึ่งการเดินทางในยุคแรกๆ นั้น อาศัยการเดินทางเรือเสียบชายฝั่งไปเรื่อยๆ จนถึงจุดหมายปลายทาง .....”³

กลุ่มคนส่วนใหญ่ที่เข้ามาบนคาบสมุทรมาลายูจะเข้ามาที่เมืองมะละกาเป็นลำดับแรก เนื่องจากเมืองมะละกามีสภาพภูมิศาสตร์ที่เหมาะสมต่อการตั้งถิ่นฐาน กล่าวคือ เมืองมะละกาตั้งอยู่ทางตะวันตกเฉียงใต้ของคาบสมุทรมาลายู มีตำแหน่งอยู่กึ่งกลางเส้นทางการค้าทางทะเลระหว่างประเทศอินเดีย และประเทศจีน ทำให้เอื้อประโยชน์ต่อการพัฒนาในหลายด้าน เมืองมะละกาขยายตัวมาจากชุมชนชาวประมงขนาดเล็ก กลายเป็นเมืองท่าที่มีความสำคัญต่อการค้าขาย ทั้งนี้กลุ่มคนที่มีความสำคัญ และมีบทบาทต่อระบบเศรษฐกิจของเมืองมะละกา คือ กลุ่มคนที่เรียกตนเองว่าชาวเปรานากัน (Peranakan)

กลุ่มคนเชื้อสายเปรานากันเกิดขึ้นครั้งแรกที่เมืองมะละกาประมาณปี พ.ศ. 2002 - 2020 4 เมื่อเจ้าหญิง Hang Li Po จากประเทศจีนสมรสกับสุลต่าน Mansur Shah ผู้ปกครองเมืองมะละกา เจ้าหญิง Hang Li Po ได้นำผู้ติดตามมาจากเมืองจีนประมาณ 500 คน และตั้งถิ่นฐานที่เมืองมะละกาบริเวณใกล้กับท่าเรือ ผู้ติดตามที่มาจากประเทศจีนของเจ้าหญิงบางส่วนสร้างครอบครัวร่วมกับชาวมลายูที่อาศัยบริเวณคาบสมุทรมาลายู บุตรที่เกิดจากการแต่งงานข้ามเชื้อชาติ และศาสนา ระหว่างชาวจีนกับชาวมลายูนั้นไม่เป็นที่

³ กรมศิลปากร, “ถลาง ภูเก็ต และชายฝั่งทะเลอันดามัน: โบราณคดี ประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์ และเศรษฐกิจ,” 14 มีนาคม 2532, หน้า 65.

⁴ A. Ghafar Ahmad, “THE ARCHITECTURAL STYLE OF THE PERANAKAN CHINA,” Paper presented at “Minggu Warisan Baba dan Nyonya”, Universiti Sains Malaysia, Penang, Malaysia, 3 December 1994.

ภาพที่ 15 ตึกแถวของชาวเปรานากัน ในเมืองมะละกา⁵

ยอมรับในสังคม เพราะไม่ใช่ชาวจีนแท้ และไม่ใช่ชาวมลายูแท้ จึงเรียกตนเองว่ากลุ่มชาวจีนเชื้อสายเปรานากัน บุตรที่เกิดมาเป็นชายจะถูกเรียกว่าบ่า (Baba) ส่วนบุตรที่เกิดมาเป็นหญิงจะถูกเรียกว่า ยาย่า (Nyonya)

เมื่อไม่เป็นที่ยอมรับในสังคม ชาวเปรานากันจึงมุ่งประกอบอาชีพค้าขาย โดยเฉพาะการค้าขาย ระหว่างเมืองท่ากับเมืองท่าเพื่อสร้างฐานะให้เป็นที่ยอมรับทางสังคม ทำที่สุดชาวเปรานากันก็ประสบความสำเร็จ และเป็นที่ยอมรับเพราะชาวเปรานากันทำให้เศรษฐกิจของเมืองมะละกา รวมไปถึงเมืองอื่นๆ บนคาบสมุทรมลายูดีขึ้น นอกจากนั้นสถาปัตยกรรมของชาวเปรานากันมีความเป็นเอกลักษณ์ อีกทั้งยังเป็นต้นแบบของสถาปัตยกรรมเมืองอื่นๆ บริเวณคาบสมุทรมลายูด้วย

2. โปรตุเกส ชาวตะวันตกชาติแรกที่เข้ามาสู่คาบสมุทรมลายู

ชาวโปรตุเกสเข้ามาสู่คาบสมุทรมลายู สืบเนื่องจากแรงกดดันของสภาวะเศรษฐกิจในยุโรป ที่ชาวมุสลิมในประเทศอาหรับขยายอำนาจ และผูกขาดการค้าขายสินค้าในตลาดการค้าสากล ตั้งแต่ปี พ.ศ. 1542 เป็นต้นมา ทำให้รัฐบาลโปรตุเกสมีความจำเป็นในการปรับเปลี่ยนกระบวนการทางการค้า ด้วยการแสวงหาตลาดการค้าแห่งใหม่เพื่อใช้เป็นที่ระบายสินค้า และสร้างรายได้ให้แก่ชาวโปรตุเกส กษัตริย์โปรตุเกสทรงสนับสนุนการเดินทางเรือเพื่อสำรวจเส้นทางเดินเรือใหม่ๆ รวมทั้งปิดกั้นตลาดการค้าของชาวมุสลิมจากประเทศอาหรับ เป้าหมายแรกของโปรตุเกสคือเมืองมะละกา ด้วยเหตุผลหลัก 3 ประการดังที่ว่า

“..... การค้นพบเส้นทางมายังเอเชียที่ทำให้ยุโรปได้รับเครื่องเทศอีกทางหนึ่ง การแย่งชิงการควบคุมการค้าเครื่องเทศจากพวกมุสลิมและกำหนดการผูกขาดของตนเอง การเผยแพร่ศาสนาคริสต์และทำให้ศาสนาอิสลามสลายตัว ด้วยการได้คุมอำนาจการค้า นี้ก็จะทำให้ชาวโปรตุเกสมั่งคั่งขึ้นและทำให้อำนาจของพวกมุสลิมในตะวันออกกลาง อ่อนลง ชาวโปรตุเกสเชื่อว่าสิ่งใดก็ตามที่ช่วยให้อำนาจของมุสลิมอ่อนลงได้ใน

⁵

Chen Voon Fee. *The Encyclopedia of Malaysia Architecture 1800 – 1930* (Kuala Lumpur : United Selangor Press Sdn. Bhd., 1997), p.92.

ตะวันออกกลางย่อมจะหมายถึงอุปสรรคในการเผยแพร่ศาสนาคริสต์ลดลงด้วย ชาวโปรตุเกสเป็นทั้งคณะเผยแพร่ศาสนาและพ่อค้า .....”⁶

ตั้งในปี พ.ศ. 2054 สมัยสมเด็จพระรามาธิบดีที่ 2 รัฐบาลโปรตุเกสส่งทูตมาเจริญสัมพันธไมตรีกับสยามประเทศ ชาวโปรตุเกสอาศัยข้ออ้างในการเผยแพร่ศาสนาคริสต์ เจรจาขอยึดเมืองมะละกา ซึ่งเป็นเมืองที่อยู่ภายใต้การปกครองของสยามประเทศมาตั้งแต่สมัยสุโขทัย ผลของการเจรจาทำให้รัฐบาลโปรตุเกสได้ครอบครองเมืองมะละกาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2054 – 2184⁷

เมื่อชาวโปรตุเกสยึดเมืองมะละกาได้สำเร็จ ชาวโปรตุเกสได้ดำเนินการสร้างเมืองเพื่อใช้เป็นที่พักอาศัยของตนที่เมืองมะละกา และเพื่อใช้เป็นฐานที่ตั้งในการขยายอำนาจบนคาบสมุทรมลายู ในปี พ.ศ. 2054 ชาวโปรตุเกสดำเนินการสร้าง Porta De Santiago Gate และในปี พ.ศ. 2133 ชาวโปรตุเกสได้ดำเนินการสร้าง St. Paul's Church ส่วนที่พักอาศัยของชาวเมืองที่สร้างก่อนที่ชาวโปรตุเกสจะยึดครองเมืองมะละกานั้น ชาวโปรตุเกสมิได้เข้ามายุ่งเกี่ยวแต่อย่างใด เนื่องจากชาวโปรตุเกสมีความจำเป็นในการเร่งขยายอำนาจไปยังเมืองอื่นๆ บนคาบสมุทรมลายู

ภาพที่ 16 Porta De Santiago Gate ในเมืองมะละกา⁸

⁶ เอน. เจ. ไรอัน, การสร้างชาติมาเลเซียและสิงคโปร์, แปลโดย ม.ร.ว. ประกายทอง สิริสุข (กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, 2526), หน้า 39.

⁷ เพ็ญศรี ดูก, รวมบทความประวัติศาสตร์ (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ศักดิ์โสภา, 2531), หน้า 4.

⁸ Chen Voon Fee, The Encyclopedia of Malaysia Architecture 1800 – 1930, p.62.

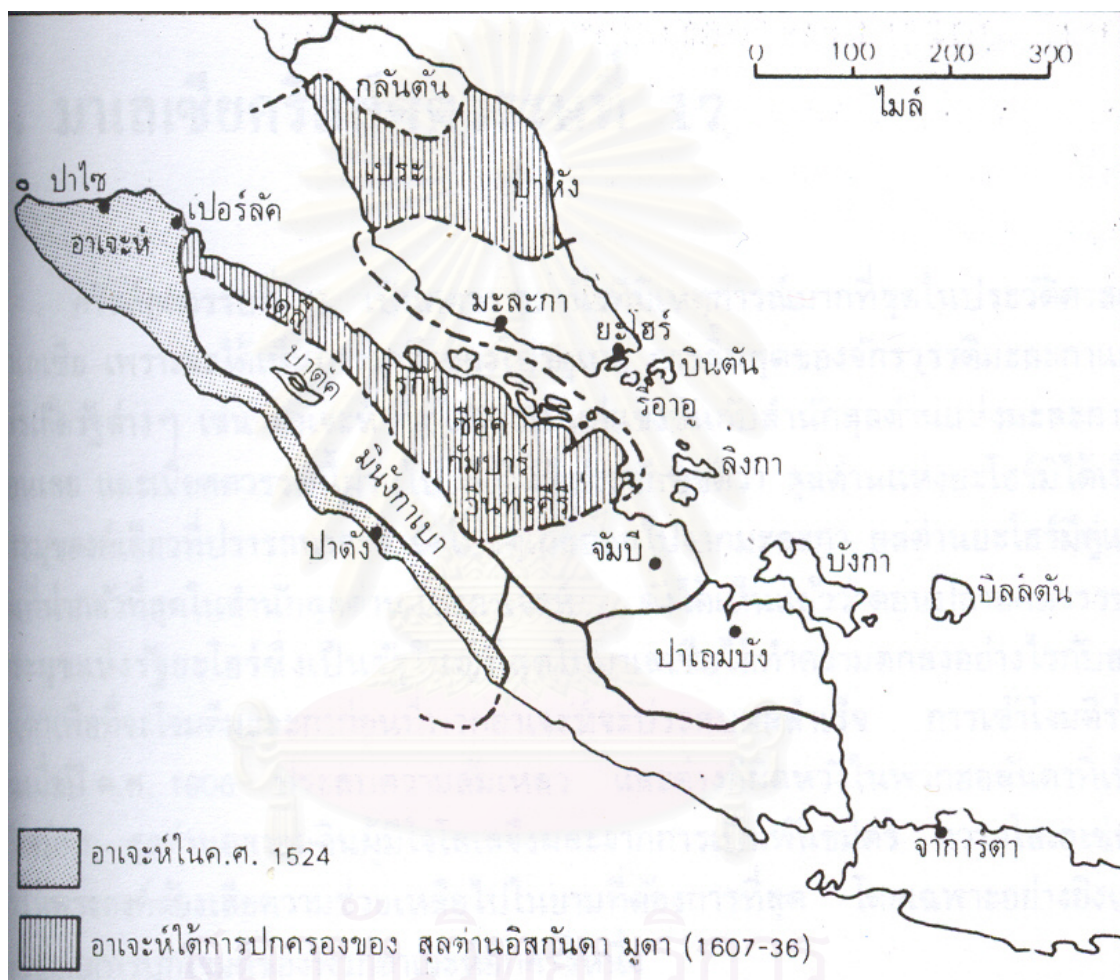
ภาพที่ 17 St. Paul's Church ในเมืองมะละกา⁹

อย่างไรก็ตามชาวโปรตุเกสไม่สามารถขยายอำนาจการปกครองบนคาบสมุทรมาลายูได้มากนัก เพราะในเวลาที่ชาวโปรตุเกสเข้าตั้งถิ่นฐานที่เมืองมะละกานั้น เมืองทางตอนเหนือของคาบสมุทรมาลายู ได้แก่ รัฐเคดาห์ รัฐกลันตัน และรัฐตรังกานู อยู่ภายใต้การปกครองของสยามประเทศ ส่วนบอร์เนียวอยู่ภายใต้การปกครองของสุลต่านแห่งบรูไน อีกทั้งชาวโปรตุเกสยังถูกปิดกั้นการกระจายอำนาจโดยชาวพื้นเมืองซึ่งอยู่ทางตอนเหนือของเกาะสุมาตราที่เรียกตนเองว่าชาวอาเจห์อีกด้วย ชาวอาเจห์ต้องการขยายอำนาจไปสู่ตอนเหนือของคาบสมุทรมาลายูเพื่อยึดอำนาจการปกครองพื้นที่บริเวณคาบสมุทรมาลายูมาจากสุลต่าน ชาวอาเจห์สามารถยึดและครอบครองรัฐเประ และรัฐปาหัง ไว้ได้ ทำให้อำนาจการปกครองของชาวโปรตุเกสถูกจำกัดอยู่เพียงแค่เมืองมะละกาเท่านั้น¹⁰

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

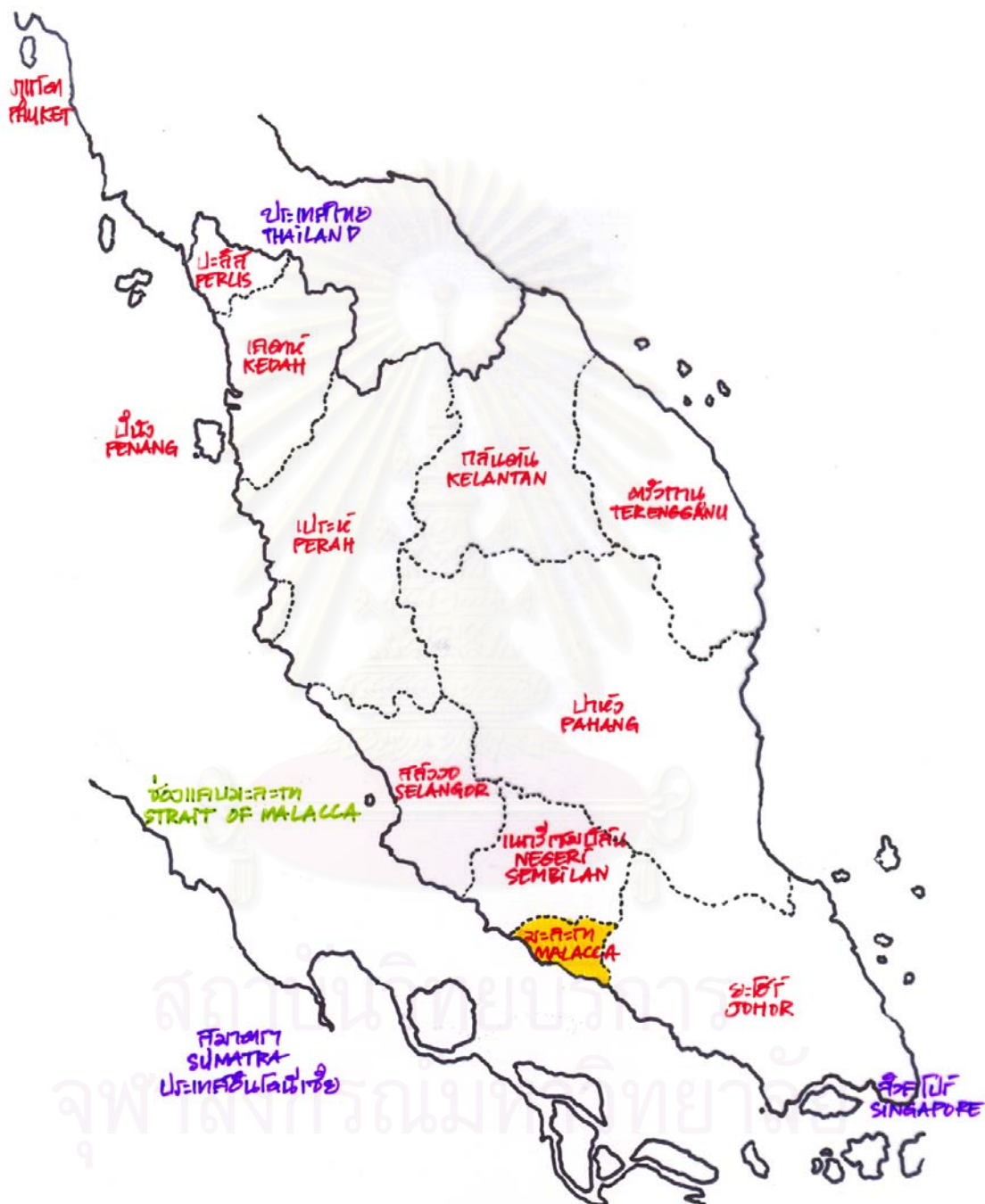
⁹ Chen Voon Fee. *The Encyclopedia of Malaysia Architecture 1800 – 1930*, p.62.

¹⁰ เอน. เจ. ไรอัน, *การสร้างชาติมาเลเซียและสิงคโปร์*, หน้า 52 – 53.

ภาพที่ 18 แสดงอำนาจการปกครองของชาวอาเจะห์บนคาบสมุทรมลายู¹¹

¹¹ เอน. เจ. ไรอัน, การสร้างชาติมาเลเซียและสิงคโปร์, หน้า 52.

ภาพที่ 19 แผนที่แสดงการจำกัดอาณาเขตปกครองของชาวโปรตุเกสบนคาบสมุทรมลายู

นอกจากเมืองมะละกา ชาวโปรตุเกสยังดำเนินการขยายอำนาจไปยังเมืองมาเก๊า ด้วยการจัดส่งเรือสินค้าไปเทียบท่าเรือของเมืองมาเก๊าในปี พ.ศ. 2078¹² การศึกษาบทบาทของชาวโปรตุเกสในเมืองมาเก๊าเป็นผลจากการทบทวนวรรณกรรมที่มีส่วนสัมพันธ์กับสถาปัตยกรรมในเมืองเก่าภูเก็ต มาเก๊าที่มีพื้นที่ประมาณ 23.5 ตารางกิโลเมตร เป็นเมืองที่อยู่ภายใต้การปกครองของประเทศจีนในสมัยต่างๆ เป็นเมืองที่มีสภาพทางภูมิศาสตร์ที่ดี เป็นเป้าหมายของประเทศโปรตุเกสในการตั้งถิ่นฐานที่ประเทศจีน หลังจากที่ยึดเมืองมะละกาได้ในปี พ.ศ. 2054 ลำดับเหตุการณ์ที่ชาวโปรตุเกสเข้าไปเกี่ยวข้องกับเมืองมาเก๊าสามารถอธิบายเป็นตารางได้ดังต่อไปนี้

ตารางที่ 4 แสดงลำดับเหตุการณ์สำคัญของชาวโปรตุเกสในเมืองมาเก๊า

ปี พ.ศ.	เหตุการณ์
2078	รัฐบาลโปรตุเกสส่งเรือสินค้าไปจอดเทียบท่าเรือของเมืองมาเก๊าเป็นครั้งแรก
2100	ชาวโปรตุเกสเริ่มดำเนินการตั้งถิ่นฐานที่เมืองมาเก๊า โดยสร้างเป็นชุมชนชาวโปรตุเกสชุมชนเล็กๆ
2117	เมื่อชุมชนชาวโปรตุเกสเริ่มขยายตัว รัฐบาลของประเทศจีนซึ่งปกครองเมืองมาเก๊าได้เรียกเก็บค่าเช่าในการตั้งถิ่นฐานจากชาวโปรตุเกส
2430	รัฐบาลโปรตุเกสยื่นเสนอร่างสนธิสัญญาเกี่ยวกับบทบาทและอำนาจทางการค้าที่ชาวโปรตุเกสจะพึงมีในมาเก๊า 'The Sino – Portuguese Draft Minutes' and 'The Beijing Treaty'
2471	เกิดสนธิสัญญาสัมพันธภาพทางการค้าระหว่างจีนและโปรตุเกส 'The Sino – Portuguese Friendship and Trade Treaty'

ภาพที่ 20 St. Paul's Church ในเมืองมาเก๊า ¹³

3. ชาวฮอลันดา ชาติตะวันตกที่เข้ามาแทรกแซงอำนาจโปรตุเกสบนคาบสมุทรมลายู

ประมาณพุทธศตวรรษที่ 21 – 22 ประเทศต่างๆ บริเวณทวีปยุโรปเกิดความแตกแยก และมีการทำสงครามอันเนื่องมาจากการปฏิรูปศาสนาคริสต์ ผลจากการปฏิรูปในครั้งนั้นทำให้เกิดนิกายใหม่ๆ ขึ้น ตามความเชื่อของชาวเมืองแต่ละเมือง ชาวฮอลันดานับถือนิกายโปรเตสแตนต์ และชาวสเปนนับถือนิกายโรมันคาทอลิก ประเทศฮอลันดาซึ่งแต่เดิมถูกปกครองด้วยกษัตริย์แห่งสเปน จึงมีความต้องการที่จะแยกตัวเป็นอิสระและปกครองตนเอง วิธีที่ชาวฮอลันดาจะสามารถช่วงชิงอำนาจการปกครองกลับมาจากสเปนคือการกำจัดอำนาจทางการค้าของประเทศสเปนให้หมดไปจากตลาดการค้าโลก เพราะประเทศสเปนมีสินค้าที่สามารถสร้างกำไรมูลค่ามหาศาลได้จากเรือสินค้าของโปรตุเกสที่ค้าขายระหว่างทวีปยุโรปและทวีปเอเชีย รวมไปถึงบริเวณคาบสมุทรมลายู เนื่องจากช่วงเวลาที่เกิดสงครามปฏิรูปศาสนาคริสต์นั้นกษัตริย์สเปนปกครองประเทศโปรตุเกสด้วยเช่นกัน

ด้วยเหตุนี้ประเทศฮอลันดาจึงเล็งเป้าหมายในการโจมตีไปที่บริเวณคาบสมุทรมลายู โดยการโจมตีและยึดอำนาจตลาดการค้าของประเทศโปรตุเกสที่เมืองมะละกา ชาวฮอลันดาทำการผูกมิตรกับสุลต่านที่ปกครองคาบสมุทรมลายู เพื่อผลประโยชน์ของประเทศฮอลันดา และผลประโยชน์ของสุลต่าน โดยสุลต่านดำเนินการแทรกแซงอำนาจของชาวโปรตุเกสบนคาบสมุทรมลายู เพื่อให้ชาวฮอลันดามีบทบาทเหนือกว่าชาวโปรตุเกส และชาวฮอลันดาดำเนินการปราบปรามชาวอาเจะห์ เพื่อให้สุลต่านกลับมาใช้อำนาจอีกครั้งหนึ่ง

ปฏิบัติการของชาวฮอลันดาในการเข้าโจมตีชาวโปรตุเกสที่เมืองมะละกาเกิดขึ้นหลังจากที่สุลต่านเข้าแทรกแซงอำนาจของชาวโปรตุเกสในเมืองมะละกา ชาวฮอลันดาโจมตีเรือรบ และเรือสินค้าของชาว

¹³ คณิศร์ สุวรรณเดช, "Macau," *Anywhere* Vol. 2, No. 11 : 90.

โปรตุเกส จากนั้นชาวฮอลันดาดำเนินการขับไล่ชาวโปรตุเกสออกไปจากเมืองมะละกา ทำให้อำนาจของโปรตุเกสในมะละกาหมดลงในปี พ.ศ. 2184

หลังจากขับไล่ชาวโปรตุเกสออกไปจากเมืองมะละกาแล้ว ชาวฮอลันดาดำเนินการเผาทำลายชุมชนที่ชาวโปรตุเกสเคยสร้างไว้ที่เมืองมะละกาทั้งหมด แต่เพราะ Porta De Santiago Gate และ St. Paul's Church ถูกสร้างด้วยวัสดุที่มีความคงทนถาวร สถาปัตยกรรมทั้ง 2 แห่ง จึงยังคงหลงเหลือซากภายหลังจากการเผาทำลายของชาวฮอลันดา

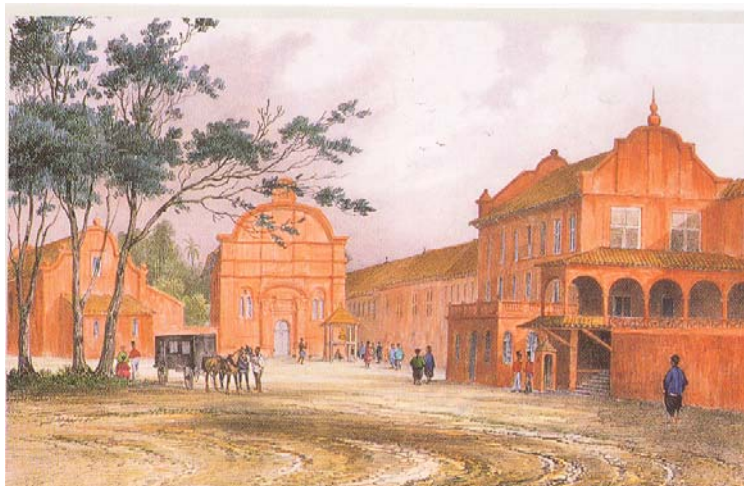
นอกจากการเผาทำลายแล้ว ชาวฮอลันดายังดำเนินการสร้างเมืองเพื่อใช้เป็นที่พักอาศัยของชาวฮอลันดาที่เมืองมะละกา และสร้างสถาปัตยกรรมสำคัญที่เมืองมะละกา คือ ในปี พ.ศ. 2184 – 2203 ชาวฮอลันดาดำเนินการสร้าง Dutch Stadthuys Governor และในปี พ.ศ. 2296 ชาวฮอลันดาดำเนินการสร้าง Christ Church¹⁴

ภาพที่ 21 Dutch Stadthuys Governor ในเมืองมะละกา

14

A. Ghafar Ahmad, *BRITISH COLONIAL ARCHITECTURE IN MALAYSIA 1800 – 1930* (Kuala Lumpur: MUSEUMS ASSOCIATION OF MALAYSIA, 1997), P. 3.

ภาพที่ 22 Christ Church ในเมืองมะละกา ¹⁵

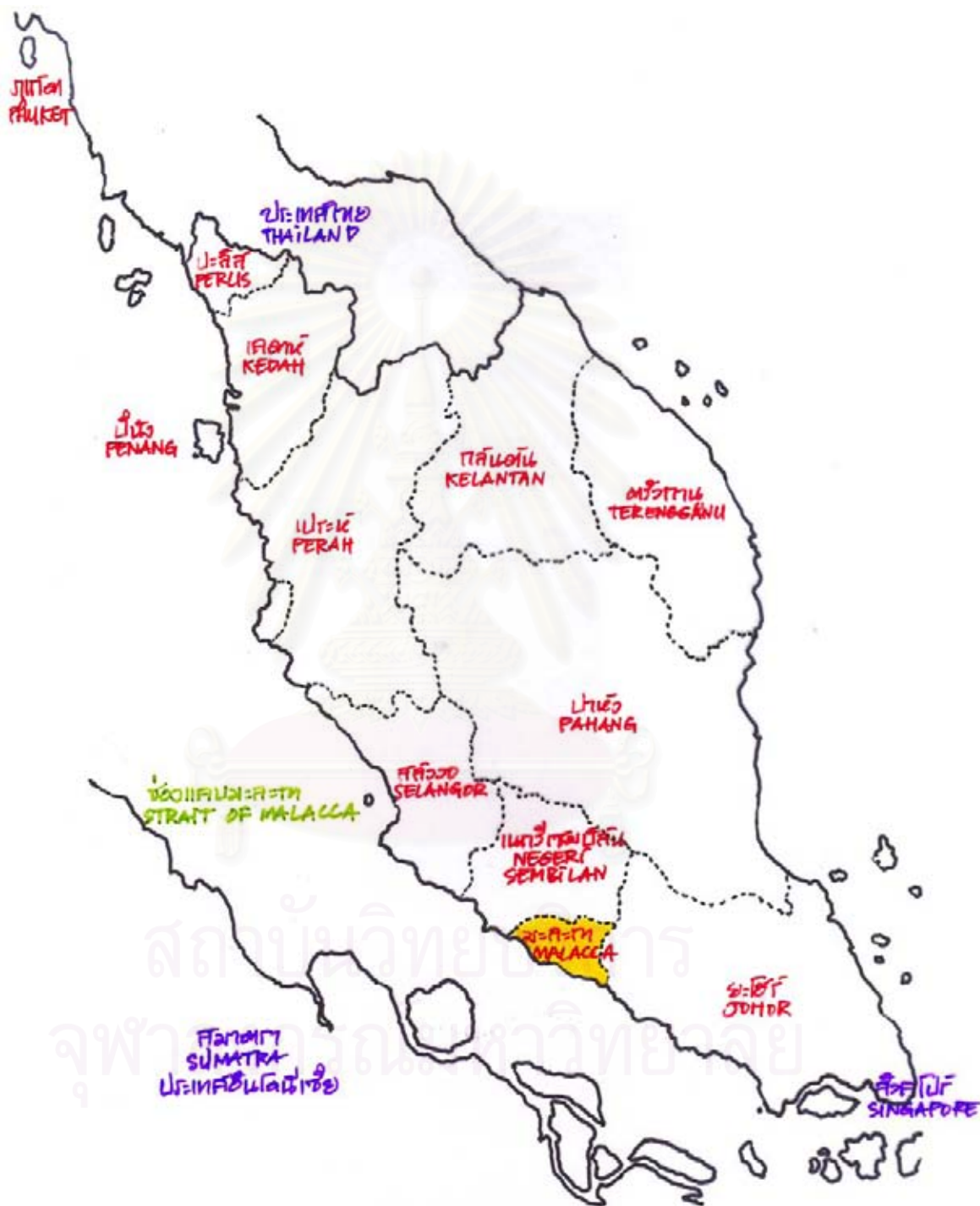
ส่วนที่พักอาศัยของชาวเมืองที่สร้างก่อนที่ชาวฮอลันดาจะยึดครองเมืองมะละกานั้น ชาวฮอลันดา มิได้เข้ามาแทรกแซงแต่อย่างใด ส่งผลให้สถาปัตยกรรมที่เคยมีอยู่เดิมในเมืองมะละกาโดยเฉพาะที่พักอาศัย ของชาวเปรานากันยังคงสภาพตามเดิมทั้งสิ้น

ภาพที่ 23 ดึกแถวของชาวเปรานากันสมัยที่ชาวฮอลันดาปกครองเมืองมะละกา

15

Chen Voon Fee. *The Encyclopedia of Malaysia Architecture 1800 – 1930*, p.63.

ภาพที่ 24 แผนที่แสดงการจำกัดอาณาเขตปกครองของชาวฮอลันดาบนคาบสมุทรมลายู

4. อังกฤษ ชาวตะวันตกที่มีบทบาทสำคัญบนคาบสมุทรมาลายู

ปี พ.ศ. 2329 กัปตันฟรานซิส ไลท์ ผู้แทนรัฐบาลอังกฤษได้ดำเนินการเจรจากับสุลต่านในการทำสัญญาเช่าเกาะปีนัง ด้วยเหตุผล 3 ประการดังที่ว่า

“.....ประเทศอังกฤษเข้าครองครองปีนังด้วยเหตุผลสำคัญสามประการคือ ความต้องการฐานทัพเรือบนฝั่งที่มีกำบังของอ่าวเบงกอล ความต้องการเมืองท่าตามเส้นทางการค้ากับจีนซึ่งสามารถจะใช้ซ่อมแซม เติมน้ำและเสบียงและคุ้มครองเรือสินค้า และความต้องการเมืองท่าที่พ่อค้าชาวอังกฤษ และชาวอินเดียสามารถใช้เพื่อขยายการค้าได้ .....”¹⁶

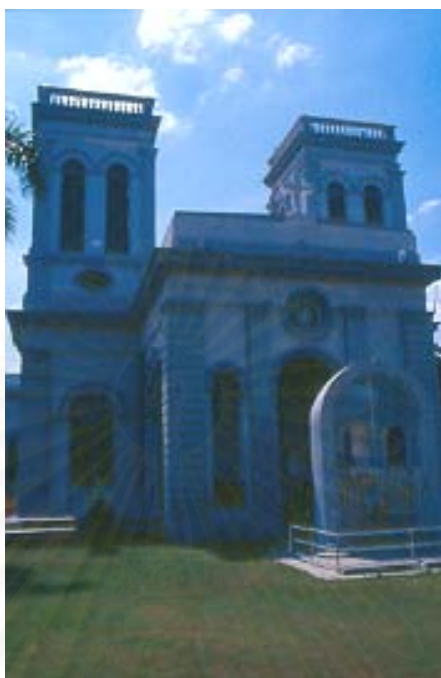
เหตุผลที่รัฐบาลอังกฤษดำเนินการเช่าเกาะปีนัง แทนที่จะเข้ายึดเมืองมะละกามาจากชาวฮอลันดา เหมือนที่ชาวฮอลันดาเคยยึดมาจากชาวโปรตุเกส เนื่องจากการสร้างเมืองบนเกาะปีนังซึ่งเป็นเกาะที่ยังไม่มีชาติตะวันตกใดครอบครองจะทำให้ชาวอังกฤษมีเวลามากเพียงพอที่จะดำเนินการสร้างเมืองเพื่อเป็นฐานที่มั่นของรัฐบาลอังกฤษบนคาบสมุทรมาลายู ถ้าหากชาวอังกฤษต้องการสร้างเมืองที่เมืองมะละกา จะต้องทำการรบกับชาวฮอลันดาซึ่งจะทำให้รัฐบาลอังกฤษพบกับความสูญเสีย อีกทั้งรัฐบาลอังกฤษไม่สามารถคาดการณ์ได้ว่าผลจากการสู้รบเพื่อยึดเมืองมะละกาจะสรุปอย่างไร เพราะนอกจากการรบกับชาวฮอลันดาที่เมืองมะละกาแล้วยังมีกลุ่มคนที่ต้องการเข้ายึดครองมะละกาอีกหลายกลุ่มด้วยกัน

ภายหลังการครอบครองเกาะปีนังอย่างสมบูรณ์ในปี พ.ศ. 2329 รัฐบาลอังกฤษออกกฎหมายให้ความคุ้มครองแก่คนกลุ่มต่างๆ ที่มีความประสงค์จะสมัครเข้ามาเป็นพลเมืองภายใต้กฎหมายของรัฐบาลอังกฤษ ความคุ้มครองที่รัฐบาลอังกฤษมีให้ครอบคลุมถึงการป้องกันการรุกรานจากโจรสลัดที่ออกปล้นฆ่าชาวเมืองด้วย ข้อเสนอจากรัฐบาลอังกฤษส่งผลให้รัฐบาลอังกฤษที่ปกครองเกาะปีนังมีพลเมืองเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว นอกจากนั้นชาวอังกฤษได้ดำเนินการสร้างเมืองบริเวณตอนเหนือของเกาะปีนัง พร้อมกับตั้งชื่อว่าเป็นเมืองจอร์จทาวน์ (George Town) ในเมืองจอร์จทาวน์มีสถาปัตยกรรมที่ชาวอังกฤษเป็นผู้ดำเนินการสร้างซึ่งนักวิชาการชาวมาเลเซียได้ศึกษาแบ่งประเภทออกเป็น 12 ประเภท ได้แก่

“..... มรดกทางสถาปัตยกรรมที่อังกฤษได้สร้างไว้ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2329 ภายหลังจากการเข้าซื้อเกาะปีนัง และขยายอำนาจไปยังเมืองต่างๆ มีทั้งหมด 12 ประเภท คือ ป้อมปราการ โบสถ์และมัสยิด พระราชวัง หอนาฬิกา เรือนจำ ที่ทำการรัฐบาล สถาบันและสมาคมต่างๆ ที่พักอาศัย โรงเรียน สถานีรถไฟ โรงแรมและบ้านพักตากอากาศ รวมไปถึงถึงอนุสรณ์สถานด้วย .....”¹⁷

¹⁶ ปัญญา ศรีนาค, กลาง ภูเก็ต และบ้านเมืองฝั่งทะเลตะวันตก (กรุงเทพมหานคร: มติชน, 2546), หน้า 166.

¹⁷ A. Ghafar Ahmad, BRITISH COLONIAL ARCHITECTURE IN MALAYSIA 1800 – 1930 (Kuala Lumpur: MUSEUMS ASSOCIATION OF MALAYSIA, 1997), P. 30.

ภาพที่ 25 Cathedral of the Assumption ในเมืองจอร์จทาวน์

ภาพที่ 26 Town Hall ในเมืองจอร์จทาวน์

อย่างไรก็ตามในระหว่างการก่อสร้างสถาปัตยกรรมที่เมืองจอร์จทาวน์ ชาวอังกฤษประสบปัญหาอันสืบเนื่องจากสภาพทางภูมิศาสตร์ที่แตกต่างกันระหว่างทวีปยุโรปกับทวีปเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ทำให้ชาวอังกฤษไม่สามารถดำเนินการก่อสร้างสถาปัตยกรรมที่เมืองจอร์จทาวน์ด้วยรูปแบบที่เหมือนกัน เพราะสถาปัตยกรรมที่ชาวอังกฤษสร้างที่ประเทศอังกฤษนั้นเป็นสถาปัตยกรรมสำหรับเมืองหนาว แต่เกาะปีนังมีสภาพภูมิอากาศร้อนชื้น ดังนั้นสถาปัตยกรรมที่ชาวอังกฤษดำเนินการสร้างที่เมืองจอร์จทาวน์จะต้องมีการปรับเปลี่ยนให้เหมาะสมกับสภาพภูมิอากาศ กล่าวคือชาวอังกฤษได้ผสมผสานรูปแบบสถาปัตยกรรมอังกฤษเข้ากับเทคนิควิธีการก่อสร้าง การใช้วัสดุก่อสร้าง รวมทั้งช่างฝีมือในท้องถิ่น หลังจากการสร้างเมืองจอร์จทาวน์ รัฐบาลอังกฤษได้เร่งดำเนินการขยายตลาดการค้าบริเวณเอเชียตะวันออกเฉียงใต้อย่างต่อเนื่อง

ภาพที่ 27 ถนนในเมืองจอร์จทาวน์

ภาพที่ 28 ตึกแถวในเมืองจอร์จทาวน์

ภาพที่ 29 ลวดลายชั้นบนของตึกแถวในเมืองจอร์จทาวน์

ในปี พ.ศ. 2338 ชาวอังกฤษได้เข้ามาตั้งถิ่นฐานที่เมืองมะละกา เนื่องจากผลของสนธิสัญญาปฏิวัติฝรั่งเศสทำให้รัฐบาลฮอลันดาต้องยกเมืองมะละกาให้แก่รัฐบาลอังกฤษเพื่อให้อังกฤษใช้สร้างฐานทัพชั่วคราวบนคาบสมุทรมลายู ในตอนแรกที่เข้ามาตั้งถิ่นฐานที่เมืองมะละกานั้น ผู้แทนชาวอังกฤษต้องการจะดำเนินการเผาทำลายเมืองที่ชาวฮอลันดาเคยสร้างไว้ เพราะมีความเห็นว่าเมื่อชาวฮอลันดากลับเข้ามาที่เมืองมะละกาอีกครั้งภายหลังหมดข้อตกลงในสนธิสัญญาปฏิวัติฝรั่งเศสจะพบกับความสูญเสีย และชาวฮอลันดาจะไม่สามารถใช้เมืองมะละกาเป็นศูนย์กลางทางการค้าเพื่อแข่งขันกับเมืองจอร์จทาวน์ได้อีก แต่ความคิดดังกล่าวถูกยับยั้งไว้โดยกัปตันสแตมฟอร์ด ราฟเฟิล หนึ่งในผู้แทนจากรัฐบาลอังกฤษ ซึ่งต่อมาเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญ เพราะเป็นผู้แทนรัฐบาลอังกฤษที่ได้รับมอบหมายให้ปกครองเกาะสิงคโปร์

กัปตันสแตมฟอร์ด ราฟเฟิล มีความเห็นว่าเมืองมะละกาเป็นเมืองที่มีประวัติศาสตร์สำคัญ ดังนั้นรัฐบาลอังกฤษควรจะเก็บรักษาไว้ นอกจากนี้รัฐบาลอังกฤษยังสามารถใช้เมืองมะละกาเป็นข้อต่อรองในการเจรจากับรัฐบาลฮอลันดาได้ในอนาคต

ภาพที่ 30 ตึกแถวของชาวเปรานากันสมัยที่ชาวอังกฤษปกครองเมืองมะละกา

ภาพที่ 31 ลวดลายชั้นบนของตึกแถวของชาวเปรานากันในเมืองมะละกา

รัฐบาลอังกฤษไม่สามารถสร้างผลกำไรจากการค้าขายโดยใช้เมืองจอร์จทาวน์ และเมืองมะละกา เป็นเมืองท่าค้าขายได้มากเท่าที่ต้องการ กับตันสแตมฟอร์ด ราฟเฟิลมีความเห็นว่าเกาะสิงคโปร์มีสภาพ ภูมิศาสตร์ที่เหมาะสมในการเป็นเมืองท่าแห่งใหม่ของรัฐบาลอังกฤษ ดังนั้นปี พ.ศ. 2362 กับตันสแตมฟอร์ด ราฟเฟิลผู้แทนของรัฐบาลอังกฤษได้ลงนามในสนธิสัญญากับสุลต่านรัฐยะโฮร์ เพื่อให้ชาวอังกฤษสามารถเข้าตั้ง ถิ่นฐานบนเกาะสิงคโปร์ และปี พ.ศ. 2367 รัฐบาลอังกฤษได้ครอบครองเกาะสิงคโปร์อย่างสมบูรณ์

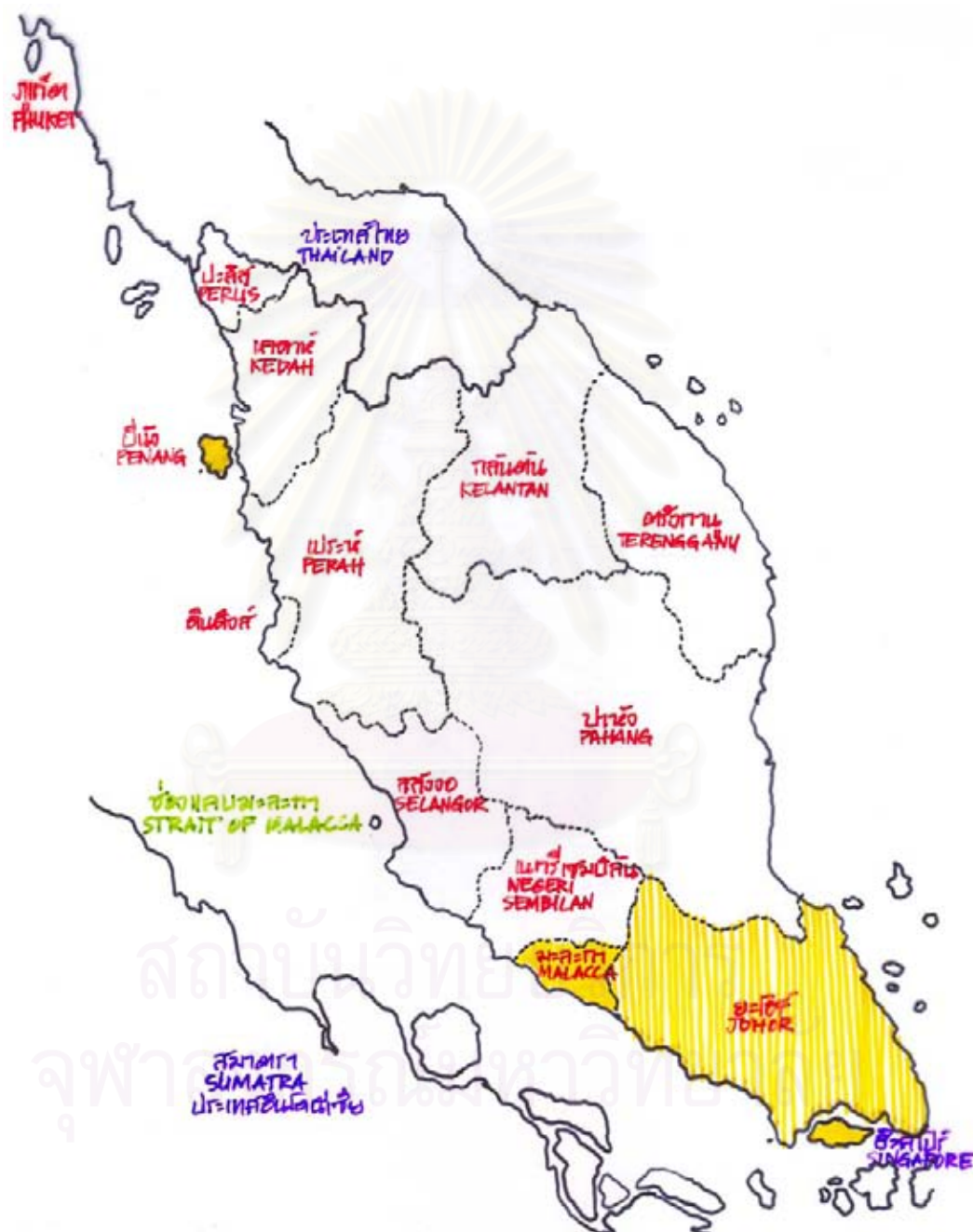

ภาพที่ 32 ถนนในเมืองเก่าสิงคโปร์

ภาพที่ 33 ลวดลายชั้นบนของตึกแถวในเมืองเก่าสิงคโปร์

เมื่อประเทศอังกฤษได้ครอบครองเมืองท่าที่มีความสำคัญทั้ง 3 เมืองบนคาบสมุทรมลายู ส่งผลให้ประเทศอังกฤษมีบทบาทอย่างมากทั้งด้านเศรษฐกิจการค้า การเมืองการปกครอง บริเวณคาบสมุทรมลายู รวมทั้งส่งผลให้ชาติตะวันตกอื่นๆ ลดบทบาทความสำคัญบริเวณคาบสมุทรมลายูไปด้วย

ภาพที่ 34 แผนที่แสดงการจำกัดอาณาเขตปกครองของชาวฮอลันดาบนคาบสมุทรมลายู

5. ความสัมพันธ์ของชาติตะวันตกบนคาบสมุทรมลายู

การศึกษาบทบาทของชาติตะวันตกต่างๆ ที่เข้ามาบนคาบสมุทรมลายูพบว่าทั้งหมด 3 ประเทศด้วยกัน คือ ประเทศโปรตุเกส ประเทศฮอลันดา และประเทศอังกฤษ ทั้ง 3 ประเทศเข้ามาในช่วงเวลาที่แตกต่างกัน และประเทศเข้าภายหลังมีอำนาจจะทำให้อำนาจของประเทศที่มีอยู่เดิมหมดไปในทันที ช่วงเวลาที่ประเทศต่างๆ เข้ามาบนคาบสมุทรมลายูสามารถสรุปได้เป็นตารางดังต่อไปนี้

ตารางที่ 5 แสดงช่วงเวลาและเมืองบนคาบสมุทรมลายูที่ชาติตะวันตกเข้ามาตั้งถิ่นฐาน

ประเทศ	ปี พ.ศ.	เมืองที่เข้ายึดครอง	จุดประสงค์ในการยึดครอง
โปรตุเกส	2054 – 2184	เมืองมะละกา	1. ค้นหาเส้นทางเดินเรือเพิ่ม 2. แย่งชิงตลาดการค้าของชาวมุสลิม 3. เผยแผ่ศาสนาคริสต์บริเวณเอเชีย
ฮอลันดา	2184 – 2338	เมืองมะละกา	แย่งชิงอำนาจทางการค้าของประเทศโปรตุเกส บริเวณเอเชีย เพื่อลบล้างอำนาจทางการค้าของประเทศสเปน ซึ่งขณะนั้นกษัตริย์สเปนปกครองประเทศโปรตุเกส
อังกฤษ	2329	เกาะปีนัง	1. ต้องการฐานทัพเรือบริเวณคาบสมุทรมลายู 2. ต้องการเมืองท่าตามเส้นทางการค้ากับประเทศจีน เพื่อใช้เติมเสบียง ซ่อมแซมเรือ และคุ้มครองเรือสินค้า 3. ต้องการขยายตลาดการค้า
อังกฤษ	2338	เมืองมะละกา	ผลจากสงครามปฏิวัติฝรั่งเศส ทำให้ประเทศฮอลันดาต้องยกดินแดนบริเวณคาบสมุทรมลายูให้ประเทศอังกฤษใช้เป็นที่ตั้งฐานทัพชั่วคราว
อังกฤษ	2362	เกาะสิงคโปร์	กัปตัน สแตมฟอร์ด ราฟเฟิลส์ และสุลต่านแห่งเมืองยะโฮร์ ลงนามในสนธิสัญญาร่วมกัน เพื่อให้ชาวอังกฤษสามารถตั้งถิ่นฐานบนเกาะสิงคโปร์
อังกฤษ	2367	เกาะสิงคโปร์	ผลจากสนธิสัญญาลอนดอน ทำให้ประเทศอังกฤษได้ครอบครองเกาะสิงคโปร์ และส่งผลให้เกาะสิงคโปร์เป็นเมืองท่าศูนย์กลางการค้าบริเวณคาบสมุทรมลายู

นอกจากนี้ยังสามารถสรุปสถาปัตยกรรมที่ชาวโปรตุเกส ชาวฮอลันดา และชาวอังกฤษ ดำเนินการสร้างไว้ที่เมืองต่างๆ บนคาบสมุทรมลายู ดังต่อไปนี้

ตารางที่ 6 แสดงสถาปัตยกรรมที่ชาวตะวันตกสร้างบริเวณเมืองท่าบนคาบสมุทรมลายู

ประเทศ	ปี พ.ศ.	สถาปัตยกรรม	ที่ตั้ง
โปรตุเกส	2054	Porta De Santiago Gate	เมืองมะละกา
	2133	St. Paul's Church	เมืองมะละกา
ฮอลันดา	2184 – 2203	Dutch Stadthuys Governor	เมืองมะละกา
	2296	Christ Church	เมืองมะละกา
อังกฤษ	2329	เมืองจอร์จทาวน์	เกาะปีนัง
	2338	-	เมืองมะละกา
	2362	เมืองสิงคโปร์	เกาะสิงคโปร์
	2367	เมืองสิงคโปร์	เกาะสิงคโปร์

จากทั้ง 2 ตารางจะเห็นว่าเมื่อชาวตะวันตกชาติหนึ่งเข้ามา บทบาทและอำนาจของชาวตะวันตกที่มีอยู่เดิมก็จะหมดไปทันที และชาวตะวันตกชาติสุดท้ายที่มีบทบาท และอำนาจบริเวณคาบสมุทรมลายู คือ ชาวอังกฤษ

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 5

สถาปัตยกรรมย่านเมืองเก่าภูเก็ต

ตามหลักฐานทางประวัติศาสตร์ช่วงก่อนที่จะเกิดสงครามโลกครั้งที่ 1 ไปจนถึงก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 นั้น ยุคสมัยที่เกาะภูเก็ตมีความเจริญอย่างสูงสุดคือช่วงปี พ.ศ. 2444 – พ.ศ. 2456 ซึ่งเป็นยุคสมัยที่พระยารัษฎานุประดิษฐ์มหิศรภักดีดำรงตำแหน่งเป็นข้าหลวงเทศาภิบาลมณฑลภูเก็ตคนที่ 4 บริเวณที่สถาปัตยกรรมมีความเจริญอย่างสูงสุดบนเกาะภูเก็ต คือ บริเวณย่านเมืองเก่าภูเก็ตซึ่งใกล้เคียงกับท่าเรือขนส่งสินค้า

ยุคสมัยของพระยารัษฎานุประดิษฐ์มหิศรภักดีนั้น การเมืองการปกครองเป็นไปอย่างมีระเบียบแบบแผนบ้านเมืองสงบสุข อีกทั้งเศรษฐกิจที่เจริญเติบโตอย่างเต็มที่ชีวิตของชาวเมืองมีสภาพอยู่ดีกินดี ส่งผลให้มีการพัฒนาในด้านต่างๆ รวมทั้งด้านสถาปัตยกรรม

การติดต่อค้าขายระหว่างเมืองท่าบริเวณคาบสมุทรมลายูโดยเฉพาะย่านเมืองเก่าภูเก็ต เมืองจอร์จทาวน์ เกาะปีนัง และประเทศสิงคโปร์ ส่งผลให้บริเวณเมืองท่าเหล่านี้มีความคึกคักมีสถานะภาพเป็นเมืองศูนย์กลางทางการค้าในช่วงสมัยหนึ่งซึ่งนานพอสมควร สำหรับเกาะภูเก็ตเองความเจริญจากการเป็นเมืองท่าค้าขาย ทำให้มีกลุ่มคนเชื้อชาติต่างๆ หลั่งไหลเข้ามาตั้งถิ่นฐานจำนวนมาก โดยเฉพาะชาวจีนผู้ที่ชอบเสาะแสวงหาความเจริญ รวมทั้งชาวตะวันตกที่เข้ามาเพื่อค้าขายสินค้านานาชนิด ด้วยพื้นที่บริเวณท่าเรือที่มีอาณาบริเวณจำกัดสถาปัตยกรรมจึงถูกสร้างในรูปแบบของตึกแถวเพื่อให้เพียงพอต่อความต้องการในการประกอบอาชีพและความต้องการที่พักอาศัย

ความเจริญของย่านเมืองเก่าภูเก็ตนี้จะเห็นได้จากลายพระราชหัตถเลขาของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อครั้งดำรงตำแหน่งสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชเจ้าฟ้ามหาวชิราวุธสยามมกุฎราชกุมาร เมื่อครั้งตามเสด็จพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวในการเสด็จประพาสหัวเมืองปักษ์ใต้ปี พ.ศ. 2452 เป็นเครื่องยืนยันได้ดี ดังที่ว่า

“..... ตามทางที่เสด็จพระราชดำเนินมา พ่อค้าและราษฎรได้จัดการตกแต่งรับเสด็จอย่างแข็งแรง มีซุ้มประตูเป็นประตูกลมถนนเป็นหลายซุ้ม ซุ้มเหล่านี้ขออย่าให้เข้าใจว่าเป็นประตูที่ทำอย่างป่าๆ มีเป็นแบบลวดลายต่างๆ อยู่ข้างจะประกวดประชันกันมาก ทำอย่างแข็งแรงน่าดูมาก ตามร้านและบ้านเรือนก็ตกแต่งประดับประดาด้วยผ้าสีและธงต่างๆ กับใบไม้สดอย่างงดงามทั้งไปทั้งตลาด ดูเป็นมืงานการอะไรใหญ่หน้าสนุกจริงๆ ตลาดเมืองนี้ผมเห็นว่าไม่แพ้ตลาดหัวเมืองแห่งใดเลย ผมถามๆ ดูตามพวกที่ตามเสด็จมา ดูมีความหมายตรงกันมากกว่า ยกกรุงเทพฯ เสียแล้วยังไม่เห็นเมืองใดสนุกเท่าภูเก็ต แต่ผมต้องขอยกเมืองเชียงใหม่อีกสักเมืองหนึ่ง

ถนนที่ตลาดเมืองนี้มีตึกแถว 2 ชั้น ทั้งสองฟากมีผู้คนคึกคักมาก แต่เห็นจะเป็นจีนเป็นพื้น นายเกี้ยวว่า ขับรถไปตามตลาดรู้สึกเหมือนไปตามบ้านถนนทรงวาดใน

กรุงเทพฯ ซึ่งผมยอมรับว่าคล้ายจริง พันตลาดออกมาแล้วบ้านดี ๆ เรียงติด ๆ กันอยู่นึก
ดูคล้ายทางสระปทุม หรือ ถนนสุริยวงศ์ .....”¹

ดังนั้นทำให้สถาปัตยกรรมในย่านเมืองเก่าภูเก็ตมีความโดดเด่น แต่การศึกษาประวัติศาสตร์
สถาปัตยกรรมภูเก็ตต้องทำความเข้าใจว่า สถาปัตยกรรมย่านเมืองเก่าภูเก็ตนั้น มิใช่สถาปัตยกรรมที่เป็น
รากเหง้าทางสถาปัตยกรรมคนทุกกลุ่มบนเกาะภูเก็ต เป็นเพียงสถาปัตยกรรมของชาวจีนที่ถูกสร้างในช่วงเวลา
หนึ่ง ซึ่งบริบทแวดล้อมได้รับการหล่อหลอมอย่างเต็มที่และสมบูรณ์แบบจากการเติบโตอย่างรวดเร็วของระบบ
เศรษฐกิจ เพราะเป็นบริเวณเมืองที่สำคัญในการแลกเปลี่ยนสินค้าช่วงสมัยหนึ่ง มีลักษณะที่โดดเด่นเป็นพิเศษ
เพราะเป็นสถาปัตยกรรมที่ผสมผสานระหว่างจีนกับตะวันตก ซึ่งนอกเหนือไปจากสถาปัตยกรรมแล้วผู้ที่สืบเชื้อ
สายยังมีความร่วมแรงร่วมใจในการสืบสานรักษามรดกนี้ให้มีอายุที่ยาวนานได้

1. การตั้งถิ่นฐานของชาวจีนบนเกาะภูเก็ต

การเข้ามาตั้งถิ่นฐานของชาวจีนบนเกาะภูเก็ต มีหลักฐานตั้งแต่สมัยประวัติศาสตร์ ไม่ว่าจะเป็นจาก
ภาพเขียนสีผนังถ้ำ หรือเชิงผา บรรพบุรุษชาวจีนบนเกาะภูเก็ตมาพร้อมกับเรือสินค้า การที่ชาวจีนจำนวนมาก
ได้อพยพออกจากประเทศจีนอย่างต่อเนื่องเพื่อตั้งถิ่นฐาน หรือเพื่อทำการค้าขายและหางานทำ เป็นเพราะ
ภายในประเทศจีนมีความเป็นอยู่ที่ลำบากยากแค้น แต่การอพยพในภายหลังเกิดจากความต้องการสำรวจ และ
ขยายเส้นทางการค้า ดังที่ว่า

“.....พระเจ้าชู่ตี้ จักรพรรดิองค์ที่ 3 (ค.ศ. 1403 – 24) ทรงสนพระทัยโลกภายนอก
ประเทศจีน รัชสมัยของพระองค์จึงเป็นสมัยที่มีการเดินเรือมากเป็นพิเศษ เนื่องจากจีน
เป็นประเทศที่มีความสมบูรณ์ในตัวเอง ดังนั้นในประวัติศาสตร์ของจีนโดยทั่วไปจึง
สนใจประเทศอื่นน้อยมาก ยกเว้นรัชสมัยนี้เป็นสมัยหนึ่งในสองสามสมัยที่เป็นกรณี
พิเศษ เป็นการยากที่จะอธิบายถึงความเปลี่ยนแปลงทัศนคติอย่างกระทันหัน แต่น่าจะ
เป็นเพราะว่าชาวจีนปรารถนาที่จะสำรวจการใช้เส้นทางทะเลเพื่อสับเปลี่ยนกับการใช้
เส้นทางทางบกไปยังประเทศตะวันตกโดยเฉพาะอย่างยิ่งเพื่อซื้อสินค้าฟุ่มเฟือย
นอกจากนี้อาจจะเป็นความประสงค์ที่จะแผ่บารมีของจีนไปยังส่วนต่างๆ ของเอเชีย
ด้วย โดยการให้ความคุ้มครองและบังคับให้ยอมรับอำนาจอธิปไตย หรือการเป็นเจ้าของ
เหนือหัวของจีน ฉะนั้นในระหว่างราชวงศ์หมิงตอนต้น จึงมีคณะทูตสัมพันธไมตรีไป
เยือนธิเบต ชาวสยาม เบนกอล คาบสมุทรมลายู และไปจนถึงอ่าวเปอร์เซีย
ภายในระยะ 28 ปี .....”²

¹ ปราณี สกกุลพิพัฒน์, “ภูเก็ต: จังหวัดเล็กเมืองใหญ่ หัวใจของเศรษฐกิจภาคใต้,” *Pakarang* Vol. 2, No. 10: 20 – 24.

² เอน. เจ. ไรอัน, *การสร้างชาติมาเลเซียและสิงคโปร์*, แปลโดย ม.ร.ว. ประกายทอง สิริสุข (กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช,

เมื่อชาวจีนบางส่วนที่เดินทางมายังเกาะภูเก็ตเห็นว่า เกาะแห่งนี้มีทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ เหมาะสมต่อการตั้งถิ่นฐาน และการประกอบอาชีพ จึงหยุดอยู่ที่เกาะภูเก็ต ชาวจีนเมื่อแรกเริ่มตั้งถิ่นฐานบนเกาะภูเก็ต ณ เวลานั้นมิได้ต้องการทรัพยากรอื่นมีค่ามากมาย แต่ต้องการความเป็นอยู่ที่ดีกว่าในประเทศจีนเท่านั้น จากความเป็นอยู่ช่วงแรกที่ลำบาก ต้องเกื้อกูลซึ่งกันและกัน อีกทั้งเทคโนโลยีที่จำกัดส่งผลต่อรูปแบบสถาปัตยกรรม คือ ที่พักอาศัยถูกสร้างจากวัสดุที่หาได้ง่ายจากท้องถิ่น โดยเฉพาะไม้ ลักษณะพิเศษสำหรับที่พักอาศัยของชาวจีน ด้วยวิธีการก่อสร้างที่พื้นและผนังส่วนล่างทำขึ้นจากดินชั้นมากร้อนประมาณ 1 – 2 ฟุต ก่อนจะตีไม้เป็นผนังทั้งสี่ด้าน และใช้ไม้ทำโครงสร้างหลังคา

ต่อมาเมื่อชาวจีนมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นจากการประกอบอาชีพต่างๆ ชาวจีนบางกลุ่มที่ตัดสินใจตั้งถิ่นฐานที่เกาะภูเก็ตต้องการสร้างที่พักอาศัยให้มีความคงทนถาวรมากกว่าเดิม จึงเริ่มก่อสร้างด้วยดินทั้งหลัง ด้วยวิธีการก่อสร้างที่ถูกถ่ายทอดมาครั้งที่ยังอาศัยอยู่ที่ประเทศจีนกล่าวคือ

“..... วัสดุส่วนใหญ่ในการก่อสร้างเป็นดิน หรือดินเผาแทนที่จะใช้ไม้หรือไม้ไผ่เหมือนบ้านเรือนคนไทย ดินที่ชาวจีนใช้ก่อสร้างบ้านเรือนนี้เป็นดินผสมด้วยวัสดุอย่างอื่น เช่น เกลือ น้ำตาลแดง หรือแกลบ ซึ่งวัสดุเหล่านี้มีคุณสมบัติยึดดินให้เหนียว ดินผสมนี้จะอัดแน่นกระทุ้งให้เรียบสนิท เสริมสูงขึ้นจากพื้นดินจนเป็นกำแพงหนาซึ่งเป็นส่วนรับน้ำหนักเครื่องเรือนพื้นชั้นบน หรือหลังคา กำแพงเรือนนี้จะก่อเป็นฝาผนังทั้ง 4 ด้าน เจาะช่องประตูหน้าต่างโดยใช้ไม้แก่นเนื้อแข็งเป็นวงกบประตูหน้าต่าง และบานประตูหน้าต่างตามต้องการ หากเป็นบ้าน 2 ชั้น ก็จะใช้ไม้คาน รอด และปูพื้น หลังคาจะวางซื่อแป และจันทันที่ทำมาจากไม้ที่ขึ้นริมทะเล เช่น แสม หลังคามุงด้วยกระเบื้องราง (ทำจากดินเผา) ซึ่งมีลักษณะครึ่งวงกลมคล้ายกับไม้ไผ่ผ่าซีก

บ้านเรือนทรงแบบนี้จะมีอายุอยู่นานประมาณ 70 – 80 ปี ปัจจุบัน ปี 2541 จะหาได้เพียงบางส่วนในตลาดอำเภอกะทู้ ซึ่งเป็นท้องถิ่นกำเนิดของเมืองภูเก็ตในสมัยก่อน ส่วนในตัวเมืองภูเก็ตหาได้ยากเนื่องจากถูกรื้อถอนออกไปเพราะสภาพเก่าเกินกว่าที่จะคนทนอยู่ได้โดยปราศจากการอนุรักษ์หรือบำรุงรักษาอย่างถูกวิธี .....”³

ต้นกำเนิดการก่อสร้างที่พักอาศัยด้วยดิน เนื่องจากประเทศจีนเป็นเมืองที่มีสภาพภูมิอากาศเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา มีหลายฤดูทั้งหนาว และร้อน หลักการของการก่อสร้างที่พักอาศัยด้วยดินนั้น เมื่ออากาศภายนอกหนาวภายในจะอบอุ่น เมื่ออากาศภายนอกร้อนภายในจะรู้สึกถึงความเย็นสบาย อีกทั้งยังมีคุณสมบัติดังที่ว่า

“..... บ้านที่สร้างด้วยดินนั้นทั้งอบอุ่นและเย็นสบาย คนเขตหนาวที่อยู่บ้านแบบนี้ไม่ต้องพึ่งเครื่องทำความร้อน และคนเขตร้อนไม่ต้องติดเครื่องปรับอากาศ มันดีได้อย่างนี้เพราะดินเป็นฉนวนชั้นเลิศ ช่วยทำให้อุณหภูมิของบ้านเปลี่ยนไปช้าๆ ความร้อนไม่ว่า

³ กระทรวงมหาดไทย, กระทรวงศึกษาธิการ, กรมศิลปากร, “วัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์ และภูมิปัญญา จังหวัดภูเก็ต,” 2544, หน้า 145.

จะจากไฟหรือจากแสงแดด จะถูกดูดซึมเข้าไปในเนื้อดิน แล้วแผ่กลับออกมาระหว่างคืนที่หนาวเย็นแถมบ้านทำด้วยดินยังเก็บเสียงได้ดีอีกด้วย .....”⁴

ในปี พ.ศ. 2352 สมัยรัชกาลที่ 2 ภายหลังแพ่งสงครามแก่กองทัพทหารประเทศพม่า เกาะภูเกิดมีสภาพเป็นเมืองที่ถูกทิ้งร้าง จนถึงปี พ.ศ. 2370 รัชกาลที่ 3 ทรงชักชวนชาวเมืองกลางที่เคยอพยพออกไปให้กลับเข้ามาตั้งถิ่นฐานใหม่ และทรงชักชวนชาวจีน ดังนั้นจึงมีชาวจีนเข้ามาตั้งถิ่นฐานบนเกาะภูเกิดจนเกิดเป็นชุมชนชาวจีน โดยชาวจีนกลุ่มแรกตั้งถิ่นฐานบริเวณเมืองกะทู้

ภาพที่ 35 ที่พักอาศัยของชาวจีนที่กะทู้

สมัยต่อมาเมื่อมีการค้นพบแหล่งแร่ดีบุกบริเวณใกล้กับเมืองเก่าภูเกิดจึงเกิดการตั้งถิ่นฐานของชาวจีนกลุ่มใหม่บริเวณเมืองเก่าภูเกิด บริเวณเมืองเก่าภูเกิดมีการพัฒนาอย่างรวดเร็ว และมีความเจริญกว่าเมืองอื่นๆ บนเกาะภูเกิด ผลจากความเจริญส่งผลไปถึงการเปลี่ยนแปลงรูปแบบสถาปัตยกรรม กล่าวคือชาวจีนในเมืองเก่าภูเกิดเริ่มมีการก่อสร้างสถาปัตยกรรมที่ผสมผสานรูปแบบสถาปัตยกรรมตะวันตก โดยใช้สถาปัตยกรรมที่สร้างในเมืองจอร์จทาวน์ เกาะปีนังเป็นสถาปัตยกรรมต้นแบบ รวมทั้งใช้ช่างก่อสร้างบางส่วนจากปีนังด้วย

สาเหตุที่มีการนำช่างก่อสร้างมาจากปีนังเพราะเจ้าของตึกแถวในเมืองเก่าภูเกิดต้องการแสดงให้เห็นกลุ่มคนในชุมชน หรือเมืองใกล้เคียงรู้ว่า ชาวเมืองย่านเมืองเก่านี้มีความร่ำรวย และทันสมัยกว่าที่อื่นๆ เพราะ

⁴ นิรมล มุนจินดา, “บันดินเป็นบ้าน กลับลูความรู้อีกที่ฝังไว้ในถิ่นของเรา,” สารคดี 18, ฉบับที่ 208: 71.

ช่างก่อสร้างจากเกาะปีนัง ถือว่าเป็นช่างฝีมือที่มีความชำนาญในการก่อสร้างสถาปัตยกรรมที่ผสมผสานรูปแบบตะวันตก เนื่องจากเกาะปีนังเป็นเมืองขึ้นของประเทศอังกฤษ นอกจากนั้นสาเหตุที่เมืองเก่าภูเก็ตมีสถาปัตยกรรมที่ก่อสร้างรูปแบบเดียวกับปีนัง มีใช้รูปแบบเดียวกับเมืองหลวง เนื่องจากอุปสรรคในการคมนาคมกล่าวคือ

“..... การเดินทางเมื่อประมาณ 150 ปีมาแล้วนั้น จะต้องขี่ช้างหรือนั่งเรือจากตะกั่วป่าเลยไปยังเขาพนมคีรีรัฐ แล้วลงเรือล่องมาตามลำน้ำพนมคีรีออกสู่บ้านพุนพิน แม่น้ำตาปี ออกสู่บ้านดอน ลงเรือใหญ่แล่นเลียบบึงตะวันออกของจังหวัดสุราษฎร์ธานี ผ่านจังหวัดชุมพร ประจวบคีรีขันธ์ หัวหิน ชะอำ สมุทรสงคราม สมุทรสาคร และปากน้ำเจ้าพระยา แล้วจึงถึงกรุงเทพมหานคร การเดินทางระหว่างภูเก็ต – กรุงเทพฯ เป็นอยู่เช่นนี้เนิ่นนาน

จนกระทั่งในสมัยรัชกาลที่ 5 เมื่อกิจการรถไฟหลวงได้ถือกำเนิดขึ้นและการรถไฟได้ขยายเส้นทางมาจนถึง จังหวัดตรัง เส้นทางที่ติดต่อกับกรุงเทพฯ ของคนภูเก็ตก็เปลี่ยนเส้นทางมาเป็นเส้นทางเรือ คือนั่งเรือจากภูเก็ตไปขึ้นท่าเรือที่กันตัง แล้วนั่งรถไฟจากกันตังไปกรุงเทพฯ อีกทอดหนึ่งนับว่าสะดวกขึ้นหลายเท่าตัว แต่ก็ยังต้องเสียเวลามากนั่นเอง กล่าวคือต้องเสียเวลานั่งเรือยนต์เล็ก แล่นเลียบบึงกระบี่กว่าจะไปถึงกันตังต้องเสียเวลาไปหนึ่งวันกับหนึ่งคืน แล้วต้องรอรถไฟเที่ยวที่แวะกันตังอีกประมาณ 2 หรือ 3 วัน รวมเวลาที่ต้องเสียไปในการเดินทางลักษณะนี้ประมาณ 3 – 4 วัน บางครั้งก็เป็นสัปดาห์

ซึ่งเมื่อเปรียบเทียบกับ การติดต่อระหว่างภูเก็ตกับเกาะปีนังโดยทางเรือกลไฟออกจากภูเก็ตเลียบบึงทะเลตะวันตกไปถึงเกาะปีนังจะเสียเวลาเพียง 24 ชั่วโมงเท่านั้น เหตุนี้ที่นักธุรกิจ นายเหมือง และนักท่องเที่ยวชาวภูเก็ตจึงสมัครใจเดินทางไปปีนังมากกว่าจะไปกรุงเทพฯ ซึ่งเป็นเมืองหลวง หรือแม้แต่การส่งบุตรหลานเข้ารับการศึกษาศึกษาของผู้มีฐานะในภูเก็ตก็มักจะส่งไปเรียนที่ปีนัง .....”⁵

อีกทั้ง

“..... เกาะปีนังในยุคหนึ่งมีความเจริญในหลายสิ่งหลายอย่างเทียบเท่ากรุงเทพฯ แล้ว เช่น ถนนหนทาง การศึกษา การสาธารณสุข การสื่อสาร การรักษาความปลอดภัยแก่ชีวิตและทรัพย์สินของประชาชน เพราะปีนังได้รับการพัฒนาการแผนใหม่จากอังกฤษ และมีเรือกลไฟทั้งใหญ่่น้อยเข้ามาจอดเป็นประจำ มีการค้าขายระบบปลอดภาษี มีสถาปัตยกรรมใหม่ๆ เกิดขึ้นมากมาย เพราะเป็นเมืองท่าขนาดย่อมแห่งหนึ่งของอังกฤษรองๆ จากเกาะสิงคโปร์ .....”⁶

⁵ กระทรวงมหาดไทย, กระทรวงศึกษาธิการ, กรมศิลปากร, “วัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์ และภูมิปัญญา จังหวัดภูเก็ต,” 2544, หน้า 146.

⁶ กระทรวงมหาดไทย, กระทรวงศึกษาธิการ, กรมศิลปากร, “วัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์ และภูมิปัญญา จังหวัดภูเก็ต,” 2544, หน้า 146.

ตึกแถวที่ถูกสร้างในย่านเมืองเก่าภูเก็ต ซึ่งมีการผสมผสานรูปแบบสถาปัตยกรรมตะวันตกนั้น มีความแตกต่างจากสถาปัตยกรรมอื่นๆ บนเกาะภูเก็ต มีผู้อธิบายความแตกต่างดังที่ว่า

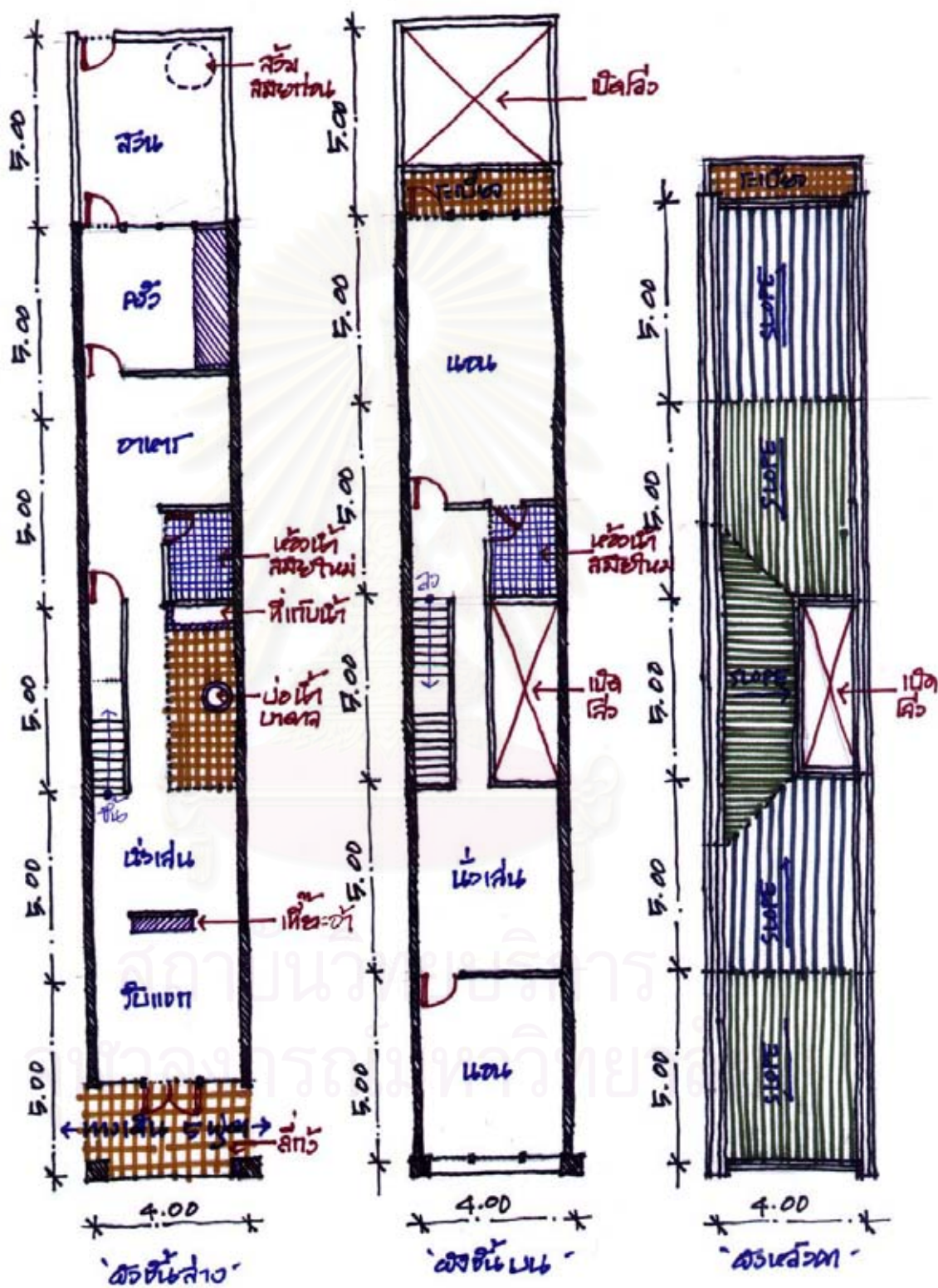
“..... อาคารที่ก่อสร้างในเมืองเก่าภูเก็ตมีความแตกต่างจากอาคารพื้นเมืองอย่างชัดเจน กล่าวคือเป็นอาคารก่ออิฐถือปูน ผนังหนา มีเสาคานขนาดใหญ่ ส่วนใหญ่สูงสองชั้น ลวดลายมีการผสมผสานระหว่างศิลปะสถาปัตยกรรมของจีนและยุโรป อาคารส่วนใหญ่เป็นตึกแถวและคฤหาสน์ .....”⁷

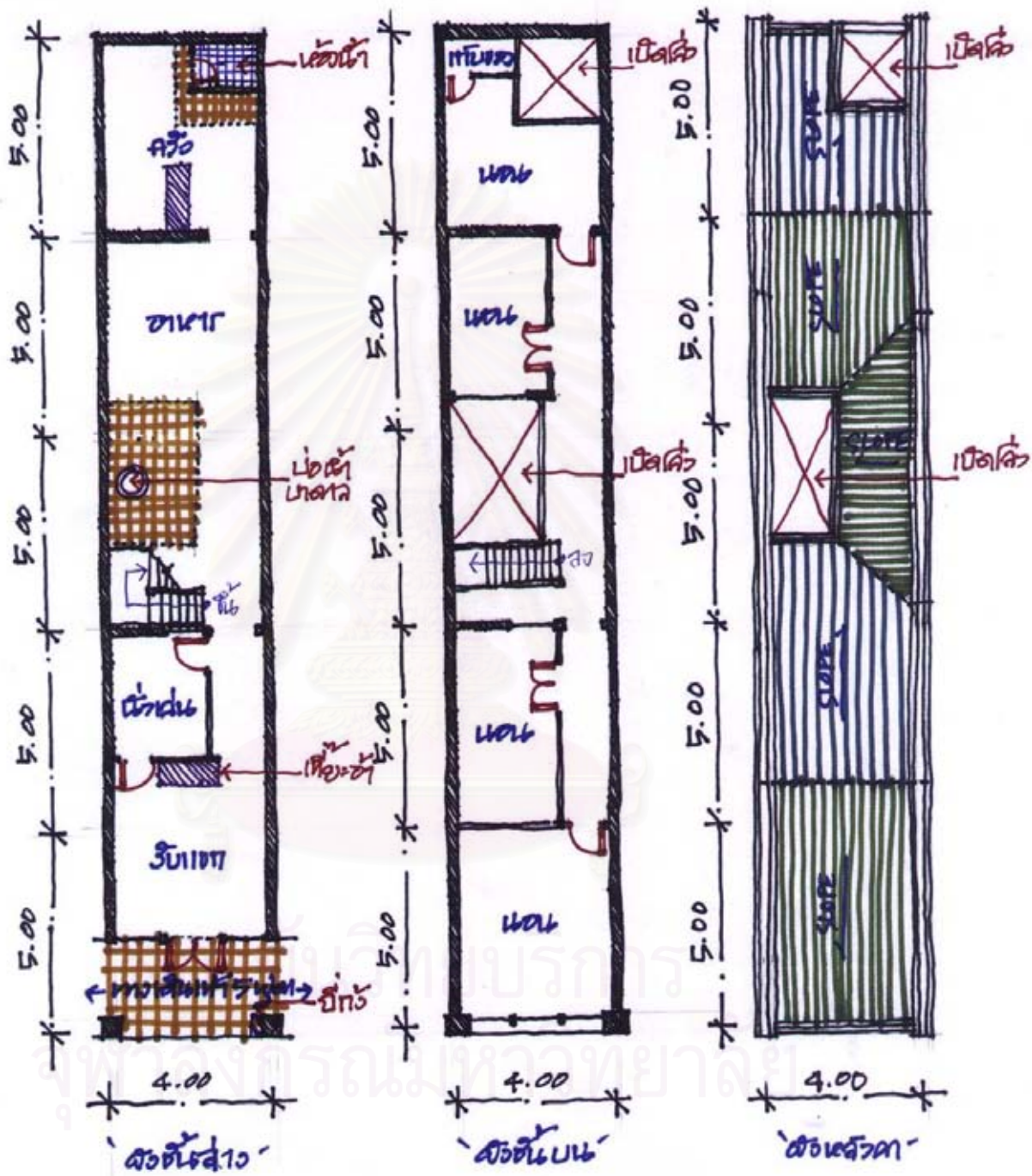
ภาพที่ 36 ตึกแถวในย่านเมืองเก่าภูเก็ต 3 แบบ
(จากซ้ายไปขวา แบบจีน แบบจีนผสมตะวันตก แบบสมัยใหม่)

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

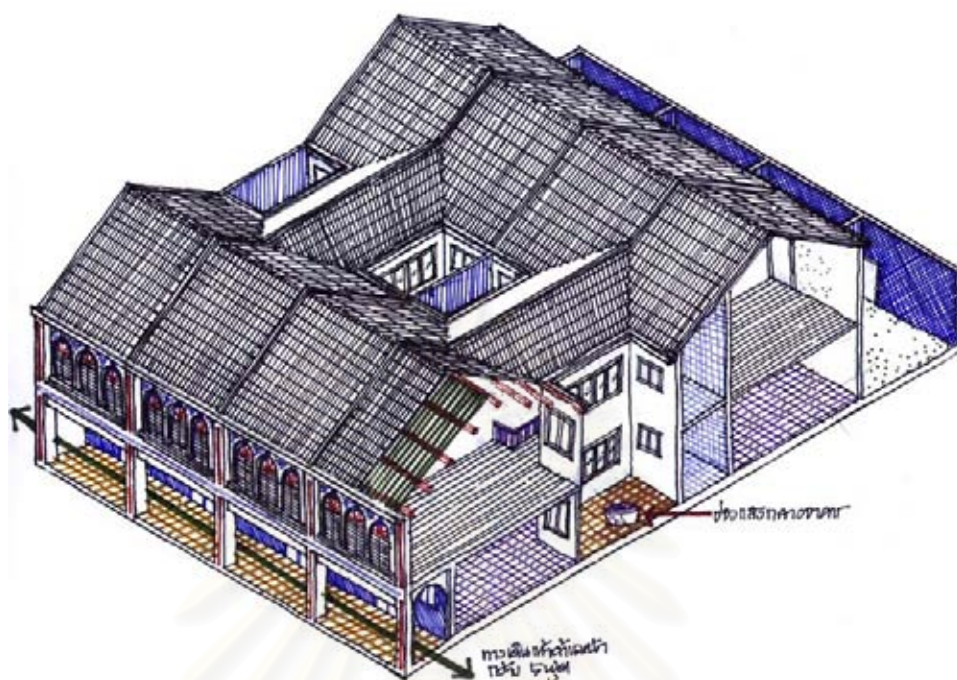
⁷ เทศบาลเมืองภูเก็ต, “เอกสารเผยแพร่ทางวิชาการ งานย้อนอดีตเมืองภูเก็ตครั้งที่ 5,” 20 – 22 ธันวาคม 2545.

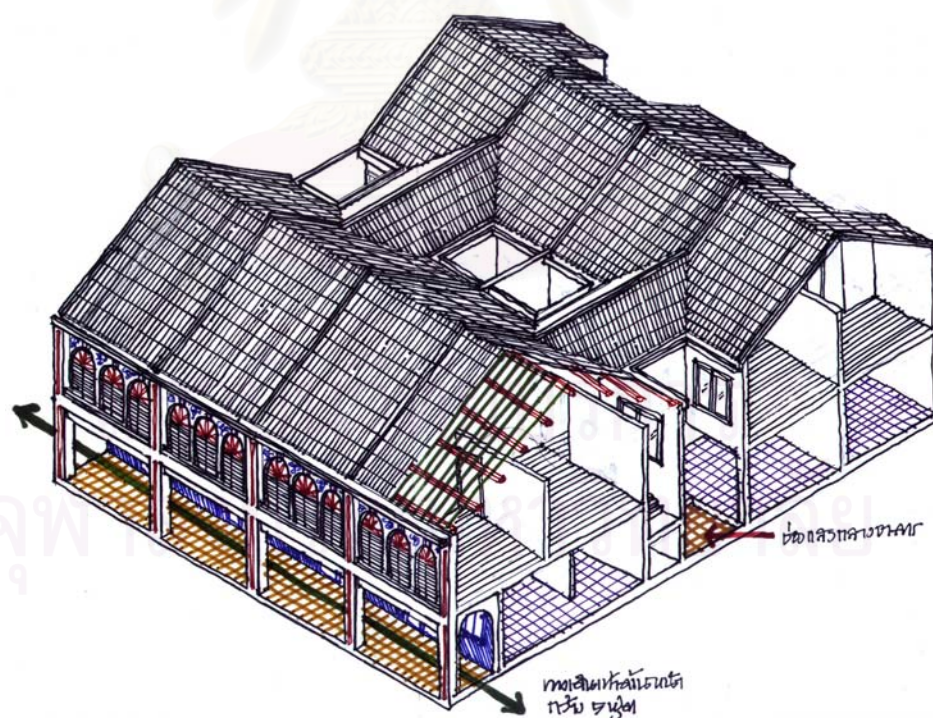
ภาพที่ 37 ผังตึกแถวในย่านเมืองเก่าภูเก็ต

ภาพที่ 38 ผังตึกแถวในเมืองจอร์จทาวน์

ภาพที่ 39 ภาพ Isometric ตึกแถวในย่านเมืองเก่าภูเก็ต

ภาพที่ 40 ภาพ Isometric ตึกแถวในเมืองจอร์จทาวน์

ภาพที่ 41 ลวดลายชั้นบนของตึกแถวแบบจีน ในย่านเมืองเก่าภูเก็ต

ภาพที่ 42 ลวดลายชั้นบนของตึกแถวแบบจีนผสมตะวันตก ในย่านเมืองเก่าภูเก็ต

อย่างไรก็ตามในภายหลังความสัมพันธ์ระหว่างภูเก็ตกับปีนัง รวมถึงเมืองอื่นๆ ค่อยๆ ลดน้อยลงเรื่อยๆ ตามพัฒนาการของการคมนาคมขนส่งกล่าวคือ เมื่อเริ่มเปิดเส้นทางการบินระหว่างภูเก็ต – กรุงเทพมหานครของบริษัทเดินอากาศไทยในปี พ.ศ. 2490 ทำให้ความนิยมในการเดินทางด้วยเครื่องบินไปยังกรุงเทพมหานคร มีมากกว่าความนิยมในการเดินทางด้วยเรือไปปีนัง อีกทั้งในปี พ.ศ. 2508 เมื่อมีการสร้างสะพานสารสินข้ามบริเวณช่องแคบปากพระก็ส่งผลต่อทิศทางของความสัมพันธ์ดังกล่าวเช่นกัน

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

2. ถนนในย่านเมืองเก่าภูเก็ต

สมัยอดีตเทคโนโลยีถูกจำกัดในเรื่องขีดความสามารถ ถนน คือ สิ่งที่ช่วยให้การติดต่อสื่อสารสะดวก รวดเร็วขึ้น ก่อนที่จะมีการสร้างถนนสายต่างๆ ในบริเวณย่านเมืองเก่าภูเก็ต พื้นที่ส่วนใหญ่บริเวณนี้จะเป็นสวน เช่น สวนมะพร้าว เป็นต้น ความเจริญมีลำดับเริ่มต้นจากท่าเรือ ทำให้เกิดถนนกลาง และเมื่อชุมชนขยายตัวเป็นเมืองขนาดใหญ่ขึ้นการสร้างถนนสายต่างๆ จึงเกิดตามมาเป็นลำดับ บริเวณย่านเมืองเก่านี้มีถนนที่สำคัญหลายสายตามลำดับเวลาที่ถูกสร้าง ได้แก่ ถนนกลาง ถนนกระบี่ ถนนพังงา ถนนตีบุก ถนนเยาวราช ถนนรัชฎา ถนนระนอง ถนนภูเก็ต ถนนสตูล และมีถนนสายอื่นๆ ที่สร้างภายหลังรายล้อมอยู่บริเวณรอบเมืองเก่าซึ่งถือเสมือนว่าเป็นบริเวณเมืองด้วยเช่นกัน จากคำบอกเล่าบางส่วนบุคคลสำคัญทางประวัติศาสตร์ภูเก็ตที่อธิบายถึงถนนสายต่างๆ บริเวณย่านเมืองเก่าภูเก็ต เมื่อครั้งอดีตอย่างน่าสนใจว่า

“..... บริเวณเมืองเก่านี้ถือได้ว่าเป็นชุมชนของชาวจีน มีแต่ชาวจีนอยู่ตั้งแต่เริ่มจำความได้ รวมทั้งจากคำบอกเล่าของบรรพบุรุษรุ่น ปู่ ย่า ตา ยาย เพราะความเป็นชุมชนจีนนี้เองทำให้ชื่อของถนนกลายเป็นชื่อภาษาจีนไปด้วย คนอื่นๆ ที่มีได้อาศัยอยู่ที่ย่านเมืองเก่า แต่เข้ามาติดต่อปฏิสัมพันธ์กันที่นี้ก็เรียกชื่อถนนเป็นคำจีนเช่นกัน คำจีนนี้ตั้งขึ้นเพื่อเรียกสถานที่ตามกิจกรรมที่เกิดขึ้น เมื่อมีการเรียกกันในกลุ่มชาวจีนอย่างแพร่หลายจึงเป็นที่เข้าใจและเป็นที่ยอมรับทั่วไปในวงกว้าง

ต่อมาภายหลังจากเหตุการณ์การเปลี่ยนแปลงการปกครองปี พ.ศ. 2475 ผู้นำคณะรัฐบาลมีความประสงค์ที่จะให้ถนนชื่อจีนสายต่างๆ เปลี่ยนมาใช้คำไทยเพื่อสร้างความเป็นเอกลักษณ์ของชาติ เป็นเหตุผลที่ทำให้ถนนสายต่างๆ บริเวณย่านเมืองเก่าถือฤกษ์เปลี่ยนเป็นชื่อไทยเสียทั้งหมด การตั้งชื่อถนนเป็นคำไทย จะจับคู่เอาจากช่วงเวลาที่เกิดเหตุการณ์สำคัญทางประวัติศาสตร์ และลำดับการสร้างถนนสายนั้นๆ .....”⁸

และชุมชนชาวจีนที่ว่านี้ชาวจีนในเมืองเก่าภูเก็ตเล่าให้ฟังว่า

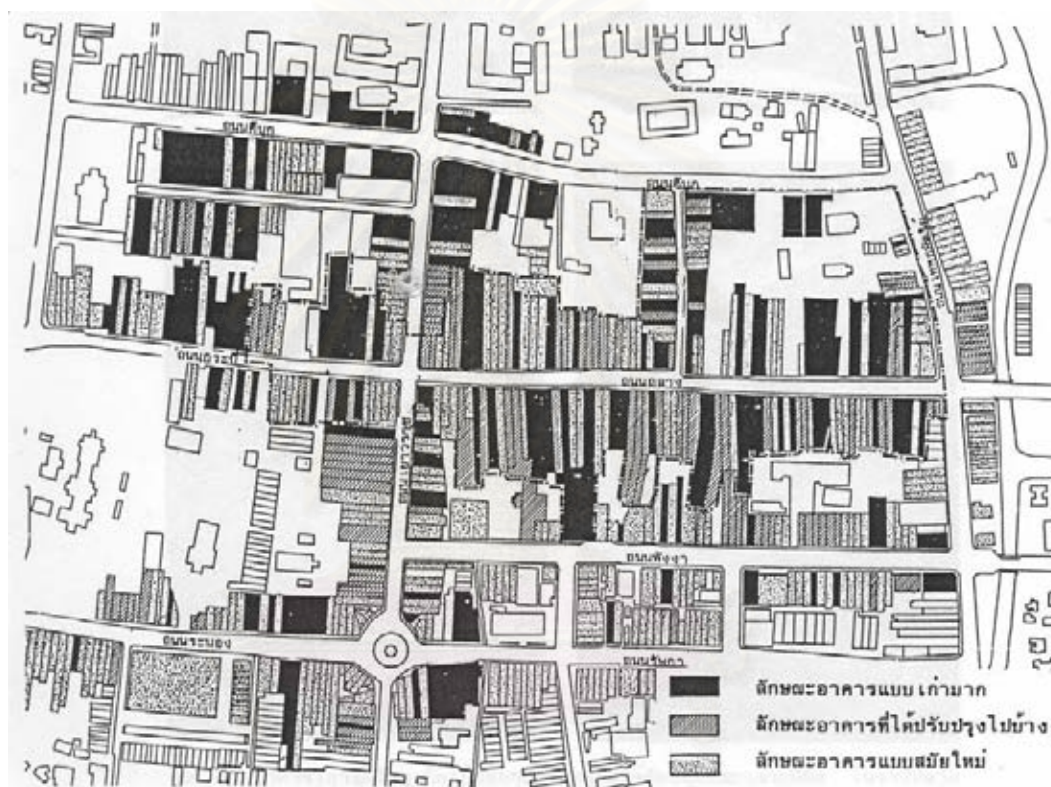
“..... ชาวจีนในภูเก็ตมีหลายเชื้อสายอาศัยรวมกันอย่างกระจัดกระจาย แต่เกือบทั้งหมดที่อาศัยอยู่ในย่านเมืองเก่าภูเก็ตเป็นชาวจีนฮกเกี้ยน .....”⁹

⁸ สัมภาษณ์ นายประสิทธิ์ ชินการณ, บุคคลสำคัญทางวัฒนธรรมภูเก็ต, 16 ตุลาคม 2547.

⁹ สัมภาษณ์ นายอยู่ล้อม สายสาครเรศ (ต้น อยู่ล้อม) อายุ 82 ปี, อดีตช่างเงินในภูเก็ต, 4 สิงหาคม 2546.

การตั้งถิ่นฐานบริเวณท่าเรือแห่งต่างๆ นั้น ชาวจีนที่อาศัยอยู่บริเวณย่านเมืองเก่าภูเก็ตเล่าว่า

“..... พ่อกับแม่มาอยู่ที่ภูเก็ต ลงเรือมาจากเมืองจีน ตอนเด็กๆ แม่เล่าให้ฟังว่า เส้นทางที่เรือจะพามายังภูเก็ตนั่น ผ่านเกาะสิงคโปร์ และเข้ามาที่ประเทศไทย มาขึ้นฝั่งที่ภูเก็ตนี่ ท่าเรือที่จะขึ้นนั้นไม่ได้เจาะจงว่าจะต้องเป็นท่าเรือไหน แต่ถึงฝั่งเมื่อไหร่ก็จะเลือกจอดเทียบเอาท่าที่ใกล้ที่สุด จากนั้นก็เลือกเอาทำเลที่จะอยู่กันเอง เรือบางลำก็จะแล่นต่อไปยังเมืองอย่างกรุงเทพฯ.....”¹⁰

ภาพที่ 43 แสดงแผนที่ย่านเมืองเก่าภูเก็ต¹¹

ถนนสายที่ 1 บริเวณย่านเมืองเก่าภูเก็ต คือ ถนนกลาง เป็นถนนที่เกิดจากการค้าขาย และกิจกรรมที่เป็นผลอันเนื่องมาจากการค้าขาย เช่น ร้านอาหาร หรือร้านซ่อมแซมเสื้อผ้า เป็นต้น วิถีชีวิตของชาวเมืองภายในถนนกลางมีความคึกคัก และมีความเจริญมากกว่าชุมชนอื่นๆ บนเกาะภูเก็ต บริเวณถนนกลางมีพื้นที่ที่

¹⁰ สัมภาษณ์ นายหัน แซ่ลิ้ม อายุ 77 ปี, อดีตช่างจีนในภูเก็ต, 4 สิงหาคม 2546.

¹¹ อันส์ เดทเลฟ คัมมัยเยอร์ และพรใจ ศิริรัตน์, “โครงการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมและพัฒนาเมืองภูเก็ต,” รายงานการวิจัยเอกสารหมายเลข

เป็นตลาดค้าขายขนาดใหญ่ ดังนั้นชาวจีนฮกเกี้ยนจึงเรียกถนนกลางตามภาษาจีนฮกเกี้ยนว่า ตัวโพห์ล่อ สำหรับกิจการค้าขายของร้านต่างๆ บนถนนกลางนั้น เป็นดังที่ว่า

“..... แต่ละตึกแถวจะมีการค้าขาย ร้านค้าในเมืองส่วนมากที่ขายของชาจะเป็นร้านของชาวจีน และร้านที่ขายผ้าจะเป็นของแขกมุสลิม ผ้าที่ว่านี้เป็นผ้าถุง ผ้าโสร่ง ผ้าลูกไม้ ทั้งหมดจะเอามาจากที่ปีนัง .....”¹²

ภาพที่ 44 ถนนกลาง ประมาณปี พ.ศ. 2472¹³

เมื่อการค้าขายเจริญมากขึ้นมีสินค้ามากเกินกว่าพื้นที่บริเวณตลาดใหญ่จะรองรับได้เพียงพอ จึงมีการสร้างถนนสายใหม่เพิ่มขึ้นมาอีกเป็นถนนสายที่ 2 คือ ถนนกระบี่ สองข้างของถนนกระบี่เป็นตลาดขนาดย่อมที่กระจายออกมาจากตลาดใหญ่ที่อยู่บริเวณถนนกลาง ความเข้าใจโดยทั่วไปเมื่อเกิดถนน 2 สายต่อกันและยังมีกิจกรรมที่เป็นตลาดเหมือนกันจำเป็นจะต้องเรียกชื่อแยกแยะให้แตกต่างเพื่ออำนวยความสะดวก ตลาดใหญ่กลายเป็นหัวตลาดเพราะติดกับท่าเทียบเรือเพื่อนำสินค้าขึ้น จากเหตุผลประการนี้ถนนกระบี่ที่สร้างภายหลังอีกทั้งมีระยะทางที่ไกลกว่าท่าเทียบเรือกลายเป็นถนนท้ายตลาด หรือเรียกตามภาษาจีนฮกเกี้ยนว่า เสี่ยวโป๊ย ไป เสี่ยวโป๊ยนี้อีกนัยยะหนึ่งหมายความว่าสุดท้าย หรือสุดท้าย ซึ่งแต่เดิมเป็นถนนสำหรับเกวียนม้าลากสินค้าที่หน้าศาลแม่ย่านางจะไปต่ออีกมิได้ ถ้าหากใครมีความประสงค์ที่จะเดินทางต่อไปยังที่อื่นๆ บนเกาะภูเก็ต เช่น เมืองกะทู้ หรือเมืองถลาง เป็นต้น จะต้องลงเรือต่อไปอีกจนถึงที่หมายนั้นๆ

¹² สัมภาษณ์ นายอยู่ยิ้ม สายสาครเรศ (ต้น อยู่ยิ้ม) อายุ 82 ปี, อดีตช่างจีนในภูเก็ต, 4 สิงหาคม 2546.

¹³ กรมศิลปากร, “ถลาง ภูเก็ต และชายฝั่งทะเลอันดามัน: โบราณคดี ประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์ และเศรษฐกิจ,” หน้า 110.

ภาพที่ 45 ถนนกระบี่ ประมาณปี พ.ศ. 2472 ¹⁴

เมื่อเศรษฐกิจบริเวณนี้เจริญขึ้นอย่างมาก สภาพคลองทางการเงินสูง เพื่อความปลอดภัยในการเก็บรักษาเงินของชาวเมืองรวมไปถึงประโยชน์อื่นๆ อันจะเกิดแก่ย่านเมืองเก่าภูเก็ต จึงมีการจัดตั้งธนาคารขึ้นที่บริเวณใกล้กับท่าเรือธนาคารแห่งแรกคือธนาคารสแตนดาร์ดชาร์เตอร์

ภายหลังยังมีการจัดตั้งธนาคารอื่นๆ ตามมาอีก พื้นที่ที่เหมาะสมจะสร้างถนนสายใหม่สายที่ 3 เพื่อเป็นที่ตั้งธนาคารเป็นที่ตอนเลียบคลอง คือ ถนนพังงา เข้าใจทั่วกันระหว่างชาวเมืองว่าถนนพังงาเป็นถนนสายธนาคาร หรือ หินหันหล่อ ในภาษาจีนฮกเกี้ยนนั่นเอง

ภาพที่ 46 ถนนพังงา ประมาณปี พ.ศ. 2472 ¹⁵

¹⁴ กรมศิลปากร, "กลาง ภูเก็ต และชายฝั่งทะเลอันดามัน: โบราณคดี ประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์ และเศรษฐกิจ," หน้า 110.

¹⁵ ศูนย์วัฒนธรรมภูเก็ต.

ถนนสายที่ 4 บริเวณย่านเมืองเก่านี้สร้างในสมัยที่พระยารัษฎานุประดิษฐ์มหิศรภักดีเป็นข้าหลวงเทศาภิบาลมณฑลภูเก็ต เป็นช่วงที่เริ่มมีการวางระบบผังเมืองอย่างเป็นระบบมีแบบแผน ดึกแถวหรือที่พักอาศัยส่วนใหญ่ที่สร้างบนถนนตึกนี้จะเป็นสถาปัตยกรรมที่มีความงดงามอย่างมาก เพราะสร้างด้วยรายได้จากค้าขายแร่ดีบุก ถนนแห่งนี้จึงเป็นถนนสายที่พักอาศัยของผู้ที่มีฐานะเทียบเท่าเศรษฐีในเมืองภูเก็ตตั้งที่ว่า

“..... คนภูเก็ตเรียกถนนสายนี้ว่า “ถนนคนมีเงิน” หรือเรียกว่า

“ซินหล่อ” ซึ่งแปลว่าถนนตัดใหม่เพราะเป็นถนนสายสุดท้ายที่ตัดขึ้นในสมัยพระยารัษฎานุประดิษฐ์ (คอซิมบี๊) ก่อนที่ท่านจะเสียชีวิต เมื่อตัดเสร็จใหม่ๆ เป็นถนนที่กว้างขวางและมีทิวมะพร้าวเรียงรายไปตลอดสองข้างทาง เนื่องจากตัวถนนตัดผ่านเข้าไปในพื้นที่สวนมะพร้าวนั่นเอง

ความเด่นของกลุ่มอาคารตึกแถวริมถนนสายนี้คือมีหน้าตาเหมือนกันเป็นกลุ่มๆ เพราะนายเหมืองแต่ละท่านมีลูกเมียหลายคน จึงมักปลูกตึกหลายหลังต่อกันไป โดยมักออกแบบตกแต่งด้านหน้ากลุ่มอาคารของตนให้เหมือนกัน นอกจากนี้ยังเน้นความเป็นส่วนตัวทุกบ้านนิยมทำรั้วลูกกรงโปร่งตากันทางเดินเท้าที่อยู่ด้านหน้าอย่างเป็นสัดส่วน และยังพบอาคารที่ใช้ลูกกรงเป็นราวระเบียงตามด้านหน้าของชั้นต่างๆ มากกว่าถนนอื่น.....”¹⁶

ภาพที่ 47 ถนนตึกบุกตัดกับถนนเยาวราช ประมาณปี พ.ศ. 2472¹⁷

ถนนสายที่ 5 และสายที่ 6 ที่สร้างขึ้น คือ ถนนเยาวราช และถนนรัชฎาตามลำดับ สถาปัตยกรรมส่วนใหญ่บนถนนสองสายนี้คือที่พักอาศัย จึงถูกเรียกรวมกันว่าถนนสายที่พักอาศัยนอกเมือง หรือ เอ่าเก ในภาษาจีนฮกเกี้ยน

¹⁶ กุศล เอี่ยมอรุณ, “ย้ายไปบนถนนคนมีเงิน: ถนนตึกบุก,” ใน ภูเก็ต. สุตารา สุจฉายา, บรรณาธิการ (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สารคดี, 2543), หน้า 74.

¹⁷ ศูนย์วัฒนธรรมภูเก็ต.

ภาพที่ 48 ถนนเยาวราช ปี พ.ศ. 2546

นอกจากถนนสายหลักที่สำคัญเสมือนเป็นหัวใจ และเส้นเลือดที่หล่อเลี้ยงย่านเมืองเก่าแห่งนี้แล้วนั้น บริเวณถนนกลางซึ่งเป็นถนนสายสำคัญ มีตรอกเล็กๆ เชื่อมกับถนนเยาวราช คือ ซอยรมณีย์ วิถีชีวิตภายใน ซอยรมณีย์นี้ ผู้อำนวยการศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดภูเก็ต เขียนบทความจากการสัมภาษณ์ชาวจีนฮกเกี้ยนที่เป็น คนรู้จักในเมืองเก่าภูเก็ต ดังที่ว่า

“..... คุณครูนะหุซ รักแตงาม เพื่อนบ้านอาวุโสผู้ลวงลับ เคยเล่าให้ฟังเสมอว่า ตอนเช้า และตอนเย็นคนในเมืองเต็มไปหมด และที่น่าแปลกก็คือมีแต่ผู้ชายทั้งสิ้น ชายฉกรรจ์เหล่านี้ถือจักรยานผ่านตลาดเพื่อเดินทางไปทำงานในเมืองต่างๆ ลูกสาวชาวภูเก็ตจึงมีประเพณี “เก็บตัว” ไม่ให้ใครเห็น หรือใช้แม่แต่สายตา “โลมเลีย”

ลูกสาวถ้าแก่ “แม่สุพร มโนสุนทร หรือเหลียนเส้” เล่าให้ฟังว่าลูกสาวจะอยู่หลังม่าน หรือถ้าจะช่วยพ่อเฝ้าร้านเวลาที่พ่อไปห้องน้ำก็จะแอบดูในช่องเหนือเพดานชั้นหนึ่ง (ไปบ้านเก่าลองเงยหน้ามองจะเห็นช่องแอบดูนี้มีลักษณะกว้างยาวประมาณ 1 x 1 เมตร ตีระแกรงถี่คล้ายบานหน้าต่าง) สาวๆ ชาวภูเก็ตจะเป็นคนรักนวลสงวนตัวอย่างยิ่งด้วยต้องมีผู้ใหญ่คอยตามไปทุกหนทุกแห่งทำนอง “แซมเปอโรน” ของฝรั่ง โอกาสเดียวที่จะได้พบหน้าสาวจีนคือ จับห่อแหม หรือ 15 คำเดือน 3 เท่านั้น.....”¹⁸

ภาพที่ 49 ตึกแถวในชอยรมณีย์¹⁹

ตึกแถวในชอยรมณีย์ มีประวัติความเป็นมาที่น่าสนใจ และมีองค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมที่น่าศึกษา แต่น่าเสียดายที่ไม่มีเอกสารสนับสนุนเพื่อทำการบูรณะให้ตึกแถวกลับฟื้นฟู และมีชีวิตอีกครั้งเพื่อเป็นมรดกของคนรุ่นลูกหลานให้ได้สำนึกถึงร่องรอยแห่งวิถีชีวิตของบรรพบุรุษ

ถนนสายต่างๆ ถูกพัฒนาโดยการวางรากฐานระบบผังเมืองแบบอย่างป็นิ่งเพราะเจ้าเมืองผู้มีวิสัยทัศน์ที่กว้างไกลได้รับการศึกษามาจากป็นิ่ง ในส่วนของการเปรียบเทียบทางด้านผังเมือง จำเป็นต้องให้ผู้ที่มีความเชี่ยวชาญศึกษาต่อไปว่าเป็นไปในลักษณะใด การวางผังเมืองนี้เองทำให้เกิด มีระบบผังเมืองที่เป็นระเบียบ วิทยานิพนธ์เรื่อง “ภูเก็ต – การศึกษาในด้านอนุรักษ์สถาปัตยกรรมโดยการผังเมือง” อธิบายว่า

“..... ระบบถนนเป็นแบบตารางขนาดเล็กบล็อกละประมาณ 200 – 150 เมตร ซึ่งเป็นบล็อกขนาดเล็กมากสำหรับการจราจรด้วยยานพาหนะ และสามารถติดต่อถึงกัน โดยการเดินเท้าได้สะดวกภายในระยะเวลาอันไม่นานนัก เนื่องจากระบบถนนที่เป็นตารางขนาดเล็ก จึงทำให้ภูมิทัศน์ชุมชน ณ ที่นี้ เป็น “ย่าน” มากกว่าเป็น “ช่องทาง” ประกอบกับความเชื่อมต่อของอาคารที่มีลักษณะคล้ายคลึงกัน กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกัน และระยะทางที่สั้นอย่างมีโครงข่าย.....”²⁰

¹⁹ “ชมย่านการค้าเก่าแก่ และบ้านคหบดีบนถนนกลาง กระบี่” ใน ภูเก็ต. สุตารา สุจฉายา, บก. (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สารคดี, 2543), หน้า 70.

²⁰ จุษฎิ ทายตะกู, “ภูเก็ต – การศึกษาในด้านอนุรักษ์สถาปัตยกรรมโดยการผังเมือง,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารบัณฑิต แผนกวิชาผังเมือง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2522), หน้า 123.

3. ตึกแถวในย่านเมืองเก่าภูเก็ต

การดำเนินชีวิตในย่านเมืองเก่าภูเก็ตมีผลต่อทางสถาปัตยกรรมอย่างมาก กล่าวคือกลุ่มชาวจีนที่ทำการค้าขายบริเวณย่านเมืองเก่าภูเก็ตนี้ ต้องการความสะดวกรวดเร็วในการรับสินค้าที่มาส่งขึ้นที่ท่าเรือ ทำให้ชาวเมืองแทบจะทุกคนต้องการครอบครองที่ที่ติดกับท่าเรือ หรือใกล้กับท่าเรือมากที่สุด ทั้งยังมีความจำเป็นต้องมีที่พักอาศัยอยู่บริเวณใกล้เคียงกับสถานที่ประกอบอาชีพของตน เหล่านี้เป็นปัจจัยที่ทำให้เกิดสถาปัตยกรรมตึกแถวขึ้น ซึ่งตรงตามลักษณะของการเปลี่ยนแปลงที่ทำให้เกิดการสร้างตึกแถว ดังที่ว่า

“..... ความหนาแน่นของประชากรที่เกิดขึ้นเป็นแรงผลักดันให้เกิดอาชีพใหม่ เช่น งานบริการต่างๆ และกิจการค้าขายต่างๆ

อาชีพใหม่ที่เกิดขึ้นนั้นมักต้องการทรัพยากรที่ดินเพียงผืนขนาดเล็ก และมักเป็นที่ดินที่ติดถนน ซึ่งอำนวยความสะดวกในการติดต่อกับตัวเมืองใหญ่ใกล้เคียง อาชีพใหม่ที่เกิดขึ้นจึงเป็นตัวแทนของกิจกรรมเมือง ที่เริ่มแพร่เข้ามาในเขตชนบทนั้น

ในระยะแรก อาคารส่วนใหญ่จะเป็นอาคารเดี่ยว แม้จะใช้ที่ดินขนาดเล็กลงแล้วก็ตาม ความหนาแน่นของอาคารจะค่อยๆ เพิ่มขึ้น และแนวอาคารจะถูกอัดให้แน่นเข้าชิดติดกันด้วยเหตุผลทางเศรษฐกิจ จนกลายเป็นลักษณะการใช้ที่ดินแบบห้องแถวขึ้นมา และอาคารประเภทห้องแถวจะตามลักษณะการใช้ที่ดินนั้นมาในที่สุด.....”²¹

ในการพิจารณาพื้นที่บริเวณย่านเมืองเก่าภูเก็ตเปรียบเทียบกับทฤษฎีการเปลี่ยนแปลงที่ทำให้เกิดตึกแถวจะพบว่ามีกระบวนการที่ใกล้เคียงกัน หากแต่ความต้องการที่ดินที่ติดถนนนั้น สำหรับย่านเมืองเก่าภูเก็ตแล้วคงเป็นความต้องการที่ดินที่ติดท่าเรือ บริเวณแวดล้อมที่เป็นท่าเรือ นั้น ลักษณะการใช้พื้นที่คือด้านที่ติดคลองซึ่งเป็นท่าเรือเป็นที่นำสินค้าขึ้น ด้านที่ติดถนนใช้เป็นหน้าร้าน สมัยที่คลองยังไม่ตื้นเขินอีกทั้งยังไม่มีกรรมคลองเป็นถนนเช่นปัจจุบัน เรือจะจอดเพื่อนำสินค้าขึ้นใกล้กับถนนพังงา การค้าขายด้านหน้าจะเกิดที่ถนนกลาง ตึกแถวสมัยนั้นจะมีขนาดยาวมาก แต่เมื่อมีการจัดสรรพื้นที่ใหม่ในกรณีต่างๆ ทำให้ความยาวลดลงตามการแบ่งสรรปันส่วน

ตึกแถวที่ใช้เป็นกรณีศึกษาบริเวณย่านเมืองเก่าภูเก็ตนั้นส่วนใหญ่จะเป็นตึกแถวที่ถูกสร้างบริเวณถนนกลาง เพราะยังคงมีความครบถ้วนขององค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมมากที่สุด ที่จริงแล้วมิใช่ว่าจะมีเพียงชุดของตึกแถวในถนนกลางเท่านั้นที่มีความเก่าแก่ แต่เพราะตึกแถวที่ถูกสร้างในถนนสายอื่นๆ ซึ่งอายุการก่อสร้างมีความใกล้เคียงกันถูกรื้อถอนด้วยปัจจัยที่แตกต่างกันออกไปหลายประการ ส่วนการสร้างตึกแถวย่านเมืองเก่าภูเก็ตสมัยแรกๆ นั้น มิได้มีการเขียนแบบทางสถาปัตยกรรมอย่างเป็นทางการเป็นระบบระเบียบ จากคำบอกเล่าของชาวจีนในภูเก็ตถึงว่าวิธีการก่อสร้างตึกแถวย่านเมืองเก่ามีอยู่ว่า

²¹

สันติ ฉันทวิลาสวงศ์, “ความเข้าใจบางประการในการศึกษาสถาปัตยกรรมห้องแถว,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต แผนกวิชาสถาปัตยกรรม บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2521), หน้า 58.

“..... วิธีการถ่ายทอดความรู้อันของช่างจีนจากรุ่นหนึ่งสู่อีกรุ่นหนึ่ง ไม่ว่าจะเป็นการสร้างสถาปัตยกรรมที่ประเทศจีน หรือที่อื่นๆ ที่ชาวจีนมาตั้งถิ่นฐานรวมถึงภูเกิดด้วยนั้น เป็นวิธีการจดจำ เพราะหัวหน้าช่างจากแต่ละหมู่บ้าน หรือแต่ละเมืองในประเทศจีนนั้น จะมีสูตรลับ เป็นเทคนิควิธีที่แตกต่างกัน เช่น สูตรการผสมกาวที่เป็นตัวเชื่อมประสาน ในระหว่างขั้นตอนการก่ออิฐ เป็นต้น สูตรลับนี้จะไม่มีการรั่วไหลจากหมู่บ้านหนึ่งไปยังอีกหมู่บ้านหนึ่ง หากมิได้มีการถ่ายทอดสู่ช่างรุ่นต่อๆ มา สูตรลับก็จะหายไปพร้อมกับช่างของหมู่บ้านนั้นๆ .....”²²

ตึกแถวย่านเมืองเก่าภูเก็ตนี้จะเป็นอาคารสองชั้น การใช้พื้นที่ในแต่ละคูหาค่อนข้างจะคล้ายกัน กล่าวคือพื้นที่ชั้นล่างจะเป็นที่ทำงาน ที่นั่งเล่น ครุฑ และที่รับประทานอาหาร ส่วนพื้นที่ชั้นบนจะเป็นที่นอนของสมาชิกในครอบครัว พื้นที่ชั้นล่างเช่นที่ว่่านี้สำหรับตึกแถวบางคูหาที่เป็นร้านค้าก็จะถูกใช้เป็นพื้นที่สำนักงานไป ต่อเมื่อเลิกกิจการก็ปรับเปลี่ยนให้เป็นที่พักอาศัย

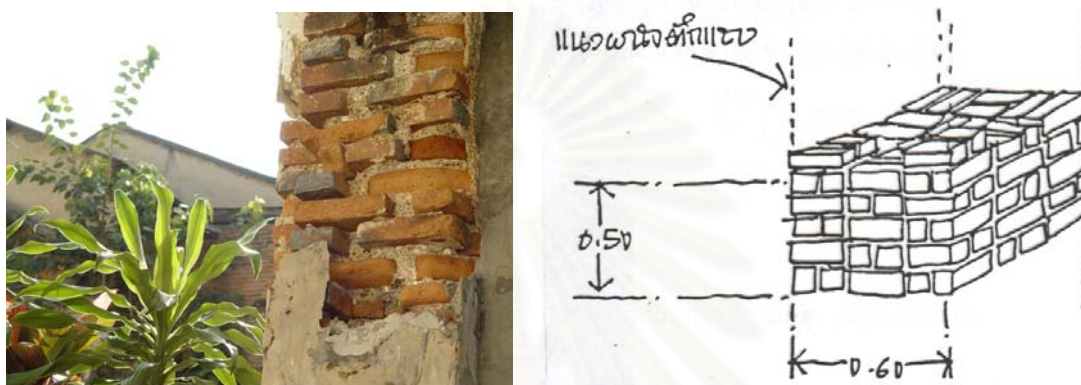

ภาพที่ 50 ตึกแถวในย่านเมืองเก่าภูเก็ต

โครงสร้างของตึกแถวในสมัยที่ทำการศึกษาคือ ตึกแถวที่สร้างในปี พ.ศ. 2444 – 2456 ถือเสมือนว่าเป็นยุคกลางของโครงสร้างทางสถาปัตยกรรมตึกแถวย่านเมืองเก่าภูเก็ตคือเป็นโครงสร้างผนังรับน้ำหนัก เพราะช่วงแรกการสร้างตึกแถวในเมืองเก่าภูเก็ตทำเป็นโครงสร้างดิน และช่วงถัดมาจากช่วงที่ทำการศึกษาคือ ตึกแถวในเมืองเก่าจะใช้โครงสร้างเสาและคานคอนกรีต ซึ่งวิธีการก่อสร้างผนังรับน้ำหนักของตึกแถวย่านเมืองเก่าภูเก็ตที่ว่่านี้ เป็นดังที่ว่่า

²² สัมภาษณ์ นายอู๋ลิ้ม สายสาครเรศ (ตัน อู๋ลิ้ม) อายุ 82 ปี, อดีตช่างจีนในภูเก็ต, 4 สิงหาคม 2546.

“..... ผนังตึกแถวมีความหนาอย่างน้อย 1 ฟุต ไปจนถึง 2 ฟุต อิฐที่ใช้ก่อผนังก็ผลิตขึ้นเองในภูเก็ตเป็นก้อนสี่เหลี่ยมผืนผ้าขนาดกว้าง 4 นิ้ว ยาว 8 นิ้ว และหนา 2 นิ้ว ส่วนผสมของปูนที่ใช้ก่อกำแพงจะผสมกันระหว่างดินเหนียว ปูนขาว และน้ำตาลแดง ไม่ใช้น้ำตาลแดงก็ได้เพราะอย่างอื่นมันไม่เห็นียวพอที่จะเป็นตัวประสานได้ แต่ไม่ต้องหวังว่ามันจะขึ้น เพราะปูนขาวจะกัดจนน้ำตาลแดงนั้นจืดไปเอง.....”²³

ภาพที่ 51 แสดงการก่อผนังตึกแถว

ฐานรากที่รับน้ำหนักผนังดังกล่าวสร้างด้วยวิธี ดังที่ว่า

“..... สมัยก่อนที่จะมีการทำเหมืองแร่กันมากๆ ดินที่ภูเก็ตเป็นดินที่มีความเหนียวและแข็งมากพอที่จะสร้างบ้านได้โดยไม่ต้องตีเข็มลงไป พอตอนหลังที่เริ่มทำเหมืองแร่กันมาก มันส่งผลให้ดินเริ่มอ่อนตัวทำให้ตึกแถว หรือบ้านพักอาศัยที่เคยสร้างไว้ตั้งแต่เมื่อก่อนทรุดตัวและมีปัญหา จำเป็นที่จะต้องรื้อออกทั้งหมดแล้วสร้างขึ้นใหม่ การสร้างใหม่นี้เจ้าของส่วนใหญ่ก็จะสร้างแบบเดิมเกือบทั้งหมด แต่เปลี่ยนโครงสร้างเท่านั้น เคยไปช่วยรื้อตึกแถวที่สร้างรุ่นแรกๆ ที่ตลาดใหญ่ พอขุดลึกลงไปประมาณ 1.00 – 1.50 เมตร จะเจอฐานรากที่เป็นไม้ทั้งหมด ไม้เนื้อแข็งที่เอามาจากริมทะเล ไม้ที่ว่านี้คล้ายๆ กับไม้หมอนที่ใช้ทำรางรถไฟนี่แหละ วางเรียงชิดติดกันตลอดแนวที่จะเป็นผนังของตึกแถวแต่ละคูหา ถัดขึ้นมาจากชั้นที่เป็นไม้หมอนก็จะเป็นหินวางเรียงชิดติดกันหลายก้อน ก้อนเท่าๆ กันแต่ละก้อนขนาดประมาณกว้าง 2 ฟุต ยาว 2 ฟุต หนาเกือบ 1 ฟุต หินที่ว่านี้อัดทับไม้หมอนแน่นและแข็งแรงมาก พอถุดจากชั้นหินที่ว่าถึงจะเป็นพื้นชั้นล่างของตึกแถว แล้วค่อยเริ่มก่ออิฐแถวแรกเป็นผนัง.....”²⁴

²³ สัมภาษณ์ นายอยู่ยิ้ม สายสาครเรศ (ต้น อยู่ยิ้ม) อายุ 82 ปี, อดีตช่างจีนในภูเก็ต, 4 สิงหาคม 2546.

²⁴ สัมภาษณ์ นายเกียรติ เอี้ยวสกุล อายุ 79 ปี, อดีตช่างจีนในภูเก็ต, 5 สิงหาคม 2546.

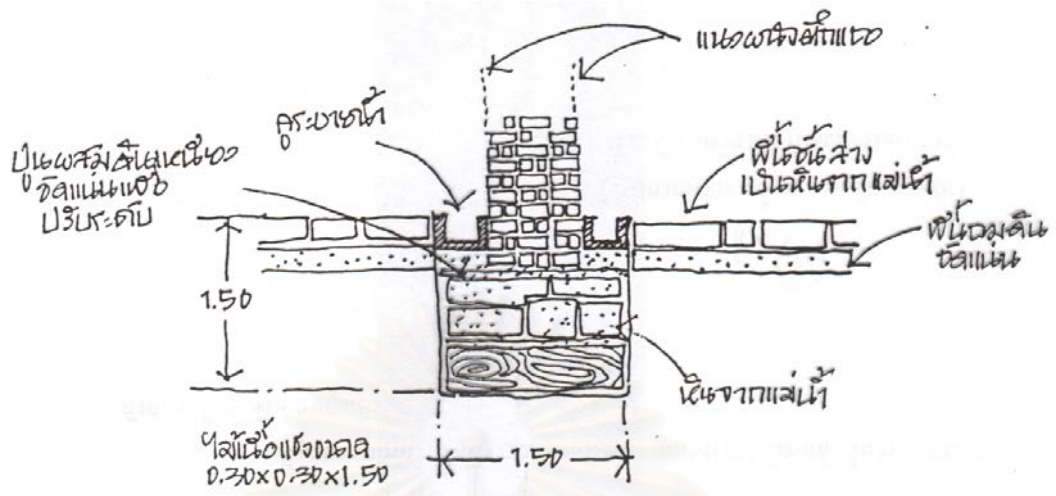
พื้นที่ชั้นล่างนั้นแรกเริ่มเป็นพื้นดินอัดแน่น พื้นดินอัดแน่นที่ว่านี้ยังคงมีให้เห็นตามที่พักอาศัยของชาวภูเก็ทเชื้อสายจีนที่เมืองกะทู้ เมื่อเวลาผ่านไปนานเข้าดินที่อัดแน่นนี้จะประสานเรียบเป็นเนื้อเดียวกันคล้ายกับพื้นที่เททับด้วยซีเมนต์ ทั้งยังสะอาดสะอาดน่าดูอย่างยิ่ง สำหรับพื้นที่ชั้นล่างของตึกแถวย่านเมืองเก่าภูเก็ตนี้ ชั้นตอนแรกจะนำหินก้อนใหญ่จากแม่น้ำ หรือจากเหมืองแร่มาวางตลอดทั้งพื้นที่ชั้นล่างของตึกแถวแต่ละคูหา ก่อนที่จะปูด้วยกระเบื้องนำเข้าที่ผลิตในประเทศอิตาลีที่สั่งผ่านมาทางปีนัง ตึกแถวย่านเมืองเก่าภูเก็ตจึงมีการปูกระเบื้องที่พื้นที่ชั้นล่างเป็นลวดลายงดงาม กระเบื้องจากอิตาลีนี้มีคุณภาพดีมีความคงทนจนถึงปัจจุบัน

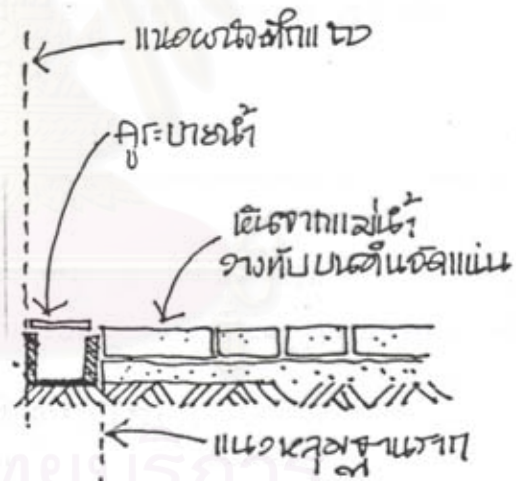
ภาพที่ 52 หล่มฐานรากตึกแถว

ภาพที่ 53 หินที่ใช้รองเป็นฐานรากตึกแถว

ภาพที่ 54 แสดงโครงสร้างฐานรากและพื้นชั้นล่างของตึกแถว

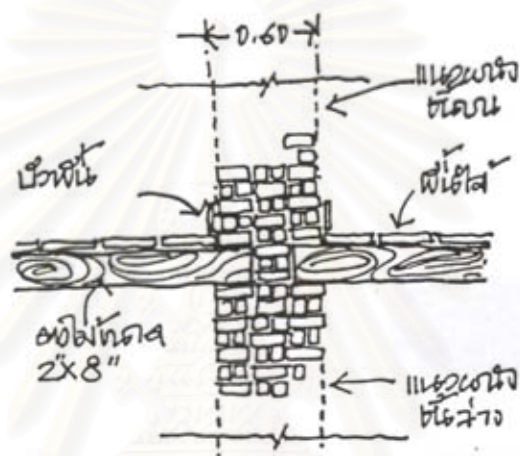

ภาพที่ 55 แสดงรายละเอียดคูระบายน้ำภายในตึกแถว

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ชั้นบนเป็นพื้นไม้ โครงสร้างของพื้นไม้ชั้นบนนี้ยังสร้างความงดงามให้ปรากฏ วิธีการวางพื้นชั้นบนนั้นใช้วิธีที่ว่า

“..... ไม้ที่ใช้เป็นโครงสร้างพื้นชั้นบนตีกแถวเป็นไม้เนื้อแข็งที่หาได้ในภูเก็ต เมื่อก่ออิฐขึ้นมาจากชั้นล่างถึงระดับที่ต้องการให้เป็นพื้นชั้นบนแล้วก็วางไม้ที่ใช้เป็นตงด้านบนอิฐนั้น ไม้ที่ใช้เป็นตงนี้จะต้องวางโดยเว้นช่วงห่างให้เท่าๆ กัน แต่ละช่วงต้องไม่เกิน 2 ฟุต จากนั้นก็เอาไม้พื้นมาวางขวางตงแล้วก็ก่อผนังต่อไปจนถึงหลังคา.....”²⁵

ภาพที่ 56 แสดงโครงสร้างพื้นชั้นบนของตึกแถว

ส่วนวิธีการทำโครงสร้างหลังคานั้นเป็นลักษณะเดียวกันกับวิธีการวางโครงสร้างตงพื้นชั้นบน กล่าวคือ

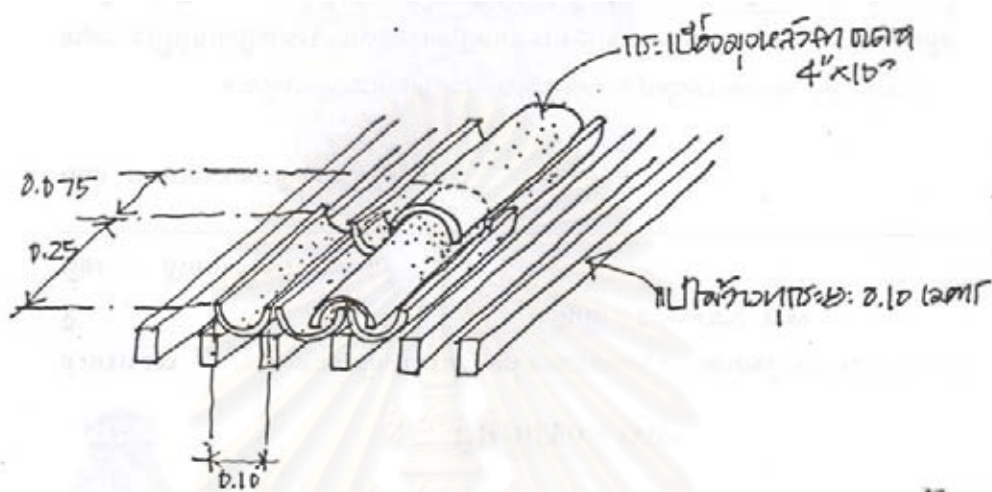
“..... หลังคานี้จะวางไม้พาดไปบนผนังอิฐที่ก่อขึ้นมาในลักษณะเดียวกับการวางตงพื้น วางห่างกันประมาณ 2 ฟุต หรือ 3 ฟุต ขึ้นอยู่กับความกว้างของหลังคาตึกแถว ไม้มีการกำหนดองศาของหลังคาที่แน่นอน เพียงแต่ต้องวางให้มีความชันมากๆ เข้าไว้ก่อน เพื่อป้องกันน้ำรั่วเวลาที่ฝนตกหนักๆ .....”²⁶

“..... ไม้ที่ใช้เป็นโครงสร้างหลังคาตึกแถวนี้เป็นไม้กลม เมื่อวางไม้กลมขวางแนวผนังตึกแถวเสร็จแล้ว ก็วางไม้ระแนงทับอีกชั้นหนึ่ง ไม้ระแนงนี้จะเป็นส่วนที่รับกระเบื้องหลังคา กระเบื้องหลังคาเป็นกระเบื้องรางขนาดกว้าง 4 นิ้ว ยาว 8 นิ้ว เวลาวางก็จะวางซ้อนทับกัน ช่วงที่ซ้อนทับกันจะทับกันประมาณ 3 นิ้ว ที่ต้องวางซ้อนทับกันลึกถึง 3 นิ้ว เพราะถ้ากระเบื้องแผ่นใดแผ่นหนึ่งเกิดชำรุด ช่างซ่อมหลังคาก็จะเอาแผ่น

²⁵ สัมภาษณ์ นายอยู่ยิ้ม สายสาครเรศ (ตัน อยู่ยิ้ม) อายุ 82 ปี, อดีตช่างจีนในภูเก็ต, 4 สิงหาคม 2546.

²⁶ เรื่องเดียวกัน.

กระเบื้องที่แตกชำรุดนั้นออกแล้วค่อยๆ เลื่อนกระเบื้องแผ่นอื่นๆ เฉลี่ยให้เท่ากันใหม่
 ระยะเวลาที่ซ้อนทับกันก็จะลดน้อยลง สมัยแรกๆ กระเบื้องหลังคาต้องส่งลงเรือมาจากเมือง
 จีน แต่สมัยต่อๆ มาก็สามารถผลิตเองในภูเก็ต .....”²⁷

ภาพที่ 57 แสดงโครงสร้างหลังคาของตึกแถว

ภาพที่ 58 โครงสร้างหลังคาจากมุมมองภายในตึกแถว

²⁷ สัมภาษณ์ นายอยู่สิม สายสาคร (ต้น อยู่สิม) อายุ 82 ปี, อดีตช่างจีนในภูเก็ต, 4 สิงหาคม 2546.

ซึ่งนอกเหนือจากลักษณะดังกล่าวแล้วนั้นยังได้มีการอธิบายถึงลวดลายปูนปั้นที่เป็นองค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมของตึกแถวดังกล่าวอีกด้วยว่า

“..... ตึกแถวดังกล่าวประสบความสำเร็จในการหล่อหลอมลักษณะของการผสมผสานทางสถาปัตยกรรมตะวันตกกับจีน เช่น ช่องแสง หลังคาทรงจั่ว หรือผนังหนา เป็นต้น สีของอาคารส่วนมากเป็นสีอ่อนที่ได้จากการนำพีชพันธุ์ไม้มาใช้ ซึ่งเป็นสีที่เกิดการนำมาจากสีของลวดลายเครื่องลายคราม และเครื่องเคลือบของชาวจีน ส่วนลวดลายการประดับตกแต่งอาคารเป็นลักษณะของลวดลายปูนปั้นของชาวตะวันตกที่มีความวิจิตรงดงาม .....”²⁸

ภาพที่ 59 ลวดลายที่ปรากฏด้านนอกของตึกแถว

สำหรับสีที่ใช้กับตึกแถวย่านเมืองเก่าภูเก็ต สมัยแรกๆ ที่มีการสร้างตึกแถวบริเวณแห่งนี้นั้นการทาสีทับเป็นเพียงการใช้น้ำชาผสมกับน้ำทาทับบนผิวของปูนฉาบเท่านั้นเพื่อให้เกิดความสะอาดตา จะเห็นจากภาพเก่าที่มีผู้ถ่ายเก็บไว้ ตึกที่เห็นในช่วงแรกๆ จะไม่ปรากฏสีสันทันแต่ประการใด ระยะเวลาต่อมาผู้ครอบครองตึกแถวบางคูหามีความต้องการจะให้เกิดความแตกต่างจากตึกแถวที่มีอยู่เดิม อาจเป็นเพราะได้มีโอกาสเดินทางไปเห็นตึกแถวที่เมืองท่าอื่นๆ ก็เป็นได้ ดังนั้นจึงนำครามที่ใช้สำหรับย้อมสีผ้ามาผสมกับน้ำปูนขาวทาทับสีที่เคยทาไว้แต่เดิมปรากฏเป็นสีฟ้าที่ตึกแถวบางคูหา

จากนั้นก็เริ่มมีการนำส่วนผสมอื่นๆ มาประยุกต์ใช้ เช่น การผสมสีฝุ่นให้เกิดสีสันทันอื่นๆ เช่น สีเหลือง สีเขียว หรือสีแดง เป็นต้น คล้ายกับที่ปิ่น อาจารย์ที่มหาวิทยาลัย Universiti Sains Malaysia อธิบายวิธีการทำให้เกิดสีของตึกแถวในเมืองจอร์จทาวน์ ว่า

²⁸

LM GS. Catherline. GATEWAY TO PERANAKAN CULTURE (Singapore: ASIAPAC BOOKS PTE LTD., 2003), P. 65.

“..... ในสมัยก่อนช่างฝีมือชาวจีนจะใส่ใจกับการใช้วัสดุจากธรรมชาติมาก เพราะถือว่าธรรมชาติเป็นสิ่งใกล้ตัวเราสีฟ้าที่ใช้ในปีนั้นเกิดจากการนำกลีบดอกอัญชันมาบดผสมกับน้ำปูนขาว สีเหลืองจะใช้เปลือกไม้ที่ตากแห้งแล้วมาบดผสมกับน้ำปูนขาว ก็เลือกเปลือกไม้ที่สีค่อนข้างจะเหลืองนอยทาหีบไปหลายๆ ครั้งก็จะได้สีที่พอดี สังเกตที่รากไม้ เวลาขุดเอาต้นไม้อื่นๆ มาจากดินจะเป็นสีแดงสด ถ้าอยากได้สีที่ใช้ทาปรากฏเป็นสีแดง เราก็เอารากไม้มาตากให้แห้งแล้วบดผสมกับน้ำปูนขาวให้เข้ากัน แรกๆ ก็จะใช้กันแค่ 2 – 3 สีที่ว่านี้ แต่ต่อมาเมื่อมีเทคโนโลยีการผลิตสีให้เลือกมากขึ้นก็เริ่มใช้สีอื่นๆ กันอย่างแพร่หลาย.....”²⁹

ปัจจุบันเทคนิควิธีการทาสีมีให้เลือกมากมาย บางครั้งผู้ที่ทำการอนุรักษ์ก็ได้ศึกษาวิธีการที่เป็นต้นแบบอย่างถูกวิธีมาก่อนส่งการใช้สีที่ผิดพลาดส่งผลให้ลวดลาย และความงดงามถูกลบเลือนไปได้

นอกจากองค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมของตึกแถวในย่านเมืองเก่าที่ปรากฏภายนอกที่อธิบายข้างต้น ยังมีองค์ประกอบภายในของตึกแถวที่น่าสนใจ และมีความสำคัญเช่นกัน

3.1 ทางเดินเท้ากว้าง 5 ฟุต

ทางเดินเท้ากว้าง 5 ฟุต จะอยู่บริเวณด้านหน้าของตึกแถวมีซุ้มโค้งยาวทะลุไปตลอดทั้งชุดของตึกแถว ทางเดินเท้ากว้าง 5 ฟุตนี้ เรียกในภาษาจีนออกเสียงว่า ห่งอากี้ ห่งอหมายถึงห้า คำนี้หมายถึงทางเดิน *

การสำรวจถนนสายต่างๆ ในย่านเมืองเก่าภูเก็ต พบว่าตึกแถวแต่ละชุดมีได้มีทางเดินเท้ากว้าง 5 ฟุต เป็นองค์ประกอบทั้งหมด ทั้งนี้เพราะแต่ละช่วงเวลาที่ก่อสร้างตึกแถวแต่ละชุดจะแตกต่างกันออกไป บางสมัยที่ตึกแถวย่านเมืองเก่าภูเก็ตสร้างขึ้นก่อนความนิยมที่จะมีทางเดินเท้าขนาดกว้าง 5 ฟุตนี้ก็จะไม่ปรากฏ

การนำลักษณะของทางเดินเท้าที่ว่านี้มาใช้กับตึกแถวบริเวณย่านเมืองเก่าภูเก็ต เพราะเกาะภูเก็ตมีสภาพภูมิอากาศลักษณะที่ว่า

“..... สภาพอากาศภายในภูเก็ตเป็นสภาพภูมิอากาศที่ร้อนชื้น และมีฝนตกชุกเกือบตลอดทั้งปี เนื่องจากอยู่ใกล้เส้นศูนย์สูตร และได้รับอิทธิพลของลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ที่พัดพาความชื้นและฝนมาจากมหาสมุทรอินเดีย และอิทธิพลของลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือที่พัดผ่านอ่าวไทยซึ่งพัดพาความชื้นมาด้วยเช่นกัน ดังนั้นภูเก็ต

²⁹ สัมภาษณ์ A. Ghafar Ahmad, School of Housing Building and Planning, Universiti Sains Malaysia: Penang, Malaysia, 18 กุมภาพันธ์ 2547.

* ห่งอากี้เป็นคำที่หยิบยืมมาจากปื๊นงและนำมาประยุกต์อีกทีหนึ่ง ซึ่งที่ย่านเมืองเก่าปื๊นงเรียกทางเดินเท้าขนาดกว้าง 5 ฟุตนี้ว่า Lima Kaki คำ Lima ภาษามลายูหมายถึงห้า ส่วน Kaki เป็นภาษาจีนออกเสียงหมายถึงทางเดิน หรือจะให้ทันสมัยกับเป็นสถาปัตยกรรมที่ผสมผสานสถาปัตยกรรมตะวันตกก็จะเรียกว่า Five – Foot Way

จึงมี 2 ฤดูกาลคือ ฤดูฝนตั้งแต่เดือนเมษายนถึงเดือนพฤศจิกายน จะมีฝนตกชุกในช่วงปลายเดือนพฤษภาคมถึงเดือนตุลาคม ฤดูร้อนตั้งแต่เดือนธันวาคมถึงเดือนมีนาคม จะมีฝนตกบ้างเป็นครั้งคราว.....”³⁰

ต่อมาภายหลังได้มีการปรับการใช้พื้นที่บริเวณทางเดินด้านหน้าให้เป็นที่ตั้งของขายด้านหน้าเพื่อให้ชาวเมืองที่เป็นลูกค้าสามารถเลือกซื้อของได้อย่างสะดวกมากขึ้นไม่ต้องเข้าไปถึงด้านในซึ่งอาจจะมีควมวุ่นวายและไม่สะดวกในการเลือกซื้อได้มากพอ เมื่ออุปสงค์ และอุปทานในสินค้าเพิ่มมากขึ้นอย่างรวดเร็วตามการขยายตัวของเมือง ทำให้เกิดความจำเป็นในการเพิ่มพื้นที่ตั้งสิ่งของเพื่อขาย เหล่านี้ทำให้ชาวเมืองที่อาศัยทางเดินเท้ากว้าง 5 ฟุต เป็นทางสัญจรต้องเดินหลบออกไปด้านนอก

การปรับเปลี่ยนการใช้พื้นที่ทำให้ทางเดินเท้าด้านหน้าทำหน้าที่ผิดจากวัตถุประสงค์แรกเริ่ม มิใช่เฉพาะที่ย่านเมืองเก่าภูเก็ตเท่านั้น ที่เมืองท่าอื่นๆ ต่างประสบปัญหาเช่นกัน ดังนั้นกับตันสแตมฟอร์ด ราฟเฟิลส์ชาวอังกฤษผู้ปกครองเกาะสิงคโปร์ขณะนั้น จึงออกกฎหมายเพื่อกำหนดระยะความกว้างอย่างน้อยที่สุดของทางเดินด้านหน้าตึกแถว ดังที่ว่า

“..... ทางเดินเท้ากว้าง 5 ฟุต เป็นกฎหมายที่ถูกกำหนดขึ้นครั้งแรกโดยกับตันสแตมฟอร์ด ราฟเฟิลส์ชาวอังกฤษ ใช้ครั้งแรกที่ประเทศสิงคโปร์เมื่อปี พ.ศ. 2365 โดยคณะผู้บริหารของรัฐบาลประเทศอังกฤษสมัยที่มีการล่าอาณานิคมระบุให้ตึกแถวที่มีระเบียงด้านหน้ายื่นล้ำออกมานอกอาคาร พื้นที่ส่วนที่อยู่บริเวณด้านหน้าของตึกแถวชั้นล่างจะต้องมีขนาดความกว้างอย่างน้อยที่สุด 5 ฟุต สิ่งที่ถูกกำหนดขึ้นนี้ได้กลายเป็นเอกลักษณ์ที่ปรากฏแก่ตึกแถวในประเทศมาเลเซีย (และประเทศสิงคโปร์).....”³¹

การกำหนดขนาด 5 ฟุต ถูกนำมาใช้ที่ปีนังและภูเก็ตตามลำดับ ซึ่งห้าฟุตที่ว่านี้ในประเทศสิงคโปร์นั้นอาจจะเป็น 5 ฟุต ที่ได้มาตรฐานตามระบบฟุตนี้ของประเทศอังกฤษ แต่จากคำบอกเล่าของช่างจีนในย่านเมืองภูเก็ต และที่ปีนังหลายท่าน คือ 5 ฟุต นี้มีความหมายว่า “ห้าช่วงฝ่าเท้า” กล่าวคือ ช่างจีนจะเอาเท้าข้างขวา และข้างซ้ายมาต่อกันตามแนวยาว สองเท้าต่อกันถือเป็น 1 ฟุตฝ่าเท้า ดังนั้นทางเดินเท้ากว้าง 5 ฟุตด้านหน้าตึกแถวในเมืองเก่าภูเก็ตจึงมีระยะที่ไม่ค่อยจะเท่ากัน

³⁰ สำนักงานจังหวัดภูเก็ต, ฝ่ายข้อมูลและติดตามประเมินผล ข้อมูลสถิติจังหวัดภูเก็ตประจำปี พ.ศ. 2543 (ภูเก็ต: สำนักงานจังหวัดภูเก็ต, 2543), หน้า 30 – 31.

³¹ Chen Voon Fee. THE ENCYCLOPEDIA OF MALAYSIA ARCHITECTURE (Singapore: Archipelago Press an imprint of Editions Didier Millet Pte Ltd., 2001), P 91.

ภาพที่ 60 ทางเดินเท้ากว้าง 5 ฟุต ด้านหน้าของตึกแถว

3.2 ศาลเจ้าที่ด้านหน้าตึกแถว

ศาลเจ้าที่อยู่ด้านหน้าตึกแถวเป็นองค์ประกอบหนึ่งที่มีความสำคัญสำหรับการอยู่อาศัยในตึกแถว ชาวจีนฮกเกี้ยนเรียกว่า ถี้กั้ง ศาลเจ้านี้มีขนาดเล็ก และมีสีแดง จะติดอยู่ที่เสาด้านซ้ายด้านนอกเมื่อหันหน้าออกสู่ถนน เป็นสิ่งที่มีความสำคัญต่อจิตใจและวิถีชีวิตของชาวจีนในย่านเมืองเก่าภูเก็ต แทบทุกวันที่ไฉยีนชาวจีนในย่านเมืองเก่าบอกให้ลูกหลานจุดธูปอธิษฐาน และตั้งผลไม้บูชาที่หน้าศาลเจ้าที่ อาจจะเป็นสับปะรด หรือส้มเขียวหวาน ตามแต่ความสะดวก เพื่อให้เจ้าที่ปกปักรักษา และดลบันดาลให้เกิดความเป็นสิริมงคลอันจะเกิดแก่ครอบครัว

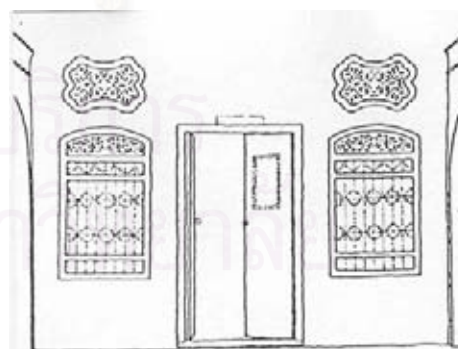
ภาพที่ 61 ศาลเจ้าที่ด้านหน้าตึกแถว

การตั้งศาลเจ้าที่บริเวณเสาต้นซ้ายหน้าบ้านนั้นเป็นวัฒนธรรมของชาวจีนมาตั้งแต่ครั้งบรรพบุรุษที่มาตั้งถิ่นฐานที่เกาะภูเก็ต คำกล่าวนี้ถูกต้องเพราะการสำรวจชุมชนเก่าแก่ของชาวจีนรอบๆ เกาะภูเก็ตจะพบว่าทุกบ้านล้วนมีศาลเจ้าที่อยู่เสาต้นซ้าย ตึกแถวย่านเมืองเก่าภูเก็ตที่ไม่ปรากฏว่ามีศาลเจ้าที่ ส่วนมากพบว่าเป็นตึกแถวของชาวจีนที่เจ้าของได้ให้ผู้อื่นเช่าพื้นที่เพื่อประกอบกิจการค้าขาย ผู้เช่าเหล่านี้บ้างก็เป็นชาวมุสลิม บ้างก็เป็นชาวฮินดู ซึ่งได้ทำการเคลื่อนย้ายศาลเจ้าที่ออกไปเมื่อเข้ามาอยู่อาศัยเพราะขัดต่อหลักศาสนา และหลักความเชื่อของตน

3.3 หน้าบ้านชั้นล่าง

สิ่งที่เป็นเอกลักษณ์ของชาวจีนที่มีชีวิตผูกพันกับตึกแถวย่านเมืองเก่าภูเก็ตแห่งนี้ คือลักษณะของหน้าบ้านแบบจีนที่มีประตูทางเข้าอยู่ตรงกลางระหว่างหน้าต่างทั้งสองข้าง ที่ด้านบนประตูทางเข้านี้จะมีป้ายภาษาจีนที่เป็นป้ายชื่อตระกูล หรือ เหมิงป้าย ในภาษาจีนสกเกี้ยน บานประตูบางแห่งจะมีป้ายทองติดตัวหนังสือภาษาจีน หน้าต่างโดยปกติจะเป็นบานเรียบ ลูกกรงที่เห็นลวดลายในปัจจุบันนั้นเป็นการตกแต่งเสริมเข้ามาภายหลัง ตามคำบอกเล่าของช่างจีน ที่ว่า

“..... ประตู หน้าต่าง ซึ่งทำขึ้นที่ภูเก็ตสมัยแรกๆ นั้นเป็นบานทึบ ส่วนหน้าต่างที่มีลูกกรงเป็นบานเกล็ดไม่ทำในสมัยหลังๆ ช่องแสงด้านบนหน้าต่างที่เป็นลักษณะแบบจีนมีกรอบบัวล้อมรอบเพ็งจะมีในระยะหลังเหมือนกัน และจะมีเฉพาะบ้านที่มีฐานะร่ำรวยเท่านั้น ลูกกรงที่หน้าบ้านด้านนอกหน้าต่างถ้าเป็นแบบตันฉบับจะเป็นไม้ขนาดประมาณ 1 นิ้ว วงกบบนของหน้าต่างที่เห็นเป็นรูปทรงโค้งนั้น วิธีทำก็ตัดวงกบไม้ให้ได้ขนาดความยาวแล้วตัดให้โค้งตามที่ต้องการ แล้วจึงก่ออิฐโค้งทับแนวไม้อีกชั้นหนึ่ง.....”³²

ภาพที่ 62 หน้าบ้านชั้นล่าง

³² สัมภาษณ์ นายอยู่ลิ้ม สายสาครเรศ (ตัน อยู่ลิ้ม) อายุ 82 ปี, อดีตช่างจีนในภูเก็ต, 4 สิงหาคม 2546.

3.4 หน้าบ้านชั้นบน

สถาปัตยกรรมที่ถูกสร้างบริเวณย่านเมืองเก่าภูเก็ตในช่วงปี พ.ศ. 2444 – พ.ศ. 2456 นั้นได้รับอิทธิพลจากป็นัง ซึ่งป็นังที่ว่าเป็นสถาปัตยกรรมจีนผสมตะวันตก ซึ่งส่วนที่เป็นลักษณะสถาปัตยกรรมตะวันตกก็รับรูปแบบมาจากที่ป็นัง โดยผู้ออกแบบชาวอังกฤษ และผู้สร้างคือชาวอังกฤษร่วมกับชาวจีน ผังด้านบนของตึกแถวที่ทำการศึกษาในนั้นมีช่องเปิด 3 ช่อง แต่ละช่องจะประกอบด้วยหน้าต่างและช่องแสงโค้งด้านบน หน้าต่างทั้ง 3 บานจะเป็นหน้าต่างไม้ลูกฟักบานเกล็ด จากการสำรวจภาคสนามในเมืองเก่าภูเก็ตพบว่าตึกแถวที่ช่องหน้าต่างด้านบนถูกแบ่งออกเป็น 4 ช่อง มีเพียง 1 – 2 คูหาเท่านั้น สันนิษฐานว่าตึกแถวคูหาดังกล่าวมีความกว้างมากเกินกว่าที่จะแบ่งช่องหน้าต่างและทำลวดลายแบบ 3 ช่องให้เกิดสัดส่วนที่งดงามได้

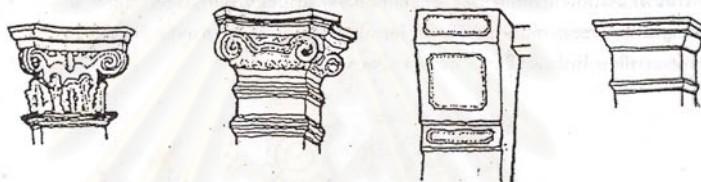
ชুমหน้าต่าง และลวดลายปูนปั้นที่สำรวจพบในองค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมส่วนต่างๆ ของตึกแถวในเมืองเก่าภูเก็ตมีรายละเอียด คือ

ภาพที่ 63 ชุมหน้าต่างชั้นบนบริเวณด้านหน้าตึกแถวย่านเมืองเก่าภูเก็ต

ภาพที่ 64 ลวดลายปูนปั้นที่ปรากฏด้านหน้าตึกแถวย่านเมืองเก่าภูเก็ต

ภาพที่ 65 ลวดลายหัวเสาแบบต่างๆ ของตึกแถวย่านเมืองเก่าภูเก็ต

ขั้นตอนวิธีการทำลวดลายปูนปั้นช่างจะฉาบปูนขาวไปที่ผิวของผนังที่จะทำลวดลายเป็นลำดับแรก จากนั้นจะค่อยๆ บรรจงเขียนลวดลายตามความต้องการ ขั้นตอนสุดท้ายจะปาดปูนในส่วนที่ไม่ต้องการให้เกิดเป็นลวดลายออกก็จะเป็นอันเสร็จสิ้นการทำลวดลายปูนปั้นนั้นๆ ลักษณะของวิธีการทำลวดลายของตึกแถวในเมืองเก่าภูเก็ตมีความใกล้เคียงกับการทำลวดลายของตึกแถวที่ป็นังมาก

3.5 ห้องรับแขก

ห้องรับแขก หรือ หุ้ยเข้อซื่อ ในภาษาจีนฮกเกี้ยน คือ พื้นที่ส่วนแรกที่ถัดเข้ามาจากประตูหน้าบ้าน ห้องรับแขกนี้จะเป็นที่ตั้งของแท่นบูชาเทพเจ้า และบูชาบรรพบุรุษ ที่เรียกภาษาจีนฮกเกี้ยนว่า เที้ยะอ้อ ตำแหน่งของแท่นบูชาเทพเจ้า และบูชาบรรพบุรุษ จะต้องอยู่ตรงกลางของทางเข้าบ้าน การตั้งเทพเจ้านี้จะต้องให้เทพเจ้าทุกองค์หันหน้าออกไปทางนอกบ้าน เมื่อเปิดประตูเข้ามาจะต้องเห็นได้ในทันที การตั้งเทพเจ้าเพื่อบูชานั้นจะมีความแตกต่างกันตามความเชื่อของผู้ที่อยู่อาศัย จากคำบอกเล่าของชาวจีนในภูเก็ตส่วนมากความเชื่อนี้จะติดมาตั้งแต่บรรพบุรุษ กล่าวคือเป็นความเชื่อของแต่ละหมู่บ้าน แต่ละชุมชนตั้งแต่ที่ประเทศจีน บางหมู่บ้านบูชาเทพเจ้าซุกก้อง ซึ่งเชื่อกันว่าเป็นพระจีนที่รักษาศีล มีความบริสุทธิ์ สามารถบำบัดเป่าความเจ็บป่วย ทำให้ชาวบ้านในหมู่บ้านมีสุขภาพที่แข็งแรง บางหมู่บ้านบูชาเทพเจ้ากวนอู ซึ่งเป็นเทพเจ้าที่มีความซื่อสัตย์ สามารถทำให้หมู่บ้านเกิดความสงบสุข จะไม่มีการลักขโมยเกิดขึ้น เป็นต้น สำหรับเทพเจ้าที่ชาวจีนฮกเกี้ยนสักการะบูชาส่วนมากคือ เทพเจ้ากวนอู เทพเจ้าปุนเถ่าก้ง และเจ้าแม่กวนอิม บางที่อาจจะมีการติดยันต์เขียนด้วยคำจีน ที่มีความหมายไปในทางสิริมงคลติดไว้ตามแท่นบูชาเทพเจ้า และบูชาบรรพบุรุษ ด้วย

ภาพที่ 66 แท่นบูชาเทพเจ้าและบรรพบุรุษ

จากการสำรวจที่พิกอาศัยของชาวจีนบริเวณอื่นๆ รอบเกาะภูเก็ต ไม่ว่าจะเป็นบ้านไม้ บ้านดิน หรือ บ้านตึก ซึ่งต่างก็มีผังบริเวณแตกต่างกัน จะอย่างไรก็ตามตำแหน่งของแท่นบูชาเทพเจ้า และบูชาบรรพบุรุษจะอยู่ตรงกับประตูทางเข้าบ้านเสมอ น่าจะเป็นข้อสรุปที่เหมาะสมว่าเป็นความเชื่อของชาวจีนแต่ดั้งเดิมตั้งแต่ครั้ง ที่อพยพมาจากประเทศจีนมิได้มีการเปลี่ยนแปลงแต่ประการใด เช่นเดียวกับการมีศาลเจ้าที่สีแดงอยู่ที่เสาต้น ซ้ายหน้าบ้าน

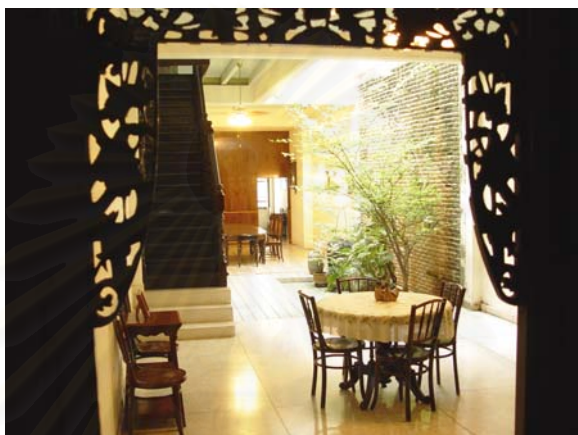
แท่นบูชาเทพเจ้า และบูชาบรรพบุรุษ ถือว่าเป็นสิ่งสำคัญต่อจิตใจของชาวจีนอย่างมาก เพราะไม่ว่า จะมีฐานะทางเศรษฐกิจร่ำรวย หรือยากจน ชาวจีนต่างก็มีความพยายามที่จะดูแลรักษาแท่นบูชาเทพเจ้า และ บูชาบรรพบุรุษ ด้วยการทำความสะอาด และจัดหาสิ่งของมาตั้งเพื่อบูชาอย่างสม่ำเสมอ

การใช้พื้นที่บริเวณห้องรับแขกส่วนมากจะใช้รับรองแขกที่ไม่สนิทสนมกับครอบครัว การตกแต่ง พื้นที่บริเวณนี้จะใช้ชุดรับแขกที่เป็นโต๊ะเก้าอี้ไม้แบบจีน มีการประดับมุกเป็นลวดลายตามเรื่องราวในตำนาน ของจีน การประดับตกแต่งด้วยมุกนี้ขึ้นอยู่กับความชอบและความเชื่อของผู้ที่เป็นเจ้าของ ห้องรับแขกของ ตึกแถวบางคูหาอาจจะมีตู้ไม้แกะสลักประดับตกแต่งด้วยมุกเช่นเดียวกับชุดรับแขก เพื่อตั้งถ้วยชาม หรือของ สำหรับไหว้ เป็นต้น นอกจากชุดรับแขกแล้วยังมีการประดับผนังด้วยรูปภาพของบรรพบุรุษในอิริยาบถต่างๆ ทั้งที่เป็นภาพเขียน และที่เป็นภาพถ่าย ผู้ที่อยู่ในรูปจะมีกายแต่งกายด้วยเสื้อผ้าที่งดงามอย่างมาก รับกันกับ พื้นที่ปูกระเบื้องชั้นดีที่สั่งทำจากประเทศอิตาลี และนำเข้ามาจากปีนัง

3.6 ห้องนั่งเล่น

ห้องนั่งเล่นจะอยู่ถัดจากห้องรับแขก ภายในห้องนั่งเล่นจะมีเก้าอี้สำหรับนั่ง หรือนอนเล่น ภาษาจีน สกเกี้ยนเรียกว่า ป้อฉี่ ห้องนั่งเล่นยังใช้เป็นพื้นที่สำหรับต้อนรับแขกที่มีความสนิทสนมกับเจ้าของบ้านอย่างมาก เป็นพื้นที่ที่กึ่งส่วนตัว ทั้งยังเป็นพื้นที่ส่วนนอกสุดที่ลูกสาวสามารถจะออกมาได้ในเวลาที่มีแขกมาเยี่ยม

เยียนครอบครัว เพราะธรรมเนียมของชาวจีนในย่านเมืองเก่าภูเก็ตลูกสาวมีหน้าที่ทำอาหาร ทำความสะอาด และช่วยงานเล็กๆ น้อยๆ และไม่สามารถออกมาภายนอกให้ผู้ชายที่ไม่ใช่สมาชิกในครอบครัวเห็นหน้าตาได้ ด้วยเหตุนี้ผนังที่กั้นระหว่างห้องรับแขกกับห้องนั่งเล่นภายในตึกแถวบางคูหา จะเป็นฉากไม้ หรือบานเฟี้ยมที่ใช้กั้นมีช่องเล็กๆ นี้ออกแบบไว้พอที่ลูกสาวจะมองลอดออกมา และเป็นฉากกั้นที่ออกแบบตกแต่งอย่างงดงามมากที่สุดทีเดียว นอกจากนี้ยังประดับมุกเป็นลวดลายแบบจีนด้วย

ภาพที่ 67 ห้องนั่งเล่น

3.7 ช่องแสงกลางตึกแถว

ช่องแสงกลางตึกแถว หรือ ฉิมแจ้ ในภาษาจีนฮกเกี้ยน ชาวจีนฮกเกี้ยนมีความเชื่อว่าบริเวณช่องแสงกลางตึกแถวนี้เป็นที่รวมของลม และฝน ซึ่งมีความหมายว่าจะนำความมั่งมีศรีสุขมาให้แก่สมาชิกที่อาศัยอยู่ในตึกแถวนั้น

และเนื่องจากตึกแถวในเมืองเก่าภูเก็ตมีความยาวเป็นพิเศษประมาณ 20 – 60 เมตร หรือยาวกว่า จำเป็นที่จำเป็นต้องมีการเว้นช่องแสงเพื่อให้ระบายลม ช่องแสงนี้เป็นพื้นที่เปิดโล่งชั้นล่างถึงชั้นบน พื้นบริเวณช่องแสงนี้จะลดระดับลงไปจากระดับพื้นชั้นล่างของตึกแถวประมาณ 1 ฟุต รอบๆ พื้นที่ช่องแสงจะมีคูระบายน้ำ คุณประโยชน์ของช่องแสงนี้นอกจากให้แสงสว่างแก่ภายในตึกแถวซึ่งมีความยาวมากเป็นพิเศษแล้วยังให้ความเย็นสบายแก่ผู้ที่อยู่ภายในตึกแถวด้วย เพราะลมจะผ่านบริเวณช่องนี้อยู่ตลอดเวลา

สำหรับตึกแถวในเมืองเก่าภูเก็ตบริเวณลานซักล้างจะมีบ่อน้ำบาดาล เรียกในภาษาจีนฮกเกี้ยนว่า ฉิมแจ้ ระดับความลึกของบ่อน้ำบาดาลประมาณ 4.00 – 6.00 เมตร จะต้องขุดลงไปลึกเท่าไรนั้นขึ้นอยู่กับความลึกของระดับน้ำใต้ดินบริเวณที่เป็นบ่อน้ำบาดาลนั้น ด้านข้างลานซักล้างจะมีผนังที่ก่อขึ้นมาใช้เป็นที่สำหรับกักเก็บน้ำ หรือเรียกในภาษาจีนฮกเกี้ยนว่า จูยตี้ วิธีการเก็บน้ำจะใช้ถังไม้ หรือ แป๊ะ ตักน้ำจากบ่อน้ำบาดาลมาเก็บไว้ในที่เก็บน้ำ

ส่วนเรื่องจำนวนช่องแสงนั้น ขึ้นอยู่กับความลึกของตึกแถวแต่ละคูหา การเว้นพื้นที่ที่จะสร้างช่องแสงนี้ช่างจะจดจำมาจากคำสอนของครูช่างอีกทีหนึ่งว่าต้องมีระยะห่างจากแต่ละจุดเท่าไร เช่นว่าเมื่อเข้ามา

ด้านในตึกแถวแล้วนับจากหน้าบ้านเข้ามาประมาณ 30 ฟุต จะมีช่องแสง 1 จุด เป็นต้น เพราะช่องแสงจะทำให้พื้นที่ในระยะ 30 ฟุตได้รับความสว่างจากแสงธรรมชาติทั่วกัน ถ้าตึกแถวคูหาใดมีความยาวต่อจากช่องแสงนี้ไปอีกมากก็จะนับต่อไปด้วยวิธีเดียวกัน สำหรับช่องแสงของตึกแถวในย่านเมืองเก่าภูเก็ตจะมีการประดับตกแต่งให้งดงามแตกต่างกันตามรสนิยมของผู้ที่เป็นเจ้าของ ที่ภูเก็ตบางคูหาจะมีบ่อเลี้ยงปลาเงินปลาทอง และสำหรับตึกแถวในเมืองเก่ามะละกาบริเวณช่องแสงนี้บางคูหาจะมีการตกแต่งวางระบายน้ำฝนจากหลังคาเป็นรูปปลาทอง เพราะความเชื่อที่ว่าปลาทองเป็นสิ่งนำโชคของชาวจีน

ภาพที่ 68 บริเวณช่องแสงกลางตึกแถว

พื้นที่บริเวณลานตรงช่องแสงจะมีระบายน้ำโดยรอบรายละเอียดของระบายน้ำเป็นดังที่ว่า

“..... ระบายน้ำจะก่อด้วยอิฐมีความกว้างประมาณ 8 – 10 นิ้ว มีความลึกประมาณ 10 นิ้ว ยาวตลอดไปจนถึงแนวถนนด้านหน้าตึกแถว ด้านบนของคูหาที่อยู่ภายในตึกแถวแต่ละคูหาจะนำไม้มาวางปิดไว้เพื่อกันสิ่งของ หรือคนเดินตกลงไป ระบายน้ำนี้จะลาดเอียงลงประมาณ 0.5 เซนติเมตร ทุกๆ ระยะ 1.00 เมตร.....”³³

เท่าที่สำรวจพบว่าตึกแถวที่มีพื้นที่ที่เป็นช่องแสงนี้จะเป็นตึกแถวที่อยู่บริเวณเมืองเก่าที่มีชาวจีนฮกเกี้ยนมาตั้งถิ่นฐานอยู่เท่านั้น จากคำบอกเล่าของลูกหลานชาวจีนภูเก็ต ชาวจีนปีนัง รวมไปถึงชาวจีนที่มะละกา อาจจะเป็นเพราะว่าเป็นตึกแถวที่ถูกสร้างแรกเริ่มโดยชาวจีนฮกเกี้ยน และมีการสร้างตึกแถวแบบเดียวกันต่อมาเรื่อยๆ เพราะชาวจีนที่มาจากเมืองอื่นพิจารณาเห็นว่าการมีช่องแสงอยู่กลางตึกแถวนี้ทำให้เกิดการระบายลมที่ดีอีกทั้งยังได้รับแสงสว่างอย่างทั่วถึงตลอดทั้งตึกแถวที่มีขนาดยาวมากอีกด้วย สำหรับตึกแถวที่เมืองอื่นๆ ทั่วไปในประเทศมาเลเซียที่ไม่มีช่องแสงกลางอาคารนี้ จะใช้วิธีสร้างหลังคาสองชั้นเพื่อระบายลมและเพิ่มแสงภายในตึกแถวทดแทนกัน

33

สัมภาษณ์ นายเกียรติ เอียวสกุล อายุ 79 ปี, อดีตชาวจีนในภูเก็ต, 5 สิงหาคม 2546.

3.8 ห้องน้ำ ส้วม

ห้องน้ำ หรือที่เรียกในภาษาจีนฮกเกี้ยนว่า อี้ซื่อ แรกเริ่มนั้นส้วมและที่อาบน้ำจะแยกบริเวณกัน ส้วมจะอยู่ด้านนอกหลังสุดของตึกแถวตามความเชื่อของชาวจีนที่ว่าส้วมเป็นที่ปลดปล่อยพลังแห่งความ เลวร้าย ลักษณะของส้วมเป็นดังที่ว่า

“..... ที่ภูเก็จะเรียกว่าส้วมเท การสร้างส้วมจะขุดลึกลงไปจากพื้นดินประมาณ 3.00 เมตร ปากส้วมเป็นทรงกลมเส้นผ่าศูนย์กลางกว้างประมาณ 2.00 เมตร มีไม้พาดไว้เพื่อ เหยียบเวลาปฏิบัติภารกิจขับถ่าย ผั่งทั้งสี่ด้านจะกันด้วยโครงไม้มุ่งจาก ประตูทางเข้า ส้วมนี้ก็ใช้กระสอบข้าวสารปิดกันเอา ตึกแถวบางคูหา หรือที่พักอาศัยบางแห่งก็จะใช้ ส้วมที่ว่านี้ร่วมกัน เพื่อจำกัดพื้นที่กระจายกลิ่นให้ไปไม่ได้ไม่ไกลมากนัก เวลาปฏิบัติ ภารกิจต้องระวังให้ดีเพราะส้วมที่ว่านี้กว้างมาก ครั้งหนึ่งมีคนตกลงไป คงไม่ต้องนึกว่า ต้องอาบน้ำทำความสะอาดไปกันกี่รอบ คนคนนั้นจึงจะไม่ส่งกลิ่นที่ติดมาจากส้วม สมัยก่อนพื้นที่ด้านหลังตึกแถว หรือบ้านพักอาศัยจะเป็นสวนผัก มีประตูเปิดถึงกัน เกือบทั้งหมด ทุกสัปดาห์จะมีคนสวนชาวจีนมารับมูลจากส้วมไปเป็นปุ๋ยรดผักในสวน .....”³⁴

ส่วนที่อาบน้ำจะอาบน้ำกันตรงลานที่ตรงกับช่องแสงกลางตึกแถว เพราะเป็นที่เดียวที่มีบ่อน้ำบาดาล ดังที่ว่า

“..... เวลาอาบน้ำก็ไม่ต้องอายแต่อย่างใด เพราะผู้ชายจะนุ่งผ้าขาวม้า และผู้หญิงจะ นุ่งผ้าถุง หรือโสร่ง ซึ่งช่วยบังสายตาขณะอาบน้ำ .....”³⁵

สมัยที่พระยารัษฎานุประดิษฐ์เป็นข้าหลวงเทศาภิบาลมณฑลภูเก็ต มีการนำเข้าสู่สภากันท์ที่ใช้ใน ห้องน้ำมาใช้ในภูเก็ต จึงมีการสร้างห้องน้ำขนาดเล็กบริเวณลานที่ตรงกับช่องแสงกลางตึกแถว โดยกันพื้นที่ เป็นห้องน้ำขนาดเล็กๆ

³⁴ สัมภาษณ์ นางอ้ว สายสาครเรศ อายุ 77 ปี, ชาวจีนฮกเกี้ยนในภูเก็ต, 4 สิงหาคม 2546.

³⁵ สัมภาษณ์ นายอู๋ ลิม สายสาครเรศ (ตัน อู๋ ลิม) อายุ 82 ปี, อดีตช่างจีนในภูเก็ต, 4 สิงหาคม 2546.

ภาพที่ 69 ห้องน้ำที่สร้างขึ้นใหม่บริเวณช่องแสงกลางตึกแถว

3.9 คร้ว และห้องอาหาร

คร้ว เรียกในภาษาจีนฮกเกี้ยนว่า ฉานชื่อลู่วาง ภายในตึกแถวบางคูหาจะมีพื้นที่ที่เป็นช่องแสงเพิ่มขึ้นมาอีก ซึ่งจะมีบ่อน้ำบาดาลขนาดเล็กอยู่ด้วยเพื่อใช้ประโยชน์สำหรับการบริโภค และล้างถ้วยชาม น้ำที่ใช้สำหรับบริโภคจะต้องนำมาต้มแล้วกรองด้วยผ้าขาวบางอีกหลายครั้ง ถ้าตึกแถวคูหาใดไม่มีช่องแสงและบ่อน้ำบาดาลบริเวณคร้วก็จะไปใช้ที่ช่องแสงด้านหน้าแทน อีกทั้งคร้วภายในตึกแถวที่สร้างสมัยที่ทำการศึกษายังไม่มีตู้เย็น หรือตู้ใส่น้ำแข็งสำหรับแช่อาหาร เพราะชาวเมืองบนเกาะภูเก็ตสามารถรับประทานได้ทุกวัน ดังที่ว่า

“..... ความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรทางทะเลบริเวณรอบเกาะภูเก็ตนั่นเอง ทุกๆ วันจะมีชาวเรือออกเรือไปกลางทะเลเพื่อจับปลาและสัตว์ทะเลอื่นๆ ตั้งแต่เวลา ประมาณ 15.00 น. เรือหาปลาส่วนใหญ่จะกลับเข้าฝั่งประมาณ 03.00 – 04.00 น.ของ เช้าวันรุ่งขึ้น ทำให้ทุกวันชาวเมืองจะมีของสดรับประทาน มิได้มีความจำเป็นจะต้องแช่ เก็บไว้เพื่อวันต่อๆ ไป หากว่าวันไหนที่ของสดมากเกินไปความต้องการแต่ละบ้านก็จะทำการตากแห้งไว้เพื่อรับประทานในช่วงที่มีพายุและไม่สามารถออกเรือไปกลางทะเล ได้.....”³⁶

บริเวณคร้วจะอยู่ที่ห้องด้านหลังสุดของตึกแถวแต่ละคูหา และจะมีเตาติดไฟเพื่อประกอบอาหาร เตานี้เรียกว่า หัวโพ หรือ จ่าวเต็ง ในภาษาจีนฮกเกี้ยน มีความกว้าง 2 ฟุตครึ่ง มีความยาว 5 ฟุต ความสูงมากกว่า 2 ฟุต ด้านบนจะมีช่องวงกลมสำหรับตั้งภาชนะประกอบอาหาร จำนวนช่องด้านบนนี้ขึ้นอยู่กับประโยชน์ใช้งานของเจ้าของ ส่วนมากจะมีอย่างน้อยที่สุด 3 ช่อง แต่ละช่องจะมีเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 1 ฟุต ด้านบนจะผายออกเล็กน้อยเพื่อให้สะดวกต่อการติดไฟหุงต้มอาหาร

³⁶ สัมภาษณ์ นายอยู่ลิม สายสาครศ (ตัน อยู่ลิม) อายุ 82 ปี, อดีตช่างจีนในภูเก็ต, 4 สิงหาคม 2546.

“..... วิธีการสร้าง หัวโปก จะใช้ปูนขาวตำรวมกันกับหญ้าฟางให้ละเอียดแล้วก่อขึ้นเป็นเตา จะเว้นช่องเล็กๆ ไว้สำหรับเขี่ยขี้เถ้าออก .....”³⁷

ภาพที่ 70 เตาประกอบอาหารในตึกแถว

พื้นที่บริเวณครัวนี้จะปูกระเบื้องลวดลายงดงาม ผืนส่วนมากจะทำน้ำปูนขาวทับเป็นสีขาว บริเวณผนังจะมีตู้ไม้แบบจีนเพื่อใช้เก็บอาหารตั้งอยู่บางตู้สั่งเข้ามาจากปีนัง บางตู้ช่างจีนในภูเก็ตประกอบขึ้นเอง ตู้นี้จะเป็นรูปแบบจีนทั้งงดงามแต่ไม่ถึงกับประดับมุกอย่างตู้ หรือชุดรับแขกที่อยู่หน้าเคี๊ยะ จำนวนตู้ขึ้นกับพื้นที่ของครัวว่ากว้างเท่าใด

ภาพที่ 71 กระเบื้องปูพื้นครัว

³⁷ สัมภาษณ์ นายอยู่ลิม สายสาคร (ตัน อยู่ลิม) อายุ 82 ปี, อดีตช่างจีนในภูเก็ต, 4 สิงหาคม 2546.

พื้นที่ส่วนที่ติดกับครัวจะกันเป็นห้องอาหาร หรือ เต๋เหลา ในภาษาจีนฮกเกี้ยน สำหรับตึกแถวบางคูหาพื้นที่ส่วนรับประทานอาหารจะอยู่ข้างในครัว

ภาพที่ 72 ส่วนรับประทานอาหารข้างในครัว

3.10 บันได

บันได หรือ เหลาที่ ในภาษาจีนฮกเกี้ยน ในตึกแถวแต่ละคูหา นั้นเป็นบันไดไม้ บันไดภายในตึกแถวมีราวจับเป็นไม้แกะสลักลวดลายประดับมุกอย่างงดงาม ตำแหน่งของบันไดจะอยู่ใกล้กับบริเวณช่องแสงของตึกแถวแต่ละคูหา บันไดเป็นโครงสร้างไม้ที่แยกออกจากโครงสร้างผนังรับน้ำหนักของตึกแถว ดังนั้นลักษณะทิศทางของบันไดนี้จะแตกต่างกันไปตามความพึงพอใจของช่างก่อสร้าง ตึกแถวบางคูหาบันไดจะหักเป็นมุมฉาก บางคูหาจะเป็นเส้นตรงมิได้มีการหักมุมแต่อย่างใด อีกทั้งพื้นที่ส่วนเล็กๆ ที่อยู่ด้านใต้บันได บางคูหาด้วยกันเป็นที่เก็บของอีกด้วย

ภาพที่ 73 บันไดภายในตึกแถว

บันไดภายในตึกแถวที่ป็นิ่ง และที่มะละกาก็เป็นไปในลักษณะที่ใกล้เคียงกัน ทั้งวัสดุ รวมถึงการประดับตกแต่งที่เป็นไม้ประดับด้วยมุก

3.11 ชั้นบน

ชั้นบน หรือ เหลาดิ่ง ในภาษาจีนฮกเกี้ยน จะถูกใช้เป็นห้องนอนของสมาชิกที่อาศัยอยู่ในตึกแถว การแบ่งพื้นที่เป็นส่วนนอนนั้นขึ้นอยู่กับจำนวนสมาชิกในครอบครัว และยังรวมไปถึงคณงาน คนรับใช้ของครอบครัวอีกด้วย แต่โดยทั่วไปแล้วพื้นที่ที่อยู่ด้านหน้าสุดติดริมถนนนั้นจะถูกกันเป็นห้องนอนของหัวหน้าครอบครัว จะมีช่องลับหรือช่องส่งของลงไปยังพื้นที่ด้านล่างบริเวณหน้าทึบๆ ขนาดของช่องที่วางนี้ขึ้นอยู่กับว่าจะมีหน้าที่เพื่อจุดประสงค์ใด เช่น ช่องสำหรับมองลงไปยังโถงด้านล่าง หรือช่องสำหรับส่งของลงไปยังด้านล่าง เป็นต้น ความแตกต่างประการนี้ก็จะทำให้ขนาดของช่องนั้นเล็กใหญ่ต่างกันตามไป

ห้องนอนห้องอื่นๆ ที่มีได้อยู่บริเวณด้านหน้าที่ติดกับหน้าต่างแต่ก็ยังคงมีความเย็นสบายเพราะแต่ละห้องได้รับลมผ่านบริเวณช่องแสงกลางตึกแถว

ภาพที่ 74 ห้องนอนชั้นบนด้านหน้าตึกแถว

3.12 ระเบียง

ระเบียงที่อยู่ด้านหลังสุดชั้นบนของตึกแถวแต่ละคูหา เรียกเป็นภาษาจีนฮกเกี้ยนว่า บันแป่ พื้นที่บริเวณระเบียงนี้ถูกใช้เป็นที่นั่งเล่นรับลมตอนเย็น ใช้เป็นมุมสำหรับตากผ้า หรือนั่งสนทนากับเพื่อนบ้านที่อยู่บริเวณระเบียงของตึกแถวคูหาติดกันก็ได้

3.13 หลังคา

หลังคาตึกแถวย่านเมืองเก่าภูเก็ตนี่จะเป็นหลังคาทรงจั่วมีความชันมากพอสมควรที่จะป้องกันไม่ให้น้ำไหลย้อนเข้ามาภายใต้หลังคา พื้นที่ด้านล่างตรงส่วนที่ต้องการแสงสว่างก็สามารถวางกระจกแทนที่กระเบื้องมุงหลังคาได้ ดังที่ว่า

“..... สมัยก่อนไม่มีไฟฟ้าใช้ ต้องอาศัยแสงสว่างจากธรรมชาติช่วยให้สว่างขึ้น ก็จะใช้วิธีเว้นช่องแสงที่หลังคา ตรงไหนอยากให้สว่างก็ใส่กระจกเข้าไปแทนที่กระเบื้องมุงหลังคา กระจกจะต้องมีขนาดที่พอดีกับระยะห่างของไม้ระแนงที่วางไว้รับกระเบื้อง ไม่ต้องมีเทคนิคพิเศษอะไรพอวางลงไปพอดีแล้วก็โบกปูนทับเป็นอันเสร็จขั้นตอน.....”³⁸

วิธีการวางกระเบื้องนั้นสำคัญมาก จะต้องใช้ความปราณีต และช่างจีนที่สามารถซ่อมกระเบื้องหลังคาดินเผาแบบดั้งเดิมนี่เหลืออยู่ที่ภูเก็ตไม่กี่ท่าน ตึกแถวคูหาเก่าๆ ที่ถูกรื้อออกไปนั้นเจ้าของยังคงเก็บรักษากระเบื้องมุงหลังคาของเก่าไว้ เพราะตั้งแต่ที่เลิกผลิตกระเบื้องมุงหลังคาในภูเก็ต เมื่อใดที่ผู้ครอบครองตึกแถว หรือสถาปัตยกรรมอื่นๆ ต้องการจะดำเนินการซ่อมแซมหลังคาก็จะมาซื้อกระเบื้องเก่าที่เจ้าของเก็บไว้เป็นเช่นนี้ทุกที่ไป

ภาพที่ 75 กระเบื้องมุงหลังคาตึกแถว

4. ตึกฝรั่งในย่านเมืองเก่าภูเก็ต

ตึกฝรั่งในย่านเมืองเก่าภูเก็ต ชาวจีนออกเขียนเรียกว่า อังม้อหลาว ตึกฝรั่งเป็นสถาปัตยกรรมที่สร้างเพื่อพักอาศัยของเศรษฐีชาวจีนในเมืองเก่าภูเก็ตที่มีฐานะร่ำรวยจากการประกอบอาชีพค้าขาย และทำกิจการเหมืองแร่ แต่เดิมชาวจีนผู้เป็นเจ้าของตึกฝรั่งอาศัยอยู่ที่ตึกแถวในย่านเมืองเก่าภูเก็ต ต่อมาเมื่อมีความร่ำรวยจากการประกอบธุรกิจ จึงมีความประสงค์ที่จะยกระดับฐานะของตน และประสงค์ที่จะประกาศให้ผู้อื่นได้รับรู้ถึงฐานะความร่ำรวยนั้น หนทางแรกที่จะสร้างความแตกต่างคือการสร้างที่พักอาศัยที่มีความหรูหราและโดดเด่น

³⁸ สัมภาษณ์ นายอู๋ลิ้ม สายสาครเรศ (ต้น อู๋ลิ้ม) อายุ 82 ปี, อดีตช่างจีนในภูเก็ต, 4 สิงหาคม 2546.

มากกว่าตึกแถวที่ผสมผสานระหว่างสถาปัตยกรรมจีนกับตะวันตก แม้ว่าผู้ที่เป็นเจ้าของตึกแถวในย่านเมืองเก่าภูเก็ตถือว่าเป็นผู้ที่มีฐานะที่ดีมาอยู่แล้วก็ตาม

เป็นที่ทราบกันทั่วไปในกลุ่มคนบนเกาะภูเก็ตว่าผู้ที่มีฐานะร่ำรวยถึงขั้นเป็นเศรษฐีในเกาะภูเก็ต ซึ่งมีบทบาทต่อการสร้างตึกฝรั่งในย่านเมืองเก่าภูเก็ตมีอยู่ 3 ท่านด้วยกัน ได้แก่

“อำมาตย์ตรีพระอร่ามสาครเขต” เป็นที่รู้จักกันทั่วไปในฐานะที่เป็นนายเหมืองแร่ดีบุก และเจ้าของสวนยางพารารายใหญ่ในเกาะภูเก็ต ซึ่งขณะนั้นเป็นเศรษฐีที่มีฐานะเป็นอันดับหนึ่งของเกาะภูเก็ต ได้ไปศึกษาที่เกาะปีนัง เมื่อสำเร็จแล้วก็ได้เดินทางกลับมาที่เกาะภูเก็ตเพื่อประกอบอาชีพนายเหมืองแร่ดีบุกต่อจากบิดา ภายหลังได้ริเริ่มกิจการกิจการเหมืองแร่ของตนเองโดยมีหุ้นส่วนร่วมกิจการด้วยกัน คือ หลวงอนุภาษภูเก็ตการ

“อำมาตย์ตรีพระพิทักษ์ชินประชา” ผู้ที่ชาวภูเก็ตถือว่าเป็นเศรษฐีอันดับสองรองจากอำมาตย์ตรีพระอร่ามสาครเขต เกิดที่ภูเก็ตและสำเร็จการศึกษาจากปีนัง เมื่อกลับมาที่ภูเก็ตแล้วได้เริ่มทำกิจการเหมืองแร่ และเป็นผู้ที่พัฒนามาใช้เครื่องจักรไอน้ำแทนการทำเหมืองสูบเนื่องจากเป็นผู้ที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญในเรื่องเกี่ยวกับการทำเหมืองแร่จึงได้รับการแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งเป็นที่ปรึกษาของกรมโลหกิจในเรื่องเกี่ยวกับการทำกิจการเหมืองแร่

“หลวงอนุภาษภูเก็ตการ” เป็นผู้เริ่มเปิดเหมืองสูบแห่งแรกในประเทศไทย ช่วงเวลาดังกล่าวท่านมีฐานะเป็นเศรษฐีอันดับที่สามของเกาะภูเก็ต นอกจากเหมืองแร่สูบแล้วยังมีกิจการทำเหมือง เรือขุด สวนยาง สวนมะพร้าว โรงงานแปรรูปไม้ โรงสีข้าว และเรือเดินทะเล เป็นต้น

คำบอกเล่าจากลูกหลานของอำมาตย์ตรีพระพิทักษ์ชินประชาเมื่ออยู่ว่า

“..... ตึกฝรั่งหลังแรกบนเกาะภูเก็ตนั้น เกิดขึ้นเพราะ อำมาตย์ตรีพระพิทักษ์ชินประชา มีความประสงค์ที่จะสร้างเรือนหอให้เจ้าสาวที่จะมาจากปีนัง เรือนหอที่ว่านี้จะต้องมีความงดงามและหรูหราพอๆ กับคฤหาสน์ที่มีอยู่ในปีนังเพื่อเป็นการยกย่องเจ้าสาวของท่าน ท่านจึงนำช่างชาวจีนจำนวนหนึ่งมาจากปีนัง ซึ่งท่านเล่าให้ลูกหลานฟังว่าเป็นช่างชุดเดียวกับที่สร้างคฤหาสน์ที่ปีนัง อีกทั้งท่านยังเป็นผู้ควบคุมการก่อสร้างด้วยตัวเองจนเสร็จ การก่อสร้างนี้เริ่มในปี พ.ศ. 2447

หลังจากตึกฝรั่งหลังแรกสร้างแล้วเสร็จ อำมาตย์ตรีพระอร่ามสาครเขต ผู้มีสถานะทางเศรษฐกิจเป็นถึงเศรษฐีอันดับหนึ่งของภูเก็ตเกิดความน้อยหน้าที่มีฐานะทางเศรษฐกิจเป็นอันดับสองมีที่พิกอาศัยที่งดงามกว่า จึงได้อาศัยความเป็นเพื่อนสนิทกับอำมาตย์ตรีพระพิทักษ์ชินประชา ขอช่างชาวจีนชุดเดียวกับที่สร้างตึกฝรั่งของท่านมาสร้างให้ตนเองบ้าง โดยมีผังคล้ายๆ กัน จะแตกต่างกันในส่วนที่เป็นองค์ประกอบลวดลายเล็ก ๆ น้อยๆ และสีสันทันภายนอกเท่านั้น

และจากความสนิทสนมระหว่างอำมาตย์ตรีพระอร่ามสาครเขตกับ หลวงอนุภาษภูเก็ตการ จากการทำธุรกิจร่วมกับเป็นผลให้ตึกฝรั่งหลังที่สามเกิดตามมา และมีการ

สร้างตึกฝรั่งหลังต่อๆ มาอีกเรื่อยๆ อย่างต่อเนื่องจนถึงช่วงที่สภาพทางเศรษฐกิจของ
ภูเก็ตตกต่ำจึงหยุดการสร้างในที่สุด.....”³⁹

ภาพที่ 76 ตึกฝรั่งหลังที่หนึ่งบนเกาะภูเก็ต⁴⁰

ภาพที่ 77 ตึกฝรั่งหลังที่สองบนเกาะภูเก็ต⁴¹

จากคำบอกเล่าของลูกหลานของอำมาตย์ตรีพระพิทักษ์ชินประชาว่ามีการขนเอาช่างก่อสร้างมาจาก
ปีนัง จึงดำเนินการสำรวจจัดหาพื้นที่เกาะปีนังเพื่อศึกษาลักษณะโดยรวม จากการสำรวจพบว่าลักษณะที่
ปรากฏภายนอกของตึกฝรั่งในย่านเมืองเก่าภูเก็ต และที่เกาะปีนังมีความคล้ายกันทุกประการ จึงเป็นการ
สนับสนุนประเด็นที่ว่ามีการนำช่างก่อสร้างจากปีนังมาสร้างตึกฝรั่งที่ย่านเมืองเก่าภูเก็ต

³⁹ สัมภาษณ์ นายประชา ตันตะวานิช, บุคคลสำคัญทางวัฒนธรรมภูเก็ต บุตรขุนชินสถานพิทักษ์, 15 ตุลาคม 2546.

⁴⁰ กระทรวงมหาดไทย, กระทรวงศึกษาธิการ, กรมศิลปากร, "วัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์ และภูมิปัญญา
จังหวัดภูเก็ต," 2544, หน้า 151.

⁴¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 154.

5. บทสรุปอิทธิพลที่ส่งผลต่อสถาปัตยกรรมเมืองเก่าภูเก็ต

จากการศึกษาพบว่าย่านเมืองเก่าภูเก็ตเป็นที่ตั้งถิ่นฐานของชาวจีน ซึ่งเกือบทั้งหมดเป็นชาวจีนฮกเกี้ยน ชาวจีนในย่านเมืองเก่าภูเก็ตเข้ามาตั้งถิ่นฐานบนเกาะภูเก็ตประมาณรัชกาลที่ 3 จากเหตุจูงใจที่เกาะภูเก็ตมีทรัพยากรทางธรรมชาติอันอุดมสมบูรณ์ และกิจการเหมืองแร่ อันจะทำให้เกิดรายได้เพื่อส่งเสริมการสร้างฐานะให้ดีขึ้น เมื่อชาวจีนเข้ามาตั้งถิ่นฐานบริเวณย่านเมืองเก่าภูเก็ตส่งผลให้เกิดชุมชนที่มีกิจกรรมที่เป็นการค้าขาย ซึ่งสร้างรายได้ให้แก่ชาวจีนเป็นจำนวนมาก เป็นผลให้ชาวจีนกลุ่มอื่นๆ ต้องการตั้งถิ่นฐานรวมทั้งประกอบอาชีพบริเวณย่านเมืองเก่าภูเก็ตแห่งนี้ เมื่อมีการหลั่งไหลเข้ามาตั้งถิ่นฐานของคนจำนวนมาก ทำให้ชุมชนขยายตัวเป็นเมือง

สถาปัตยกรรมที่ชาวจีนฮกเกี้ยนสร้างขึ้นในย่านเมืองเก่าภูเก็ต คือ ตึกแถวกิ่งร้านค้ากึ่งที่พักอาศัย ตึกแถวชุดแรกๆ ของชาวจีนฮกเกี้ยนมีการตกแต่งด้านหน้าด้วยรูปแบบทางสถาปัตยกรรมที่เรียบง่าย ต่อมาเมื่อชาวจีนในย่านเมืองเก่าภูเก็ตมีความร่ำรวยมากขึ้นจากการทำงาน จึงมีการพัฒนารูปแบบทางสถาปัตยกรรมให้มีลักษณะที่งดงามมากขึ้น ด้วยการนำรูปแบบสถาปัตยกรรมตะวันตกมาตกแต่งที่ด้านหน้าของตึกแถว การก่อสร้างตึกแถวที่มีการผสมผสานรูปแบบสถาปัตยกรรมตะวันตกใช้ช่างก่อสร้างชาวจีนจากปีนัง เนื่องจากชาวจีนในย่านเมืองเก่าภูเก็ตส่วนมากทำการค้าขายกับชาวจีนในเมืองจอร์จทาวน์ เกาะปีนัง จึงเกิดความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มชาวจีนของทั้ง 2 เมือง

จากการศึกษาองค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมของตึกแถวในย่านเมืองเก่าภูเก็ตที่มีการผสมผสานระหว่างสถาปัตยกรรมจีนกับสถาปัตยกรรมตะวันตกสามารถสรุปตารางความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมของตึกแถวแต่ละส่วนกับที่มาขององค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมได้ดังต่อไปนี้

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 7 แสดงการสรุปอิทธิพลที่ส่งผลต่อตึกแถวในเมืองเก่าภูเก็ต

องค์ประกอบทางสถาปัตยกรรม	จีน	ตะวันตก
ฐานราก	เทคนิควิธีของช่างจีนในเมืองภูเก็ต	-
พื้นชั้นล่าง	เทคนิควิธีของช่างจีนในเมืองภูเก็ต	-
กระเบื้องพื้นชั้นล่าง	-	สั่งจากอิตาลีโดยผ่านทางปีนัง
พื้นชั้นบน	เทคนิควิธีของช่างจีนในเมืองภูเก็ต	-
ผนัง	เทคนิควิธีของช่างจีนในเมืองภูเก็ต	-
หลังคา	เทคนิควิธีของช่างจีนในเมืองภูเก็ต	-
ทางเดินเท้าด้านหน้ากว้าง 5 ฟุต	-	รับมาจากสิงคโปร์ โดยผ่านทางปีนัง
ถ้ำ	รูปแบบจีน	-
เพ็ช	รูปแบบจีน	-
องค์ประกอบทางสถาปัตยกรรม	จีน	ตะวันตก
ห้องนั่งเล่น	รูปแบบจีน	-
ช่องแสงกลางตึกแถว	รูปแบบจีน	-
ห้องอาหาร	รูปแบบจีน	-
ครัว	รูปแบบจีน	-
ห้องน้ำ ส้วม	รูปแบบจีน	-
บันได	รูปแบบจีน	-
ห้องนอน	รูปแบบจีน	-
รูปด้านชั้นล่าง	รูปแบบจีน	-
รูปด้านชั้นบน	-	รูปแบบตะวันตกจากปีนัง
ลวดลายปูนปั้นที่ผนังด้านหน้า	-	รูปแบบตะวันตกจากปีนัง
ลวดลายซุ้มหน้าต่างชั้นบน	-	รูปแบบตะวันตกจากปีนัง
ลวดลายหัวเสา	-	รูปแบบตะวันตกจากปีนัง
ลวดลายซุ้มโค้งบริเวณทางเดิน	-	รูปแบบตะวันตกจากปีนัง
สี	เทคนิควิธีของช่างจีนในเมืองภูเก็ต	-

จากตารางสรุปพบว่าตึกแถวในย่านเมืองเก่าภูเก็ตได้รับอิทธิพลส่วนใหญ่จากสถาปัตยกรรมของชาวจีนฮกเกี้ยน ทั้งเรื่องโครงสร้าง และการกำหนดพื้นที่ใช้สอยภายใน ส่วนอิทธิพลจากสถาปัตยกรรมตะวันตกที่ปรากฏเกือบจะทั้งหมดมีเพียงองค์ประกอบที่เป็นลวดลายปูนปั้นด้านหน้าตึกแถวเท่านั้น และอิทธิพลตะวันตกที่ส่งผลต่อตึกแถวในย่านเมืองเก่าภูเก็ตเป็นอิทธิพลจากสถาปัตยกรรมอังกฤษในปีนัง ส่วนอิทธิพลตะวันตกอื่นๆ ที่รับมานอกเหนือจากสถาปัตยกรรมอังกฤษในปีนัง คือ กระเบื้องปูพื้นชั้นล่าง ที่สั่งจากอิตาลีผ่านมาทางปีนัง

นอกจากตึกแถวที่ผสมผสานระหว่างสถาปัตยกรรมจีนกับสถาปัตยกรรมตะวันตกในย่านเมืองเก่า
ภูเก็ต ยังมีตึกฝรั่งที่นำช่างก่อสร้างมาจากปีนัง ตึกฝรั่งที่ถูกสร้างจากความต้องการของเจ้าของที่จะยกระดับ
ฐานะของตนให้สูงกว่าชาวเมืองคนอื่นๆ ด้วยการเป็นเจ้าของที่พักอาศัยที่ใหญ่โต และงดงามมากกว่าตึกแถว
ของชาวเมืองทั่วไป

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 6

บทสรุปของการศึกษาและข้อเสนอแนะ

1. การเกิดสถาปัตยกรรมย่านเมืองเก่าภูเก็ต

สถาปัตยกรรมในย่านเมืองเก่าภูเก็ตเป็นหนึ่งในสถาปัตยกรรมของกลุ่มคนเชื้อชาติต่างๆ บนเกาะภูเก็ต สถาปัตยกรรมในย่านเมืองเก่าภูเก็ต คือ ตึกแถวที่ถูกสร้างขึ้นจากการตั้งถิ่นฐานของชาวจีนฮกเกี้ยน บริเวณใกล้กับท่าเรือย่านเมืองเก่าภูเก็ต จากการชักชวนของพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว พระมหากษัตริย์รัชกาลที่ 3 ตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2370

การตั้งถิ่นฐานบริเวณใกล้กับท่าเรือส่งผลให้ชุมชนขยายตัวกลายเป็นเมืองได้อย่างรวดเร็ว และยังตอบรับวัฒนธรรมต่างๆ เข้ามาผสมผสานได้อย่างรวดเร็วเช่นกัน เนื่องจากเมืองท่าเป็นพื้นที่ที่มีการหลั่งไหลเข้ามาของคนหลายกลุ่ม สำหรับย่านเมืองเก่าภูเก็ตได้มีการพัฒนารูปแบบของสถาปัตยกรรมจากตึกแถวรูปแบบจีนไปเป็นตึกแถวรูปแบบจีนที่ผสมผสานลักษณะสถาปัตยกรรมตะวันตก และยังพัฒนาต่อไปเป็นการสร้างตึกฝรั่งอีกด้วย การพัฒนาย่านเมืองเก่าภูเก็ตจนกลายเป็นการพัฒนาสถาปัตยกรรมเป็นผลอันเกิดจากอิทธิพลทางการเมืองการปกครอง ทางเศรษฐกิจ และทางสังคม สามารถอธิบายเป็นตารางดังต่อไปนี้

ตารางที่ 8 แสดงอิทธิพลแวดล้อมที่ทำให้เกิดสถาปัตยกรรมในเมืองเก่าภูเก็ต

อิทธิพล	ผลที่เกิด
การเมืองการปกครอง	ความสัมพันธ์ระหว่างเจ้าเมืองกับเจ้าเมืองตั้งแต่สมัยอยุธยา ทำให้เกิดความสัมพันธ์ในด้านต่างๆ ระหว่างภูเก็ตกับปีนัง มีการช่วยเหลือเกื้อกูลกันเรื่องมาระหว่าง 2 เมือง ส่งผลให้เกิดการพัฒนาทางเศรษฐกิจ
เศรษฐกิจ	การพัฒนาทางเศรษฐกิจ จากการทำการค้าระหว่างเมืองท่ากับเมืองท่า คือ ภูเก็ต และปีนัง รวมไปถึงการทำกิจการเหมืองแร่ ส่งผลให้ชาวเมืองมีฐานะที่ดีขึ้น และส่งผลต่อสถานะทางสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป คือ ผู้ที่ประสบความสำเร็จในการประกอบกิจการต่างๆ จะมีฐานะทางสังคมที่ดีขึ้นกว่าชาวเมืองคนอื่นๆ
สังคม	ฐานะทางสังคมที่ดีขึ้น เป็นผลให้ผู้ที่มีฐานะดีกว่าต้องการสร้างความแตกต่างทางสังคม วิธีสร้างความแตกต่าง คือ การพัฒนารูปแบบสถาปัตยกรรมให้มีความงดงามมากกว่า ด้วยการนำรูปแบบสถาปัตยกรรมตะวันตกมาเป็นองค์ประกอบของตึกแถวแบบจีน และเมื่อการพัฒนารูปแบบของตึกแถวถึงจุดอิ่มตัว ก็มีการพัฒนาต่อไปเป็นการสร้างตึกฝรั่ง

2. อิทธิพลตะวันตกที่ส่งผลต่อสถาปัตยกรรมย่านเมืองเก่าภูเก็ต

การศึกษาความสัมพันธ์ของชาวตะวันตกชาติต่างๆ บนเกาะภูเก็ตเพื่อสืบสอบอิทธิพลจากสถาปัตยกรรมตะวันตกภายในเกาะภูเก็ต ที่สันนิษฐานว่าส่งผลต่อสถาปัตยกรรมย่านเมืองเก่าภูเก็ต พบว่า ไม่มีอิทธิพลจากสถาปัตยกรรมตะวันตกใดที่ส่งผลต่อสถาปัตยกรรมย่านเมืองเก่าภูเก็ต เพราะชาวตะวันตกชาติต่างๆ เข้ามายังเกาะภูเก็ตในสมัยอยุธยา และกลับออกไปก่อนปี พ.ศ. 2352 ซึ่งเป็นปีที่ทหารพม่าเผาทำลายเมืองบนเกาะภูเก็ต และทิ้งให้เป็นเกาะร้าง

การศึกษาความสัมพันธ์ของชาวตะวันตกชาติต่างๆ บนเกาะภูเก็ตเพื่อสืบสอบอิทธิพลจากสถาปัตยกรรมตะวันตกภายนอกเกาะภูเก็ต ที่สันนิษฐานว่าส่งผลต่อสถาปัตยกรรมย่านเมืองเก่าภูเก็ต พบว่า อิทธิพลจากสถาปัตยกรรมตะวันตกถ่ายทอดมายังสถาปัตยกรรมย่านเมืองเก่าภูเก็ต ด้วยการผ่านความสัมพันธ์ด้านต่างๆ ระหว่างเมืองท่ากับเมืองท่า คือ เมืองภูเก็ต และเมืองจอร์จทาวน์ เกาะปีนัง ซึ่งเมืองจอร์จทาวน์เป็นเมืองภายใต้การปกครองของรัฐบาลอังกฤษ มิใช่เพียงรูปแบบของสถาปัตยกรรมตะวันตกที่รับมาจากเมืองจอร์จทาวน์ หากแต่ยังมีการนำช่างก่อสร้างมาด้วย

3. ประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรมกับคำนิยามของสถาปัตยกรรม

การศึกษาประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรมกับคำนิยามของสถาปัตยกรรมในวิทยานิพนธ์นี้ สามารถสรุปเป็นตารางเพื่อความเข้าใจได้ดังต่อไปนี้

ตารางที่ 9 แสดงความสัมพันธ์ระหว่างประวัติศาสตร์กับคำนิยามสถาปัตยกรรม

สถานที่	คำนิยาม	ที่มาของคำนิยาม
เมืองจอร์จทาวน์ เกาะปีนัง	British Colonial Architecture	ปี พ.ศ. 2329 ประเทศอังกฤษยึดเกาะปีนังเป็นเมืองขึ้น ชาวอังกฤษได้ดำเนินการสร้างเมือง คือ เมืองจอร์จทาวน์ และสร้างสถาปัตยกรรมรูปแบบอังกฤษ โดยผสมผสานเข้ากับเทคนิควิธีการก่อสร้างแบบท้องถิ่น ทำให้สถาปัตยกรรมในเมืองจอร์จทาวน์ ใช้คำนิยามว่า 'British Colonial Architecture'
เมืองเกาลิงคโปร์	Shophouse Rafflesia	ปี พ.ศ. 2365 กัปตันสแตมฟอร์ด ราฟเฟิลส์ ได้ออกกฎหมายบังคับให้ตึกแถวของชาวจีนในเมืองเกาลิงคโปร์มีทางเดินเท้าด้านหน้ากว้างอย่างน้อยที่สุด 5 ฟุต เพื่อความสะดวกในการค้าขาย เป็นที่มาของคำนิยามว่า 'Shophouse Rafflesia'
เมืองมะละกา	Peranakan Architecture	ปี พ.ศ. 2002 เจ้าหญิง Hang Li Poh ชาวจีนแต่งงานกับสุลต่านแห่งเมืองมะละกาได้เกิดชาวจีนเชื้อสายใหม่ คือ ชาวเปอรานากัน (Peranakan) ชาวเปอรานากันทำการค้าขายบริเวณเมืองท่า สร้างตึกแถวที่มีพัฒนาการตามแต่ละช่วงเวลา ตึกแถวนี้ทำให้เกิดคำนิยามว่า 'Peranakan Architecture'
เมืองเก่าภูเก็ต	Sino – Portuguese	ไม่มีที่มาทางประวัติศาสตร์ที่สัมพันธ์กับคำนิยามดังกล่าว

จากตารางจะเห็นว่าคำนิยาม “Sino – Portuguese” ซึ่งถูกกำหนดให้ใช้กับสถาปัตยกรรมย่านเมืองเก่าภูเก็ตไม่มีความสัมพันธ์กับประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรมย่านเมืองเก่าภูเก็ตในทุกๆ ด้าน เพราะเป็นคำนิยามสำหรับสนธิสัญญาระหว่างรัฐบาลจีนกับรัฐบาลโปรตุเกส ซึ่งใช้ที่เมืองมาเก๊าเท่านั้น อีกทั้งไม่ได้ใช้เพื่อเป็นคำนิยามของสถาปัตยกรรมใด ดังนั้นการใช้คำนิยาม “Sino – Portuguese” กับสถาปัตยกรรมย่านเมืองเก่าภูเก็ต ถือว่าผิด ทั้งเรื่องของที่มา และวัตถุประสงค์การนำมาใช้ เพราะสถาปัตยกรรมย่านเมืองเก่าภูเก็ตได้รับอิทธิพลมาจากสถาปัตยกรรมที่เมืองจอร์จทาวน์ เกาะปีนัง ซึ่งเป็นสถาปัตยกรรมที่สร้างในสมัยที่เป็นเมืองขึ้นของประเทศอังกฤษ และมีชาวอังกฤษเป็นผู้วางรากฐานการสร้างสถาปัตยกรรม

นอกจากนั้นสถาปัตยกรรมโปรตุเกสก็ได้ส่งอิทธิพลต่อสถาปัตยกรรมบริเวณเมืองท่าสำคัญบนคาบสมุทรมลายู เพราะชาวโปรตุเกสถูกชาวฮอลันดาขับไล่ออกจากเมืองมะละกา และคาบสมุทรมลายูตั้งแต่ปี พ.ศ. 2184 ทั้งสถาปัตยกรรมของชาวโปรตุเกสก็ได้ถูกชาวฮอลันดาเผาทำลายจนหมดสิ้น

4. ผลกระทบจากการใช้คำนิยามที่ไม่สัมพันธ์กับประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรม

คำนิยาม “Sino – Portuguese” นอกจากจะใช้กับตึกแถว และตึกฝรั่ง ที่สร้างในย่านเมืองเก่าภูเก็ต ยังมีการนำมาใช้เป็นคำนิยามของสถาปัตยกรรมอื่นๆ ด้วย ยกตัวอย่างเช่น การนำมาเป็นคำนิยามของสถาปัตยกรรมอื่นๆ บนเกาะภูเก็ต ได้แก่ อาคารราชการ เป็นต้น ซึ่งเป็นอาคารที่มีการผสมผสานลักษณะของสถาปัตยกรรมตะวันตก อีกทั้งยังแพร่ขยายโดยการนำไปเป็นคำนิยามของตึกแถวในเมืองอื่นๆ ของประเทศไทยด้วย

ทั้งนี้มีการกล่าวในหนังสือ “เยี่ยมเรือนเยือนอดีต” เกี่ยวกับการใช้คำนิยาม “Sino – Portuguese” กับสถาปัตยกรรม ดังที่ว่า “ไม่ว่าจะเป็นสถาปัตยกรรมใดที่มีการก่อสร้างโดยช่างชาวจีน และมีลักษณะภายนอกที่แสดงถึงการลอกเลียนลักษณะของสถาปัตยกรรมตะวันตก โดยไม่จำเป็นต้องมีความสัมพันธ์กับชาวโปรตุเกส หรือสถาปัตยกรรมโปรตุเกส เพียงแต่เป็นสถาปัตยกรรมในสมัยที่มีการล่าอาณานิคม ก็สามารถเรียกว่าเป็นสถาปัตยกรรมรูปแบบชิโนโปรตุกีส ได้ทั้งสิ้น”¹

หากเป็นจริงตามคำกล่าวข้างต้น ถือเป็นความวิกฤติในการศึกษาประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรม เพราะการจับคู่สถาปัตยกรรมใดๆ กับคำนิยาม โดยไม่คำนึงถึงประวัติศาสตร์ของสถาปัตยกรรมนั้น คือการสร้างสมมติฐานใหม่ที่ขาดการอ้างอิง เพราะสถาปัตยกรรมที่สร้างขึ้นในแต่ละถิ่นที่ดั่งนั้น ต่างมีความสำคัญต่อที่ตั้ง และมีเอกลักษณ์เฉพาะของสถาปัตยกรรมนั้น ดังคำกล่าวในหนังสือ “เลือก: สถาปัตยกรรม” ที่ว่า

“..... สถาปัตยกรรมทั้งหลายในภูมิภาคหนึ่งสังคมหนึ่ง ควรต้องแสดงออกซึ่งเอกลักษณ์อันตอบรับกับข้อกำหนดเงื่อนไขเฉพาะ ซึ่งเป็นบริบทที่สถาปัตยกรรมทั้งหลายได้รับร่วมกันอยู่ในพื้นที่นั้น ท้องถิ่นนั้น

¹ เพ็ญภา สุขดตะ, เยี่ยมเรือนเยือนอดีต (กรุงเทพมหานคร: ร่วมด้วยช่วยกัน, 2543), หน้า 25 -26.

ขณะเดียวกันสถาปัตยกรรมแต่ละชั้นจะเป็นองค์ประกอบของกันและกันในองค์รวม คือ ชุมชนและผังเมือง สถาปัตยกรรมแต่ละชั้นย่อมมีที่มาที่ไปในรายละเอียดที่แตกต่างกันไป อาคารแต่ละหลัง จึงควรต้องมีลักษณะเฉพาะตัว .....”²

ดังนั้นแล้วรากเหง้าทางประวัติศาสตร์ที่เกิดขึ้นเฉพาะถิ่นก็จะเป็นไม่มีความสำคัญอีกต่อไป การศึกษาประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรมก็จะเป็นไม่มีความจำเป็น และหมดความสำคัญในที่สุด

หากสถาปัตยกรรมที่ถูกสร้างในแต่ละพื้นที่ ซึ่งมีความเฉพาะตัว และคำนิยามสามารถนำมาใช้เป็นส่วนหนึ่งในการอธิบายประวัติศาสตร์การเกิดสถาปัตยกรรมนั้น เพื่อประโยชน์ในการศึกษาในด้านต่างๆ คำนิยาม “Sino – Portuguese” ก็ควรจะใช้เป็นคำนิยามของสถาปัตยกรรมในเมืองมาเก๊า เป็นลำดับแรก มิใช่เฉพาะที่ปรากฏกับสถาปัตยกรรมในย่านเมืองเก่าภูเก็ต

และการกำหนดคำนิยามแก่สถาปัตยกรรมย่านเมืองเก่าภูเก็ตควรจะเป็นคำนิยามเฉพาะที่สัมพันธ์กับประวัติศาสตร์การเกิดสถาปัตยกรรม และเป็นคำนิยามที่ชาวภูเก็ต และชาวไทยมีความภาคภูมิใจในประวัติศาสตร์ของบรรพบุรุษตน

5. ข้อเสนอแนะ

ลักษณะที่พบในการศึกษาตึกแถวในย่านเมืองเก่าภูเก็ตนี้ เป็นประโยชน์ในการพัฒนาวิธีการออกแบบ และการสร้างสถาปัตยกรรมจีนต่อไปได้ อีกทั้งรายละเอียดของวิถีชีวิตที่ปรากฏในย่านเมืองเก่าภูเก็ตสามารถนำไปเป็นประโยชน์ในการสร้างสรรค์การอนุรักษ์ และพัฒนาเมืองเก่าในด้านต่างๆ ได้

จะเห็นว่าตึกแถวในย่านเมืองเก่าภูเก็ตมีความเป็นเอกลักษณ์ และมีการเชื่อมโยงวิถีชีวิตเข้ากับองค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมได้อย่างลงตัว ขั้นตอน และวิธีการก่อสร้างตึกแถวในเมืองเก่าภูเก็ตสามารถนำไปประยุกต์ใช้เป็นแนวทางแก่สถาปัตยกรรมประเภทอื่น ในพื้นที่อื่น เพื่อให้สถาปัตยกรรมเหล่านั้นยังคงลักษณะเฉพาะถิ่นไว้ได้

² สันติ ฉันทวิลาวัณย์, เลือก: สถาปัตยกรรม (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2543), หน้า 19 – 20.

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

- กระทรวงมหาดไทย, กระทรวงศึกษาธิการ, กรมศิลปากร. วัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์
เอกลักษณ์ และภูมิปัญญา จังหวัดภูเก็ต. จำนวน 10,000 เล่ม. พิมพ์ครั้งที่ 1. หนังสือเฉลิมพระ
เกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์คุรุสภา, 2544.
- เกียรติ เอียวสกุล. อดีตช่างเงินในภูเก็ต. ภูเก็ต, 5 สิงหาคม 2546.
- กุศล เอี่ยมอรุณ. ย่าไปบนถนนคนมีเงิน: ถนนตีบุก. ภูเก็ต, หน้า 74. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สารคดี,
2543.
- เขมชาติ เทพไชย, พูลศรี รัตนหิรัญ, และรีนณา รัตนพงศ์. ชาวเล. สารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคใต้ 5
(2542): 2033.
- คณิศร์ สุวรรณเดช. Macau. Anywhere Vol. 2, No. 11 (พฤศจิกายน 2544): 90.
- จักรพงษ์ บุญยษ์เขียว. ซิโน – โปรตุเกส เอกลักษณ์แห่งเคหสถานร่วมสมัยของภูเก็ต. ศิลปวัฒนธรรม ปีที่
26, ฉบับที่ 2, (ธันวาคม 2547): หน้า 68 – 70.
- ดุขฎิ ทายตะคุ. ภูเก็ต – การศึกษาในด้านอนุรักษ์สถาปัตยกรรมโดยการผังเมือง. วิทยานิพนธ์ปริญญา
มหาบัณฑิต แผนกวิชาผังเมือง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2522.
- นิรมล มุนจินดา. บ้านดินเป็นบ้าน กลับสู่ความรุ่งเก่าที่ฝังไว้ในยีนของเรา. สารคดี 18, ฉบับที่ 208: 71.
- ปัญญา ศรีนาท. กลางภูเก็ต และบ้านเมืองฝั่งทะเลตะวันตก. กรุงเทพมหานคร: มติชน.
- ประชา ตันทะวณิช, บุคคลสำคัญทางวัฒนธรรมภูเก็ต บุตรขุนชินสถานพิทักษ์. ภูเก็ต, 15 ตุลาคม 2546.
- ประสิทธิ์ ชินการณ, บุคคลสำคัญทางวัฒนธรรมภูเก็ต. ภูเก็ต, 19 ตุลาคม 2546.
- ประสิทธิ์ ชินการณ, บุคคลสำคัญทางวัฒนธรรมภูเก็ต2. ภูเก็ต, 16 ตุลาคม 2547.
- ประสิทธิ์ ชินการณ. ร่องรอยหิมพบนแผ่นดินภูเก็ต. กลุ่มผู้สนใจประวัติศาสตร์เมืองภูเก็ต, 1 มิถุนายน 2542.
(เอกสารไม่ตีพิมพ์เผยแพร่)
- ปราณี สกุลพิพัฒน์. ชอยรมณีย์. Pakarang Vol. 2, No. 3: 28 – 29.
- ปราณี สกุลพิพัฒน์. ภูเก็ต: จังหวัดเล็กเมืองใหญ่ หัวใจของเศรษฐกิจภาคใต้. Pakarang Vol. 2, No. 10: 20
– 24.
- พระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง, สถาบันเทคโนโลยี. รายงานฉบับสมบูรณ์ โครงการศึกษาความเป็นไป
ได้ในการปรับปรุงย่านเมืองเก่าในถนนบางสายให้มีสภาพแวดล้อมที่สวยงาม คือ ถนนกลาง.
กรุงเทพมหานคร: คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหาร
ลาดกระบัง, 2540.
- เพ็ญภา สุขคตะ. เยี่ยมเรือนเยื่อนอดีต. กรุงเทพมหานคร: ร่วมด้วยช่วยกัน, 2543.
- เพ็ญศรี ตึก. รวมบทความประวัติศาสตร์. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ศักดิ์โสภา, 2531.
- ภูเก็ต, เทศบาลเมือง. โครงการพัฒนาและอนุรักษ์ย่านการค้าเมืองเก่าภูเก็ต เทศบาลเมืองภูเก็ต พ.ศ. 2545.
Old Phuket: Our Heritage เอกสารเผยแพร่ทางวิชาการ งานย้อนอดีตเมืองภูเก็ตครั้งที่ 5.
เทศบาลเมืองภูเก็ต, 2545.
- ภูเก็ต, สำนักงานจังหวัด. ข้อมูลสถิติจังหวัดภูเก็ตประจำปี พ.ศ. 2543. ฝ่ายข้อมูลและติดตามประเมินผล,
2543.

- คิลปากร, กรม. ถลุง ภูเก็ต และชายฝั่งทะเลอันดามัน: โบราณคดี ประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์ และเศรษฐกิจ.
จำนวน 3,000 เล่ม. กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์ พรินติ้ง กรุ๊ป 2532.
- ศรีศักดิ์ วัลลิโภดม. โบราณคดีถลุงและชุมชนแวดล้อมใกล้เคียง. รายงานการสัมมนาประวัติศาสตร์ถลุง,
หน้า 229 – 230. กรุงเทพมหานคร: เรือนแก้วการพิมพ์, 2528.
- สันติ ฉันทวิลาวงศ์. เลือก: สถาปัตยกรรม. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2543.
- สันติ ฉันทวิลาวงศ์. ความเข้าใจบางประการจากการศึกษาสถาปัตยกรรมห้องแถว. วิทยานิพนธ์ปริญญา
มหาบัณฑิต แผนกวิชาสถาปัตยกรรม บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2521.
- สุดาราสุจฉายา, บก. ชมน่านการค้าเก่าแก่ และบ้านคหบดีบนถลุง กระบี่. หน้า 70. ภูเก็ต,
กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สารคดี, 2543.
- สุทธิวงศ์ พงศ์ไพบุลย์. คติความเชื่อถิ่นภูเก็ต วัฒนธรรมที่ส่งผลอย่างลึกซึ้งและท้าทาย. รายงานการสัมมนา
ประวัติศาสตร์ถลุง, หน้า 240 – 241. ภูเก็ต: องค์การบริหารส่วนจังหวัด, 2528.
- หัน แซ่ลิ้ม อายุ 77 ปี, อดีตช่างเงินในภูเก็ต. ภูเก็ต, 4 สิงหาคม 2546.
- เอน. เจ. ไรอัน. การสร้างชาติมาเลเซียและสิงคโปร์. แปลโดย ประกายทอง สิริสุข, ม.ร.ว. กรุงเทพมหานคร:
ไทยวัฒนาพานิช, 2526.
- อยู่สิม สหายสาครเรศ (ตัน อยู่สิม) อายุ 82 ปี, อดีตช่างเงินในภูเก็ต. ภูเก็ต, 4 สิงหาคม 2546.
- อิว สหายสาครเรศ อายุ 77 ปี, ชาวจีนฮกเกี้ยนในภูเก็ต. ภูเก็ต, 4 สิงหาคม 2546.
- ฮันส์ เดทเลฟ คัมมัเยอร์ และพรใจ ศิริรัตน์. รายงานการวิจัยเอกสารหมายเลข 8 โครงการอนุรักษ์
สถาปัตยกรรมและพัฒนาเมืองภูเก็ต. กรุงเทพมหานคร: แผนกวางแผนการพัฒนาชุมชนและ
ท้องถิ่น สถาบันเทคโนโลยีแห่งเอเชีย, 2527.

ภาษาอังกฤษ

- A. Ghafar Ahmad. Assoc. Professor Dr. School of Housing Building and Planning, Universiti Sains Malaysia: Penang, Malaysia, 18 February 2004.
- A. Ghafar Ahmad. British Colonial Architecture in Malaysia 1800 – 1930. Kuala Lumpur: Museums Association of Malaysia, 1997.
- A. Ghafar Ahmad. The Architectural Style of The Peranakan Cina Minggu Warisan Baba dan Nyonya, Penang, Malaysia: Universiti Sains Malaysia, 1994.
- Chen Voon Fee. The Encyclopedia of Malaysia Architecture 1800 – 1930. Kuala Lumpur : United Selangor Press Sdn. Bhd., 1997.
- Koo Su Nin. Streets of George Town: Penang. Penang : Janus Print & Resources, 2001.
- LM GS. Catherline. Gateway to Peranakan Culture. Singapore: Asiapac Books Pte Ltd., 2003.
- Ministry of Foreign Affairs of the People's Republic of China, "How did the Macao Question arise?," (<http://www.macaodata.com/Macau/jus/abc/part1/ep1-1.html>), 2 Chaoyangmen Nandajie, Chaoyang District, Beijing, 100701, China, Tel. 861065961114 (29 March 2005)
- Ministry of Foreign Affairs of the People's Republic of China, "The Origin of the Macao Question and Sino – Portuguese Negotiations for the Settlement of the Question," (<http://www.fmprc.gov.cn/eng/lizg/3566/t17777.htm>, 15 November 2000), 2 Chaoyangmen Nandajie, Chaoyang District, Beijing, 100701, China, Tel. 861065961114 (27 May 2004)
- Morson, Ian. The Connection Phuket Penang and Adelaide. Bangkok: Amarin Printing and Public Company Limited, 1993.
- Nell Knor Jin Keong. Glimpses of Old Penang. Selangor: Star Publication (M) Bhd., 2002.
- Pranee Sakulpipatana. Phuket – Penang: The relationship more than 200 years Shared Histories Conference, Penang, Malaysia: Penang Heritage Trust, 2003..
- Sompop Rochanaphan. Phuket 1985. Bangkok: Siriwatana, 1985.
- Suleemarn Naruemol Wongsuphap. The Development of Phuket Baba Business and Their Pattern of Business: From Chin Teik to nganthawee Brother Co., Ltd. Shared Histories Conference, Penang, Malaysia: Penang Heritage Trust, 2003.

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์

ชื่อ	นางสาว ปรีชญัน สายสาครเศ
เกิด	1 พฤศจิกายน 2520 กรุงเทพมหานคร
วุฒิ	สถาปัตยกรรมศาสตรบัณฑิต
การศึกษา	จบการศึกษาได้รับสถาปัตยกรรมศาสตรบัณฑิต จากสถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบังในปีการศึกษา 2543 และได้เข้าศึกษาต่อในภาควิชาสถาปัตยกรรมศาสตร์ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในปีการศึกษา 2545
ทุนการศึกษา	ได้รับทุนการศึกษาโครงการ Asean University Network (AUN) ไปศึกษาที่มหาวิทยาลัย Universiti Sains Malaysia รัฐปีนัง ประเทศมาเลเซีย ระหว่างเดือนพฤศจิกายน 2546 – มีนาคม 2547

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย